Hilversum
Mediastad

WIJKBIOGRAFIE HILVERSUM NOORDWEST

1 INHOUD

1	INHOUD		4
2	VOORAF		6
3	TIJDLIJN VANAF 1940		10
	3A	Villagebied	10
		1940-1945 Tweede Wereldoorlog	10
		1945-1965 Periode van de wederopbouw	14
		1965-1990 Periode post '65	24
		1990-2005 Superdutch, (Nederlandse 'starchitecten'), verdichting	30
	3B	Media Park	34
		Hilversum en de omroep tot 1945	34
		Hilversum en de omroep na 1945	40
		Ontwikkelingen Media Park na 1985	60
		Ontwikkelingen Media Park na 2000	67
4	NOORDWEST THEMATISCH		70
	4A	Villagebied	70
	4B	Media Park	80
5	SAMENVATTING KERNKWALITEITEN		100
	5A	Villagebied	100
	5B	Media Park	104
6	COLOFON		108

Hoogtekaart (gedeelte wijk Noordwest), die amateur-historicus C. Boekschoten in 1975 samenstelde naar de situatie van Hilversum in 1825.

2 VOORAF

Introductie

In de wijk Noordwest liggen twee bijzondere gebieden: het noordwestelijke villagebied dat in 2007 is aangewezen als rijksbeschermd stadsgezicht en het Media Park.
Voor het beschermde noordwestelijke villagebied is in 2002 een uitgebreide visie opgesteld. Deze is vertaald in een beschermend omgevingsplan. Deze visie wordt hier niet herhaald, maar maakt als aparte bijlage deel uit van de serie wijkbiografieën van Hilversum per wijk. De aanwijzing als beschermd stadsgezicht kwam voort uit de inventarisatie en selectie van te beschermen gezichten uit de periode 1850-1940. Deze wijkbiografie richt zich daarom op de ontwikkeling van het villagebied in de periode vanaf 1940. De grenzen van het stadsgezicht komen niet geheel overeen met de grenzen van de wijk noordwest. In deze biografie zijn de grenzen van de wijk aangehouden.
Voor uitgebreide informatie over de Gooise Vaart, de Oude Haven en de Beresteinseweg wordt verwezen naar de wijkbiografie Hilversum Zuidwest.

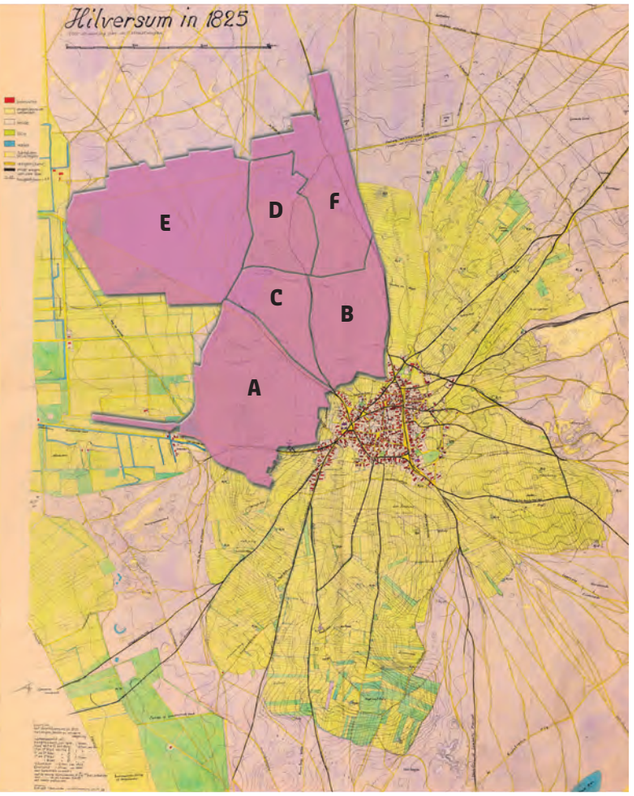

Situatie wijk Noordwest op kaart, die amateur-historicus C. Boekschoten in 1975 samenstelde naar de toestand van Hilversum in 1825.

Ligging

De wijk Hilversum Noordwest is in het noorden begrensd door een grillig verloop van de kavels aan de noordzijde van de Bachlaan langs het Spanderswoud, in het oosten door de spoorlijn, de Lage Naarderweg, Naarderweg en Diepeweg, in het zuidoosten door Melkpad, Minister Hartsenlaan, P.C. Hooftweg en Valkenhoflaan, in het zuiden door de Vaartweg, Badhuislaan, Oude Haven en Taludweg, en een deel van de Beresteinseweg, in het westen door het Corversbos en in het noordwesten door de Corverslaan en Boslaan. Het rijksbeschermde gezicht Noordwestelijke villagebied valt binnen de grenzen van de wijk en ontmoet in het noordwesten het rijksbeschermde gezicht 's-Graveland en in het zuiden het rijksbeschermde gezicht Hilversum Zuid. De wijk kent de buurten

A. Boomberg
B. Raadhuiskwartier
C. Trompenberg-Zuid
D. Trompenberg-Noord
E. Villaparken
F. Media Park

Het Media Park ligt op ongeveer één kilometer ten noorden van het centrum van Hilversum. Het grondgebied van het langwerpige mediabedrijvenpark wordt aan de oostzijde begrensd door de Sumatralaan en de parallel aan het spoor naar Bussum gelegen Mies Bouwman-boulevard. Oorspronkelijk was deze weg onderdeel van de Lage Naarderweg, zoals het gedeelte ten zuidoosten van het Media Park nog steeds heet. Aan de zuidzijde bevindt zich de Insulindelaan, nu onderdeel van de ringweg van Hilversum. Aan de westzijde ligt een meer onregelmatige grens, bestaande uit het Dievenpaadje, het Heksenweitje en Bob Spaaklaantje-Witte Kruislaan. Heideheuvel behoorde als herstellingsoord tot het villagebied Trompenberg en was toegankelijk vanaf de Witte Kruislaan. Later kreeg het de functie van astmacentrum, dat er tot in de jaren zeventig was gehuisvest. Aan de noordzijde eindigt het terrein in een punt, nabij de Witte Kruislaan en de Nieuwe Crailoseweg. Aan de noordzijde staan de televisietoren en de voormalige Wereldomroep (AVROTROS).

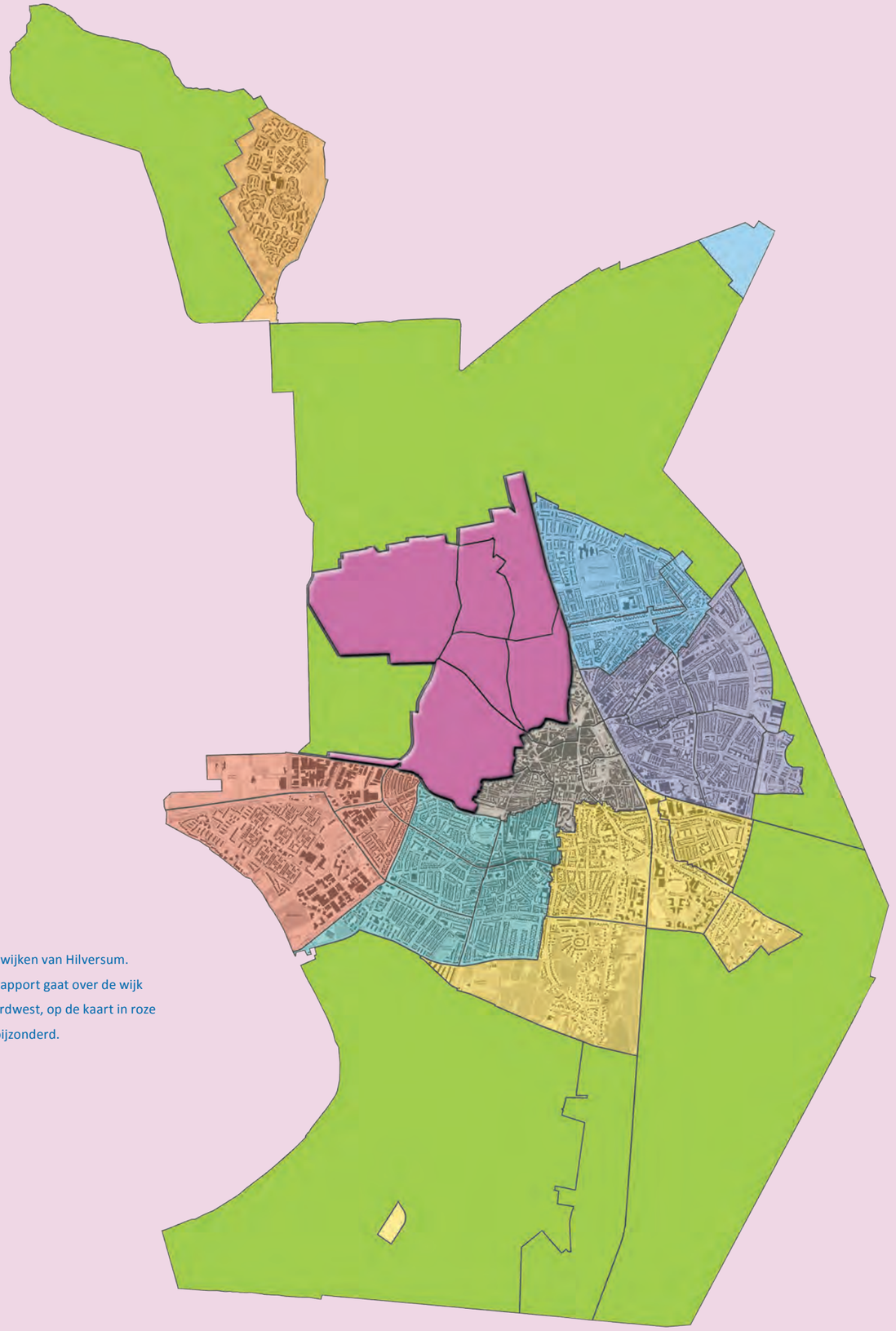

Alle wijken van Hilversum. Dit rapport gaat over de wijk Noordwest, op de kaart in roze verbijzonderd.

Hilversum

Visie noordwestelijk villagebied

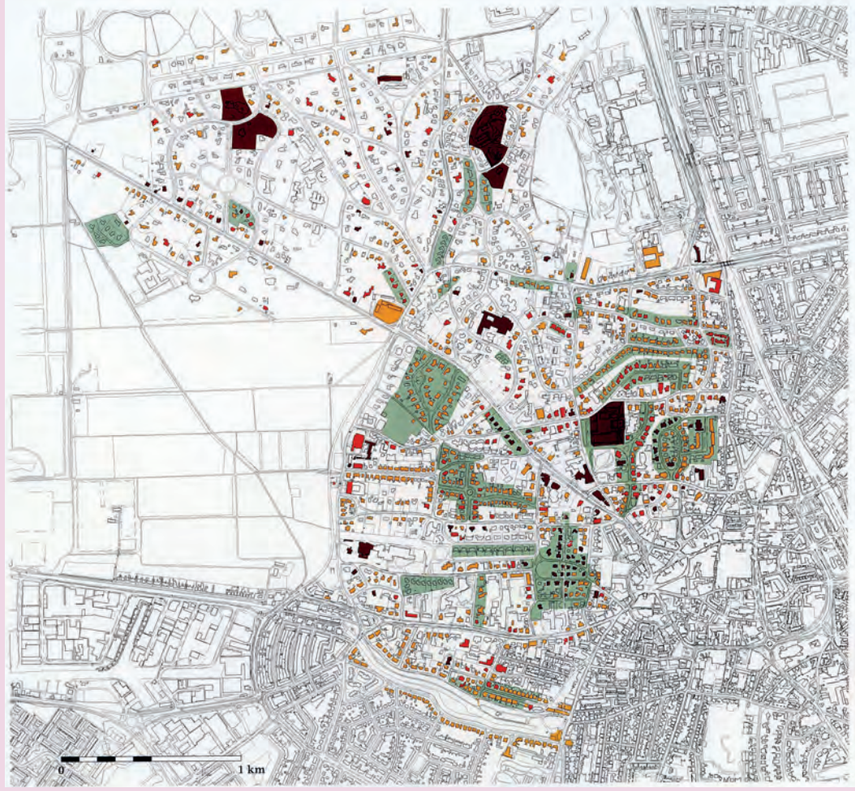

Bijlage 3
KAARTEN

Kaart waardevolle bebouwing en ensembles uit de visie 2002.

WAARDEVOLLE BEBOUWING EN ENSEMBLES

- Monumenten (Rijks / Gemeentelijk)
- Waardevolle objecten (MSP)
- Waardevolle objecten (GIP)
- Ensembles

Gemeente Hilversum | Visie Noordwestelijk Villagebied

Beschermd gezicht Noordwestelijk Villagebied.

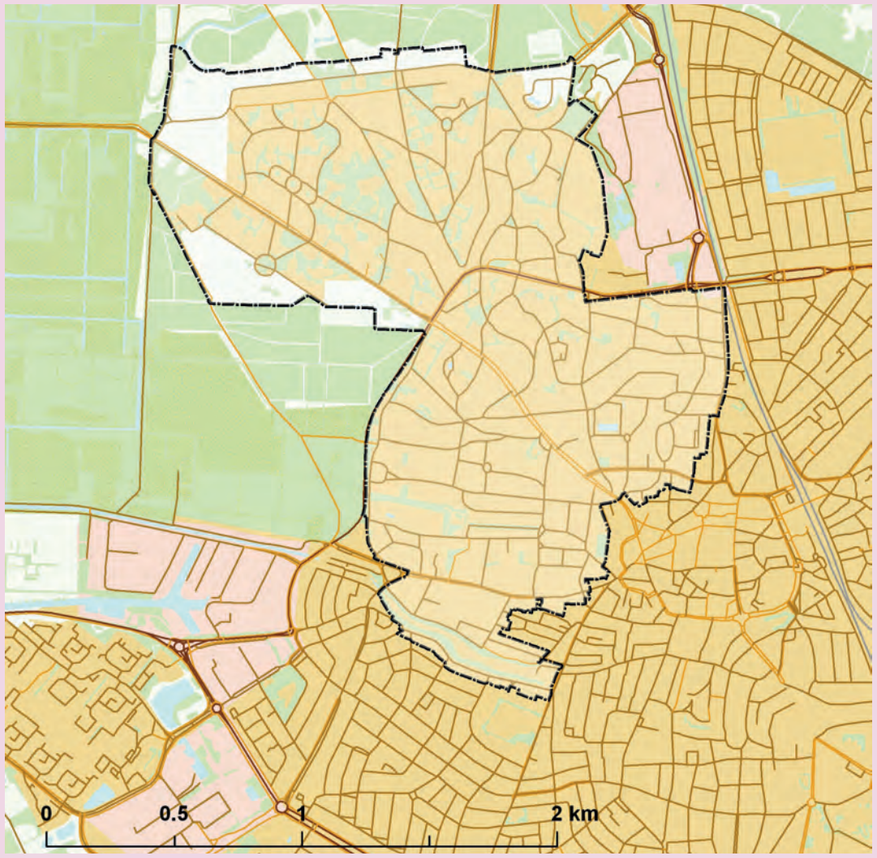

Beschermd gezicht NW, Media Park en bebouwing 1940-2005.

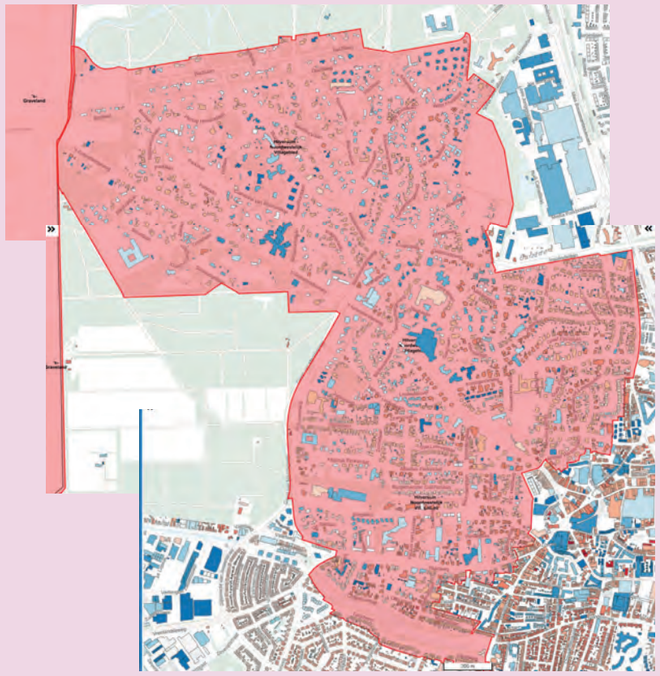

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: Voorbeeld objecten Post ’65: Televisie-toren en Media Park.

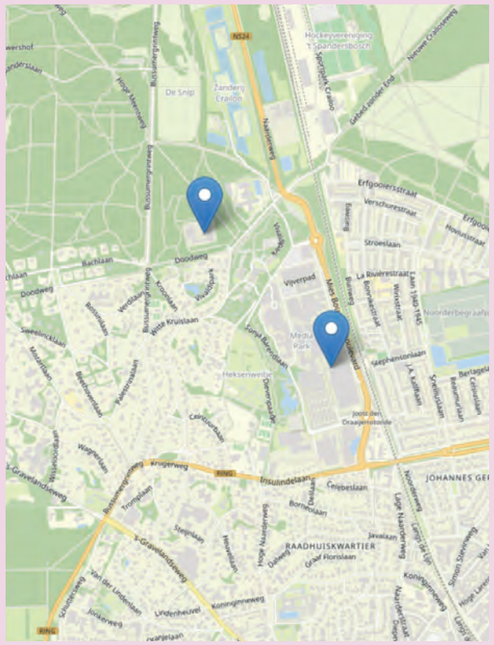

3 TIJDLIJN VANAF 1940

3A. VILLAGEBIED

1940-1945 TWEEDE WERELDOORLOG

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd er in het villagebied nog maar heel sporadisch gebouwd: in 1941 kwam Wagnerlaan 1 van architect Briët gereed. Vanaf 1942 gold er een bouwstop in Nederland en mochten alleen de Duitsers nog bouwen. In die periode vonden er in het noordwesten van Hilversum in ruimtelijk perspectief enkele ingrijpende wijzigingen plaats: de bouw van de Blaskowitzbunker aan de Rossinilaan, de bunker met daarbovenop een villa aan de Catharina van Renneslaan in 1943, bunkers aan de Hoflaan en de aanleg van de tankgracht waar delen van het Spanderswoud voor werden aangepast. In het straatbeeld verschenen onder meer versperringen, flaktorens en camouflagebeplanting. Vanwege de aanwezigheid van de bunkers is er in het villagebied schade aan de bebouwing aangericht door bombardementen in 1944 en 1945. De Blaskowitzbunker was het hoofdkwartier van de Atlantikwall in Nederland, een betonnen bunker voor de Wehrmachtsbefehlhaber, de hoogste militaire bevelhebber die in de periode 1940-1945 in Nederland verbleef. De staf had zich in het raadhuis van Hilversum gevestigd. Nabij, aan de Verdilaan, stond het tehuis van de joodse S.A. Rudelsheimstichting, waar vanaf 1925 geestelijk gehandicapte kinderen werden verzorgd. Noordelijk van de Blaskowitzbunker, aan de Doodweg, lag het jongenspaviljoen (1932). Het tehuis was in 1942 ontruimd en de Duitse officieren van de Sonderstab hadden deze, en diverse andere villa's, in 1943 in gebruik genomen. De kinderen waren naar de villa op Monnikenberg vervoerd, waarna zij tijdens een razzia in 1943 werden gedeporteerd. De bunker werd op de speelvelden tussen de twee gebouwen van de Rudelsheimstichting gebouwd. Tijdens de hongerwinter kapten de inwoners vrijwel alle bomen om zodat er alleen stammen van 50 cm lengte overbleven, de hoogte van de in die winter gevallen sneeuw. Na de oorlog kwam de bunker in gebruik bij de Koninklijke Luchtmacht. Het jongenspaviljoen werd onderdeel van de Van Helsdingenkazerne. In 1947 ontwierp de Rijksgebouwendienst daar een oefenschip ten behoeve van de opleiding van de Marine Mijnendienst. Het terrein van de Van Helsdingenkazerne is nu een woongebied rond de daarvoor aangelegde Scarlattilaan.

In de oorlog kwam de bouw van Wagnerlaan 1 van architect P.N.H. Briët als een van de weinige nog gereed.

Blaskowitzbunker Rossinilaan, 2008.

Bunker Catharina van Renneslaan, 2009

Spionagekaart van Hilversum met schetsen van Duitse verdedigingswerken vervaardigd door de verzetsgroep "Albrecht".
Daaronder de huidige plattegrond van Hilversum met daarop het ingemeten tracé van de tankgracht.

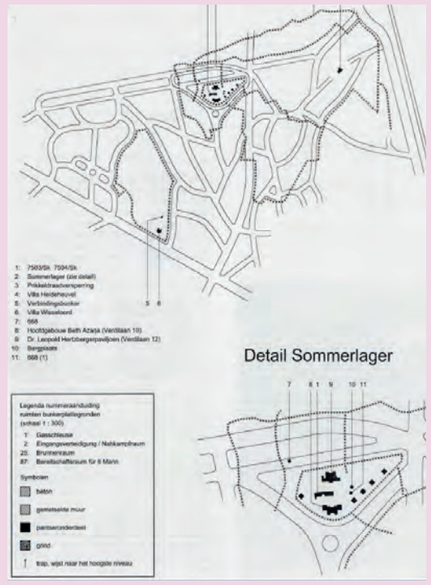

Uit: Bremmers e.a., pagina 18.

Plattegrond RAF, 1944.

Peerlkamplaan in Boomberg. Wat er van het prachtige groen overbleef na de hongerwinter 1944. Sindsdien wordt dit gebied ook aangeduid als het 'speldenkussen'.

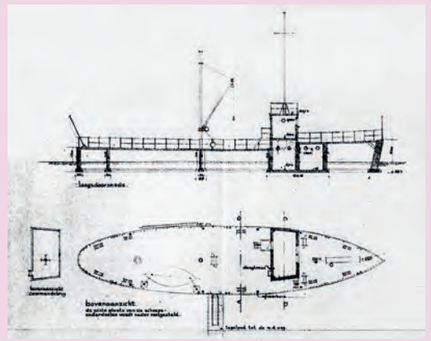

Bouwtekening voor een oefenschip ten behoeve van de opleiding der Marine Mijnendienst

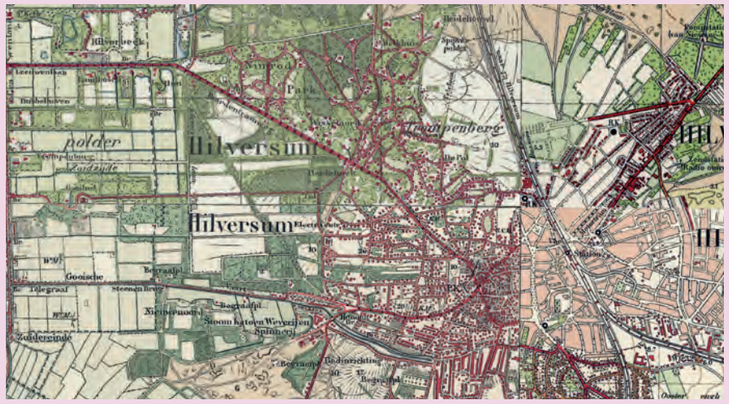

1940

Topografische kaart Hilversum Noordwest, 1940.

1950

Topografische kaart Hilversum Noordwest, 1950.

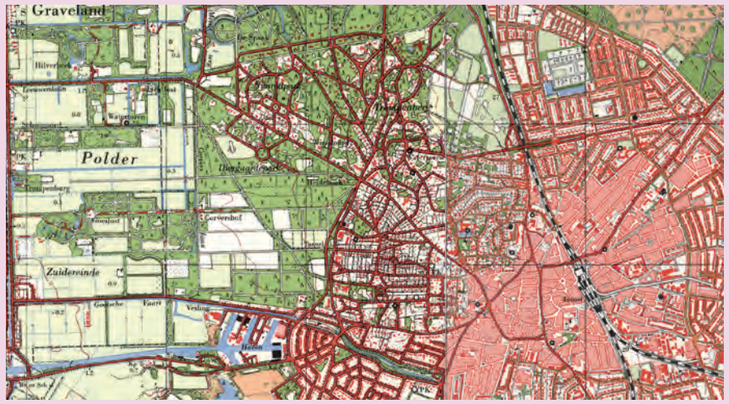

1965

Topografische kaart Hilversum Noordwest, 1965.

1990

Topografische kaart Hilversum Noordwest, 1990.

Villagebied en Media Park

Het Media Park ligt op ongeveer één kilometer ten noorden van de kern van Hilversum. Het grondgebied van het langwerpige bedrijvenpark wordt aan de oostzijde begrensd door de Sumatralaan en de parallel aan het spoor naar Bussum gelegen Mies Bouwman-boulevard. Oorspronkelijk was deze weg onderdeel van de Lage Naarderweg, zoals het gedeelte ten zuidoosten van het Media Park nog steeds heet. Aan de zuidzijde bevindt zich de Insulindelaan, onderdeel van de ringweg van Hilversum.

Aan de westzijde ligt een meer onregelmatige grens, bestaande uit het Dievenpaadje, het Heksenweitje en Bob Spaaklaantje-Witte Kruislaan. Het gebied rond Heideheuvel behoorde oorspronkelijk tot het gelijknamige astmacentrum dat hier tot in de jaren zeventig was gehuisvest. Aan de noordzijde eindigt het terrein in een punt, nabij de Witte Kruislaan en de Nieuwe Crailoseweg. Aan de noordzijde staan de televisietoren en de voormalige Wereldomroep (AVROTROS).

Zicht op het villagebied met ten noorden daarvan alleen nog maar het Gemeenlandshuis van Stad & Lande van Gooiland. De wijk Hilversum Noord was er ook nog niet.

Na de bouw van Hilversum Noord met de Johannes Geradtsweg (nog zonder Libanonceders in het open plantsoen) lag het terrein van de voormalige Multatulischool nog te wachten op wat zou komen, geen bij de school geplande woonwijk maar wel het Media Park.

1945-1965 PERIODE VAN DE WEDEROPBOUW

Moeizame start

In de eerste plaats moest na de oorlog de schade aan panden en de openbare ruimte worden hersteld, en de tankgracht worden gedicht. Intussen was er sprake van een tekort aan woningen. De bouw kwam maar moeilijk op gang. Er was schaarste aan alles, ook materialen en menskracht. Langere tijd werd een streng vergunningen- en financieel beleid gevoerd. De afmetingen van de woningen werden voorgeschreven. Een eigen huis bouwen was vrijwel onmogelijk en dat gold ook voor de (zeer) grote, luxueuze en rijke villa's met ruimte voor personeel. Voor het buiten wonen deden geleidelijk aan nieuwe typologieën hun intrede.

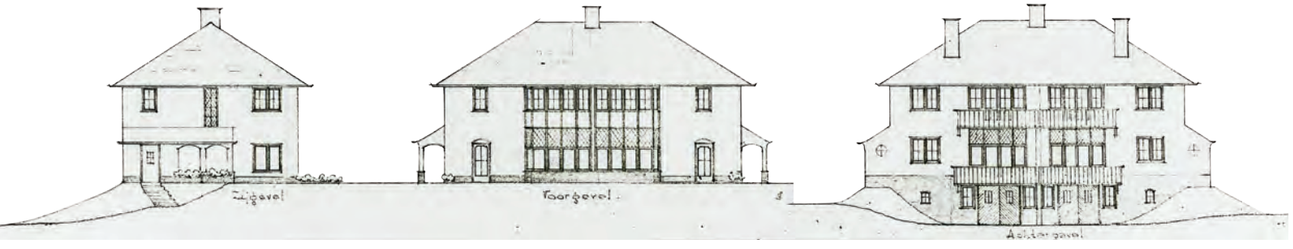

Ontwerp Jacobus Pennweg 28-30, architect E.G. Middag, 1948.

Eerste woningen

In het noordwestelijke deel van Hilversum werden in 1948 aan de Jacobus Pennweg 28-30 en 32 woningen gebouwd door architect E.G. Middag. In datzelfde jaar ontwierp hij het padvindershuis in het Spanderswoud. J.W.E. Buijs en Joan B. Lürsen bouwden een van de eerste kleinere landhuizen op een verhoging in het landschap op de hoek van de Ceintuurbaan en de Jacobus Pennweg. Het huis staat daar beeldbepalend op de hoek aan een plantsoen in de weg. De bouwstijl zou opmars maken in de jaren vijftig. In 1949 ontwierp J. Dullaart aan de Bussumergrintweg 34 een aluminium noodwoning en E.C. Falkenburg bouwde voor B.L. Andriesse een villa aan de Palestrinalaan 4. Architect Briët, die aan de Wagnerlaan woonde, ontwierp een landhuis aan de Blijdensteinlaan 21 en Mozartlaan 28, die in 1950 werden gebouwd. Dit was het jaar waarin weer enige opdrachten door particulieren werden gegeven.

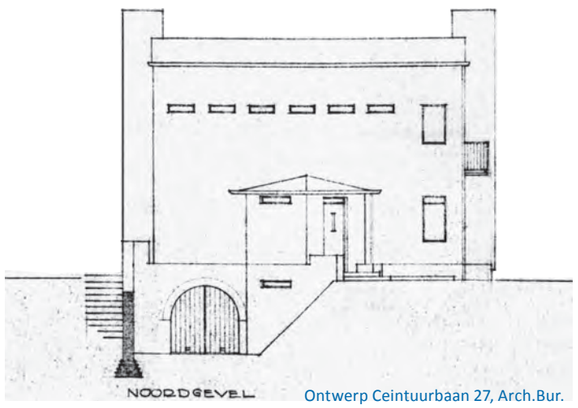

Ontwerp Ceintuurbaan 27, Arch.Bur. Buijs en Lürsen, 1948.

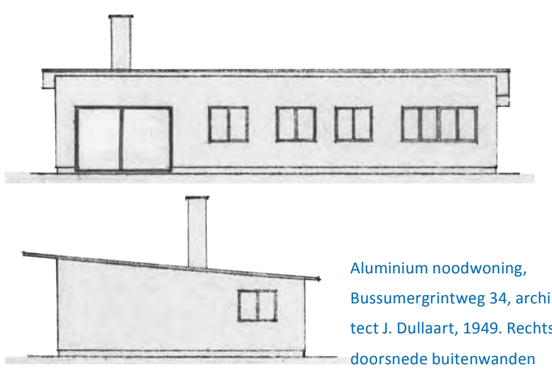

Aluminium noodwoning, Bussumergrintweg 34, architect J. Dullaart, 1949. Rechts doorsnede buitenwanden

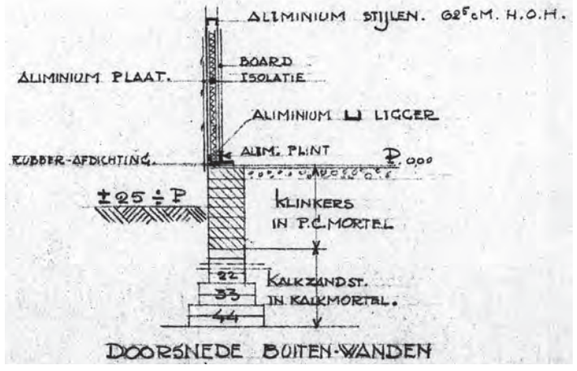

Ontwerp villa Palestrinalaan 4, architect E.C. Falkenburg, 1949.

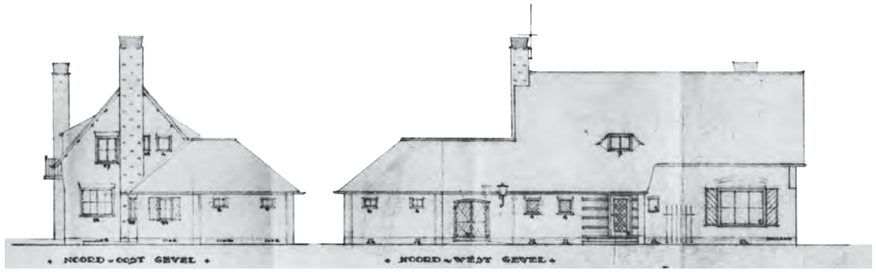

Woningen en woning typologieën

Het kleine landhuis

Particulieren verlangden naar een eigen huis, speciaal voor hen ontworpen op een door henzelf gekozen kavel. De bouwmaatschappijen verloren steun en mogelijkheden om kleinere villaparkjes aan te leggen. Er waren geen hele grote kavels meer in de aanbieding en hele grote villa's werden niet meer gevraagd. In de jaren vijftig werden daarentegen kleinere huizen gebouwd: op nieuwe kavels tussen de grotere, voor de oorlog gebouwde, villa's of op percelen die ontstonden door de verkaveling van de terreinen van landgoederen, buitenplaatsen en van grotere villa's. De typologieën die populair werden zijn de kleinere landhuizen en de (geschakelde) bungalows. De architecten die verschillende sprekende voorbeelden bouwden waren P.H.N. Briët, W. Weerkamp, E.C. Falkenburg en J.H. Mulders, E.G. Middag, P.C. van Uchelen, H. Bunders, P.J. Houbolt, J. Dullaart, E.M. Hartman en R.H.M. Magnée. Bekende bouwers in Hilversum die veel opdrachten naar zich toe wisten te trekken. Er werden nieuwe parels aan het villagebied toegevoegd, waarvan er een aantal in tijdschriften en boeken over woningen en wonen verscheen. Onder andere J.J. Vriend en J.G. Wattjes brachten boeken uit met voorbeelden van recent gebouwde huizen. Ir. J.P. Fokker beeldde in *Het Eigen Huis* (1951) de eigenzinnige landhuizen van P.H.N. Briët aan de Wagnerlaan af. Hij speurde naar werk *dat een kiem bevat voor komende woonzeden, en dat is over het algemeen juist het kleinere huis, gebouwd door kundige architecten voor opdrachtgevers met begrip*.

Ondanks de eigenheid van de ontwerpen, kan er toch in het algemeen een identiteit worden omschreven van het kleinere landhuis in de jaren vijftig. Ze zijn verfijnd en modern en van een schijnbare en geraffineerde eenvoud. Met alle mogelijke middelen werd het huis als eigen en onderscheidend ontworpen. De huizen hebben een luchtig voorkomen en voegen zich in de landelijke omgeving. Ze werden afgestemd op de kavel en de hoogteverschillen in de omgeving en samengesteld uit volumes van verschillende hoogte. In de opzet en plattegrond probeerden de architecten een aangename en enigszins speelse positie van de ruimtes te creëren. De bakstenen gevels zijn regelmatig wit geschilderd. In de stijl is een hang naar de traditioneel georiënteerde Delftse School te onderkennen. De (met roeden grof ingedeelde) ramen van de woonkamer zijn groot. Daar komt veel licht naar binnen. De dakranden en goten rusten op kleine klossen of ijzeren steunen. Schoorstenen kunnen in onderscheidende bakstenen en in siermotief zijn gemetseld. De gevels zijn niet strak, deuren zijn in een klein portiek ondergebracht, vensters steken uit. De garage is meestal aangebouwd en maakt zo onderdeel uit van het totale ontwerp. De stijl van de landhuizen ontwikkelde zich naarmate de mogelijkheden en welvaart weer toenam. De redelijk compacte vorm kreeg tal van variaties. Tegenover Ceintuurbaan 27 staat het landhuis van architect P.C. van Uchelen uit 1951. Dit huis, Jacobus Pennweg 23, heeft een landelijke uitstraling, is wit geschilderd, samengesteld uit verschillende volumes, met een dominante schoorsteen van gesinterde baksteen en een topgevel die uitloopt in een schoorsteen. Landhuis Trompenbergerweg 20A van M.E. Hartman uit 1952 is juist gebouwd in schoon metselwerk, beeldbepalend op

Villa Palestrinalaan 4, architect E.C. Falkenburg, 1949.

Villa Witte Kruislaan 19, architect Frithiof de Vries, 1952.

Bungalow Jacobus Pennweg 23, architect P.C. van Uchelen, Laren, 1951.

de hoek gelegen met woonkamerraam met roedenverdeling, golvende luifel boven de deur en garage onder het huis. Ze reageren op de hoogteverschillen in dit gebied, én op de situering op de hoek van de lob tussen de wegen.

Bungalow

De bungalow is in principe een huis van één bouwlaag, waarin alle ruimtes en functies op de begane grond zijn gesitueerd. Toch kan de bungalow ook een verhoogd deel of een lage flauwe kap hebben, of een garage onder het huis. E.M. Hartman ontwierp in 1951 aan de Bothalaan 4 een kleine bungalow onder flauw hellend dak, tegelijk met het hogere huis op de hoek Bothalaan 6. Krugerweg 9 en 11 van P.H. Hekkema uit 1959 zijn gelegen aan de rondweg en vormgegeven naar het hoogteverschil ter plaatse rond de Trompenberg.
Een voorbeeld van een modernistische éénlaagse bungalow is Blesboklaan 2A van A. Bodon uit 1953.

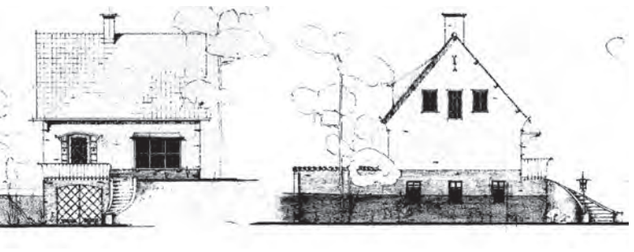

Ontwerp Trompenbergerweg 20A, architect M.E. Hartman, 1952.

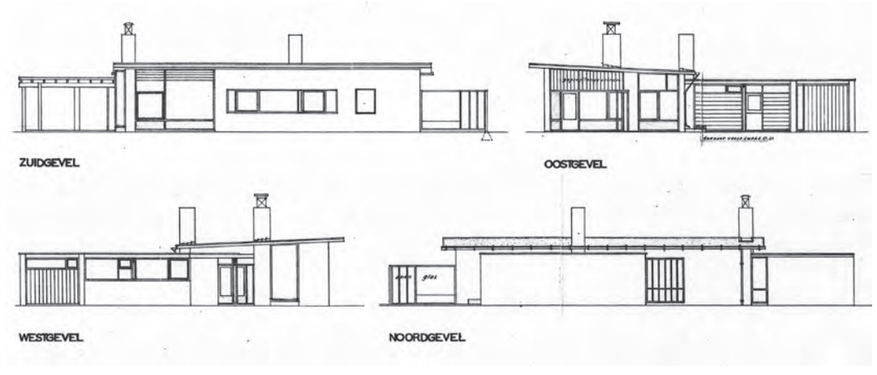

Ontwerp bungalow Blesboklaan 2A, architect A. Bodon, 1953.

Ontwerpen Krugerweg 9 en 11, architect P.H. Hekkema, Oosterbeek, 1959.

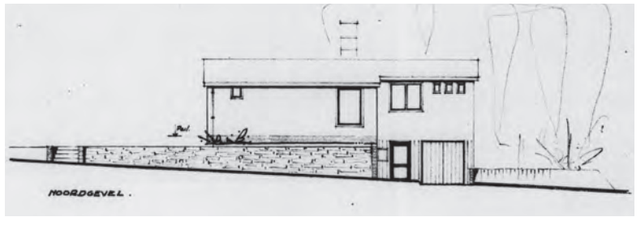

Ontwerp Nimrodpark, tuinarchitecten Smits & Schulz, Naarden-Haarlem, 1899.

Werken in de bestaande structuur van villawijken en villaparken

De omvang en de structuur van het noordwestelijke gebied lag vóór de Tweede Wereldoorlog wel vast. Wijzigingen konden binnen de bestaande villawijken en villaparken plaatsvinden. In de periode 1945-1965 werden gebouwen verspreid over het gebied toegevoegd. Toch is er een aantal clusters te zien waar meer percelen voor bebouwing vrij kwamen: kavels langs de Bachlaan en het noordelijke deel van de Verdilaan en Kroonlaan, Bussumergrintweg en Witte Kruislaan; langs het noordelijke deel van de Nimrodlaan; tussen de 's-Gravelandseweg en de Catharina van Renneslaan; en langs het westelijke deel van de Vaartweg.

Bachlaan

De Bachlaan werd dan wel in 1927 aangelegd, het grootste deel van de bebouwing kwam na 1940 tot stand. Dat heeft te maken met de systematiek van het Grondbedrijf, de geschiedenis van dit noordwestelijke deel van de beoogde ceintuurbaan rond Hilversum en de begrenzing van de bebouwing.

Bachlaan met rechts de aansluiting van de Beethovenlaan, 1965.

In 1926-1927 had de gemeente gronden in het Spanderswoud aangekocht om kavels in erfpacht uit te geven, te verkopen of om wegen aan te leggen. De financiële situatie van het gemeentelijk Grondbedrijf maakte het mogelijk hier een groot deel van het Spanderswoud te sparen. Zo werd het behoud van de natuur het primaire doel van de aankoop. Dat was ook de aanleiding om het wegenplan van een deel van het Spanderswoud, dat in 1923 was gemaakt, in te trekken. In 1927 was de Bachlaan, als onderdeel van een ceintuurbaan rondom de gemeente aangelegd. Hiervoor moest wel een dubbele villa aan de Bussumergrintweg worden gesloopt. Tegenover de Kroonlaan werd een pleintje gevormd waar de nieuwe weg ongeveer parallel met de Doodweg door het bos voerde. De Doodweg zou onverhard blijven. De wegen uit het Kannesheuvelpark, die systeemloos in het bos eindigden, kwamen zo logischer op de nieuwe weg uit. De bebouwing vond hier een uitgesproken beëindiging. Het hoofdprincipe van het Grondbedrijf was dat men het uitbreidingsplan in de hand hield, een mooie gemeente bouwde en zeggenschap behield. Sterker dan met de Bouwverordening kon de uitbreiding van het dorp in de hand worden gehouden en werd dat niet in de wielen gereden door particuliere grondeigenaren. In de loop der tijd werden gronden

Bouwterreinen aan de nieuw aan te leggen ceintuurbaan, de Bachlaan, Publieke Werken, 1923.

Bungalow Bachlaan 26, architect W.M. Weerkamp, 1956.

langs de Bachlaan uit het grondbedrijf verkocht. Na de oorlog kwam de bebouwing op gang. Er staan relatief veel bungalows. De Bachlaan werd één van de eerste betonwegen in Hilversum.

Verdilaan en Kroonlaan, Bussumergrintweg en Witte Kruislaan

Vóór 1940 waren de kavels nog niet allemaal bebouwd, en tijdens de Tweede Wereldoorlog was dit één van de gebieden in het Kannesheuvelpark die de Duitsers inrichtten. Tijdens het Engelse bombardement van 20 maart 1945 werd Beth Azarja van de Rudelsheimstichting verwoest. De stichting verkocht het herstelde jongenspaviljoen in 1952, waarna het een militaire bestemming kreeg als Van Helsdingenkazerne.
Architect P.J. Houbolt heeft hier een aantal beeldbepalende complexen ontworpen. Aan de Verdilaan 10-26 staat, teruggelegd op de kavel, het complex bestaande uit drie vrijstaande woonhuizen, een reeks garages en een appartementengebouw met zes woningen. Waar de Rossinilaan en de Verdilaan elkaar ontmoeten bij het plantsoen domineert het appartementencomplex met gevels van schoon metselwerk uit 1952. Het maakt deel uit van een complex dat vrijwel de hele noordoosthoek opvult. Rond een pleintje bevinden zich landhuizen en garageboxen. Doodweg 4 en 8-10 hebben hun ingang aan de Doodweg. Dit is een zeldzame oplossing in die periode: het creëren van een klein complex op de kavel, terwijl het kenmerk van het villagebied is dat het huis als hoofdgebouw georiënteerd is op de straat.
Op de hoek die de Bussumergrintweg en de Kroonlaan maken bouwde P.C. van Uchelen in 1951 het beeldbepalende en gaaf

Woonhuis Wagnerlaan 8, architect P.J. Houbolt, 1950.

Appartementengebouw met vrijstaande woningen en garages, architect P.J. Houbolt, 1950.

Kadastrale inmeting Kannesheuvelpark, 1903.

Ontwerp landhuis Bussumergrintweg 63 op de hoek met de Verdilaan, architect W.M. Weerkmap, 1950.

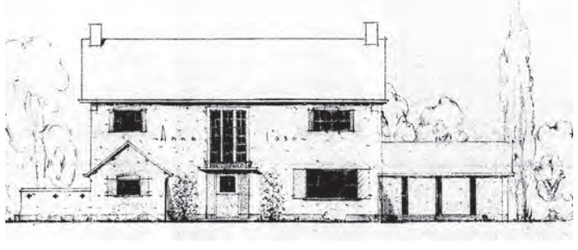

bewaard gebleven dubbele huis Bussumergrintweg 66-68. De architect noemde het een bungalow. De inrichting van de tuin versterkt de situering en de lobvormige kavel op de hoek. Tussen de Kroonlaan en de Witte Kruislaan, waar de grote buitenplaats, Theobroma lag, werd in 1955 Het Nieuwe Lyceum gebouwd en langs de lanen verschenen (meer) huizen. Aan de oostzijde van de Kroonlaan kreeg architect M.E. Hartman de kans een paar van zijn landhuizen te ontwerpen in 1951-1954. Voor het ontwerpen van huizen op de hoek van de Bussumergrintweg en de Verdilaan werd architect Weerkamp gevraagd. Daarmee werd de punt van de lob bebouwd door de inmiddels bekende architecten. In het Kannesheuvelpark vormt het bouwen op de hoeken van de lobben tussen de wegen het bebouwingsmotief, dat later niet altijd meer werd opgevolgd en de huizen ook niet meer op de hoek georiënteerd werden.

De Wildhof, Nimrolaan 3, architect W.M. Weerkamp.

Oostelijke en westelijke kavels langs de noordelijke Nimrodlaan

Verder van de 's-Gravelandseweg af was er in het Nimrodpark nog niet zo veel gebouwd. Grote kavels rond villa's bepaalden het beeld. In de jaren vijftig heeft architect Weerkamp hier opdrachten gekregen: vijf van zijn huizen vullen de percelen. Niet alle huizen waren bescheiden van omvang, of in ieder geval kleiner dan de grote villa's uit het einde van de negentiende en de eerste decennia van de twintigste eeuw. Eén van de gaaf bewaard gebleven grote landhuizen is *De Wildhof*, Nimrodlaan 3 van W.M. Weerkamp uit 1953. Het landhuis heeft een 'ouderwetse' indeling met een grote hall, pantry en lighall met openslaande deuren naar het zuiden en een eigen ruimte voor elke functie. Op zolder had de dienstbode een kamer.

Kavels tussen de 's-Gravelandseweg en de Catharina van Renneslaan

Er was nauwelijks verbinding tussen de parken. De Bussumergrintweg functioneerde als scheidingslijn tussen de Trompenberg en het Kannesheuvelpark. De wegen van het Kannesheuvelpark liepen als slingerende tanden van een vork naar het noorden. Tussen dit park en het Nimrodpark was geen overgang: buitenplaats Wisseloord was groot en de Catharina van Renneslaan moest nog worden aangelegd (1952). Architect Briët bouwde hier enkele landhuizen aan de nieuwe laan, terwijl hij zelf verderop aan de Wagnerlaan woonde achter de voormalige achtertuin van buitenplaats Quatre Bas. Na de oorlog trokken de buitenplaatsen Quatre Bras en Wisseloord ontwikkelaars (Dijkhuis en Matser) aan, want daar was ruimte voor nieuwe plannen. In 1953 werd op de plaats van villa Quatre Bras het appartementengebouw van de architecten Dudok en Magnée gebouwd. Na de oorlog in 1947 maakte R.M.H. Magnée een serie verkavelingsplannen voor Wisseloord, waar ook een bunker stond, geen enkele kwam van de grond. Magnée wist de oranjerie te verwerven en die om te bouwen tot zijn eigen woonhuis waar hij in 1959 met zijn gezin ging wonen.

Buitenplaats Wisseloord aan de 's-Gravelandseweg. Dergelijke rijke villa's op een grote kavel met bijgebouwen (buitenplaatsen) zijn er niet meer. Daarmee is de eerste ontwikkelingsfase niet meer zichtbaar.

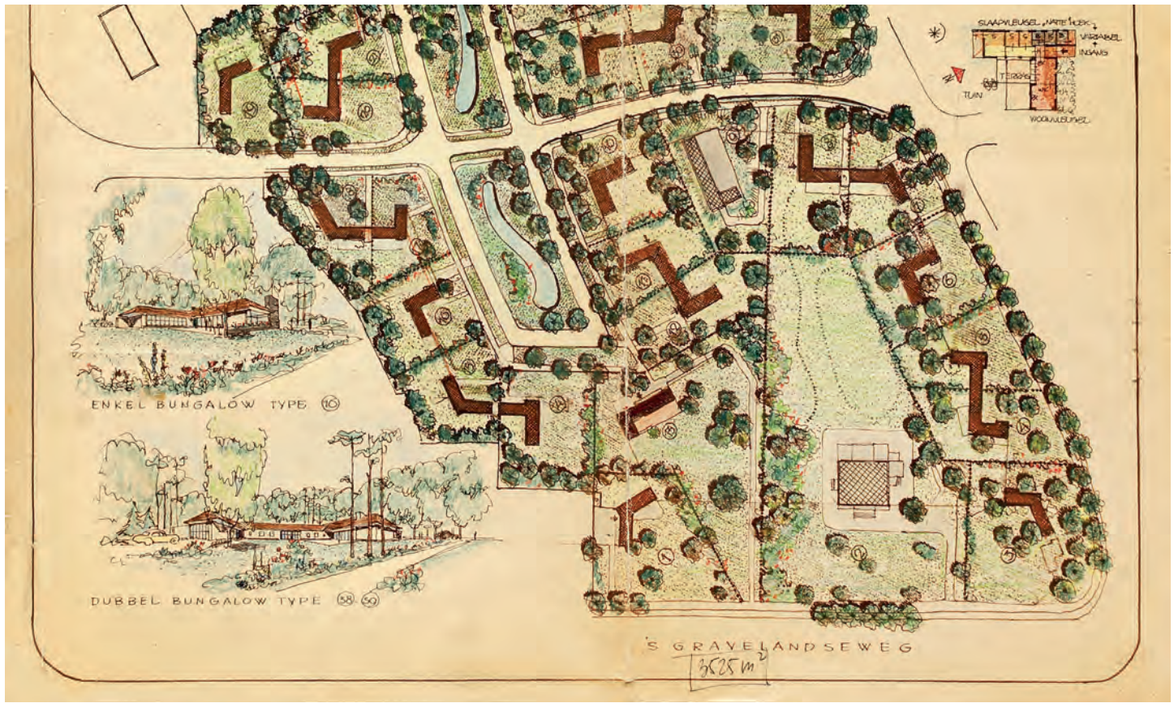

Verkavelingsplan buitenplaats Wisseloord met bebouwing van enkele en dubbele bungalowtypes (door Magnée betiteld als *vlakbouwvilla's*), 1950. In dit plan bleef villa Wisseloord staan. Niet uitgevoerd.

Architect R.M.H. Magnée, ontwerp de transformatie van de Orangerie van Wisseloord tot eigen woonhuis 's-Gravelandseweg 152A, 1959.

Villa Henriëtte aan de Schuttersweg, die weliswaar een flink studiocomplex naast zich kreeg, maar zelf gelukkig nog in alle glorie bestaat.

Vaartweg

De verbindingsweg Vaartweg nodigde vanwege zijn functie en profiel uit tot de bouw van in hoogte beperkte appartementengebouwen. Ook in die omgeving lagen grote buitenplaatsen zoals Corvin en Henriette aan de Bergweg en Palaboean aan de Vaartweg. Architecten Feberwee, Hartman en Weerkamp bepaalden in de jaren vijftig het beeld van de Vaartweg met hun kenmerkende appartementengebouwen. Weerkamp maakte naast het appartementengebouw van Feberwee (1953) een serie van drie appartementengebouwen waarvan er één aan de Vaartweg staat en de andere twee op het binnenterrein daarachter. De garageboxen zijn daarmee ook uit het zicht geplaatst. Kenmerkend zijn de grote vensters met de zwart glazen borstweringen. De appartementen van Hartman zijn hoger met drie lagen en een onderbouw.

De kolossale villa Palaboean aan de Bergweg, die helaas het hoofd niet boven water heeft kunnen houden. Architecten Sanders en Berlage.

Appartementengebouw van drie lagen onder flauwe kap met de typerende zwartglazen onderdorpels en inpandige balkons. Het ontwerp wordt gekenmerkt door een fijnheid. De gebouwen staan typerend aan een gazon.

Gerestaureerde villa Henriette.

Appartementengebouw van architect A.J. Feberwee, 1953.

Voorzieningen en objecten met niet-woonfunctie

Naast de studiogebouwen van de omroep kregen meer functies een plek in het noordwestelijke gebied. Scholen en kerken waren vaste elementen in de buurt. Het astmacentrum Heideheuvel wilde in de jaren vijftig therapie geven aan kinderen in kleinere groepen. Een polikliniek was nodig voor de preventieve- en nazorg. De gaaf bewaard gebleven polikliniek van architect Briët werd pas in 1962 voltooid. Het Kantongerecht van J.J.M. Vegter aan de 's-Gravelandseweg kwam in 1963 gereed. In 1964 ontwierp de architect van de gemeente Joustra een school aan de Mozartlaan in zijn kenmerkende stijl: rode baksteen en veel licht. Aan de Dalweg liet de gereformeerde kerk in 1962 achter de bebouwing aan de weg hun kerk ontwerpen door P. Bügel.

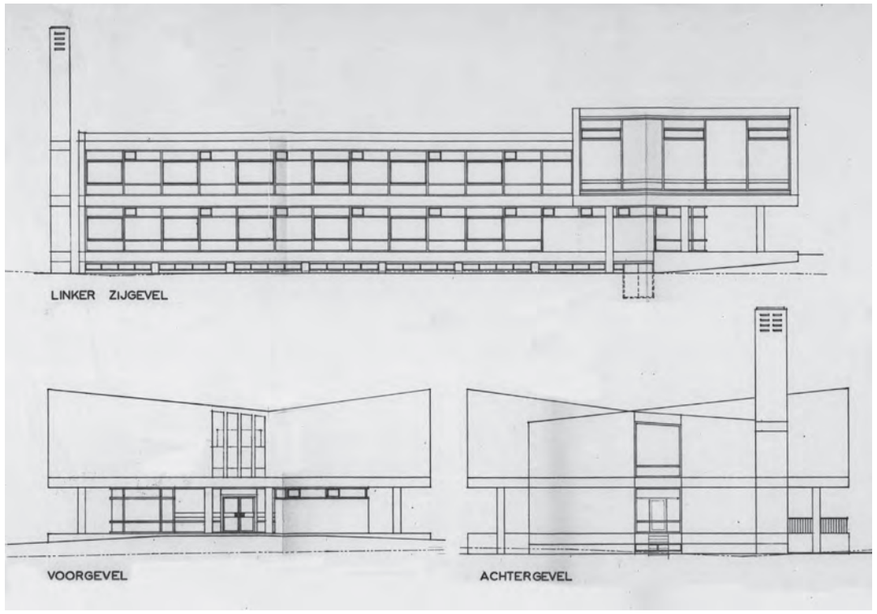

Ontwerp Kantongerecht, 's-Gravelandseweg 59, Rijksgebouwendienst, J.J.M. Vegter, 1963.

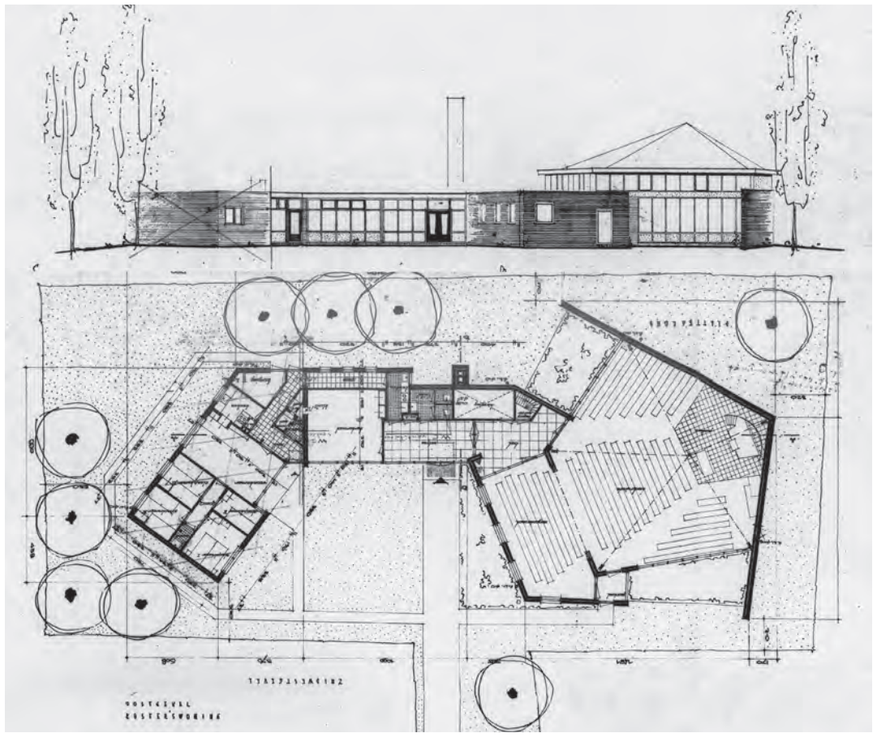

Ontwerp Gereformeerde Kerk Dalweg 8A, Architectenbureau Ir. P. Bügel, Groningen, 1962.

1965-1990 PERIODE POST ‘65

Schaalvergroting: nieuwe vormen en materialen

Na 1965 ging de verdichting sneller; nieuwe ontwikkelingen verspreidden zich over het hele gebied. De periode van grootschalige projectontwikkeling was op gang gekomen. De gemeente mat zich langzamerhand een andere houding aan en ging een faciliterende rol spelen. De ontwikkelaars kregen alle ruimte waarbij de regie vanuit de gemeente op het volume van de nieuwbouw werd losgelaten. De appartementengebouwen ademden vooral luxe en comfort. Daar konden nu de oudere bewoners van de grote villa’s naartoe doorstromen. Of dat gebeurde is de vraag. In 1971 werd het Diergaardepark uitgebreid met huizen aan de nieuwe Kangoeroelaan.

In december 1971 verkende Publieke Werken de mogelijkheid om achterop het villaterrein 4 bungalows te plaatsen, nadrukkelijk met behoud van de enorme villa.

Het eerste plan ging inderdaad uit van behoud van de villa (links onder). In 1974 werd de villa toch gesloopt en mochten er nog 4 bungalows worden gebouwd (rechts).

Architectenbureau Falkenburg en Mulders maakte het ontwerp voor alle bungalows, 1971 en 1974.

Landhuis Blesboklaan 6, architect J.W. Hanrath, 1906. Het stond – naast nr. 4 – aan het einde van een zichtas vanaf de Blesboklaan.

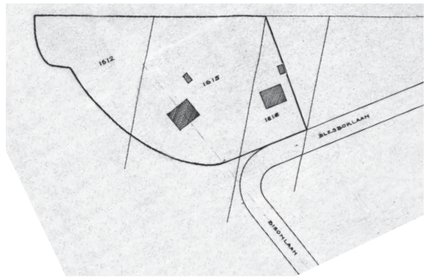

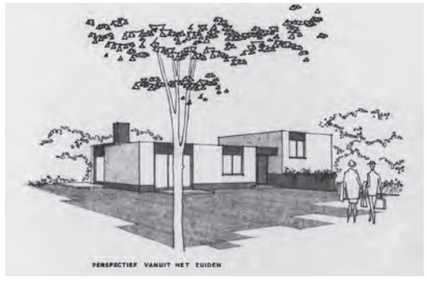

Appartementengebouw

Een van de belangrijkste voorbeelden van de schaalvergroting is het appartementencomplex Palace Résidence aan de ’s-Gravelandseweg van R.H.M. Magnée voor projectontwikkelaar J. Matser. Daarmee veranderde voorgoed het karakter van de Trompenberg als plek voor recreatie en herstel en de Tromplaan werd opgeslokt door de bebouwing. De architect was zich bewust van de omvang van de gebouwen. Hij probeerde de wandwerking te breken door de appartementen te beschouwen als bungalows die hij stapelde. Daardoor ontstond de meandervorm in de gevels. In het interieur maakte hij binnentuinen en kleinere ruimtes voor gemeenschappelijk gebruik. Het schakelen van volumes en het kleiner maken van grote ruimtes en oppervlakten was een doel van de architectuurstroming het Structuralisme. De zorgvuldig uitgekozen betonnen gevelplaten droegen daaraan bij. De twee compacte appartementengebouwen aan de overkant (Résidence Corverserf) zijn op dezelfde uitgangspunten gebaseerd. Ook een andere oriëntatie op de kavel zette door. De huizen en gebouwen hoefden niet meer te voldoen aan de karakteristiek van de gerichtheid op de weg. Het appartementengebouw aan de Palestrinalaan 8-14A van E.C. Falkenburg uit 1969 werd geschakeld en met de korte zijde aan de weg geplaatst waardoor de impact op de omgeving geringer werd.

Het karaktervolle Pension Trompenberg, Tromplaan 4, architect I. Gosschalk, 1875. Deze kwaliteit ging verloren en werd vervangen door structuralistische architectuur.

Appartementencomplex Palace Résidence, 's-Gravelandseweg hoek Tromplaan, architect R.M.H. Magnée, 1968. Gelukkig staan de flats op een hele grote kavel en een ruim kruispunt. Het appartementengebouw Quatre Bras aan de overkant past beter omdat de kleinschaligere, luchtige architectuur de schaalvergroting opvangt en ruimte om het gebouw over laat.

Links: Appartementencomplex Palestrinalaan 8-14A, architect E.C. Falkenburg, 1969. *Rechts:* Appartementencomplex Résidence Corvershof, 's-Gravelandseweg hoek Schuttersweg, architect R.M.H. Magnée, 1973.

Geschakelde bungalow

De bungalows in de jaren vijftig waren voornamelijk nog vrijstaand. Na 1965 werden ze geschakeld om er meer op een kavel kwijt te kunnen. Daarmee ontstond het beeld van een serie van (ongeveer) dezelfde huizen, geschakeld naast elkaar. De korte reeksen geschakelde bungalows zijn in het algemeen plat afgedekt. Voorbeelden zijn de vijf patiobungalows uit 1971 aan de Bussumergrintweg 22-30 van E.C. Falkenburg en J.H. Mulders voor ontwikkelaar Dijkhuis; vier patiobungalows met een puntdak boven de woonkamer en garages rond een binnentuin aan de Joelaan; de bungalows aan de Joelaan 3-5 en Gnoelaan 4-6 van E.C. Falkenburg en J.H. Mulders uit 1969. Aan de Trompenbergerweg 2 verrasten Falkenburg en Mulders met plat afgedekte geschakelde eengezinswoningen. Dit type woningen ontwierpen ze regelmatig. Hartman en Eylers bouwden de vaker voorkomende geschakelde huizen in schoon metselwerk aan de Lindenheuvel en Van der Lindenlaan.

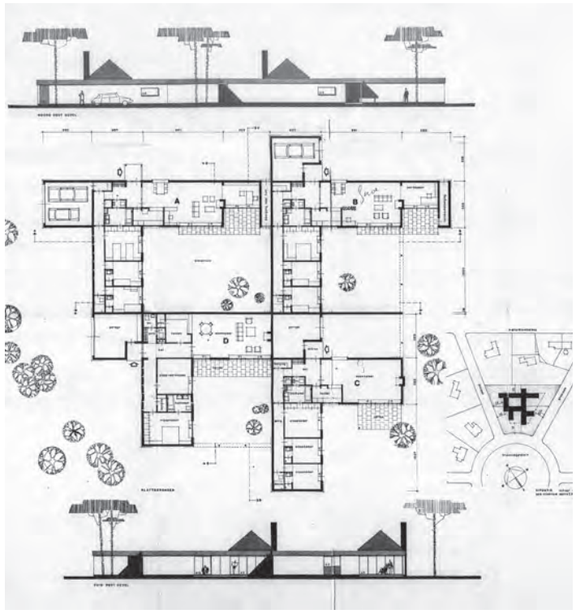

Ontwerp bungalows aan Joelaan en Gnoelaan, Architectenbureau Falkenburg en Mulders, 1969.

Vier plaatafgedekte en geschakeld eengezinswoningen, Architectenbureau Falkenburg en Mulders, 1970.

Bussumergrintweg 22-30, Architectenbureau Falkenburg en Mulders, 1971.

Twee vlakbouwvilla's aan Bussumergrintweg 25 en 27, architect R.M.H. Magnée, 1969.

Structuurplan 1971

In 1971 werd ten behoeve van het Structuurplan voor de hele gemeente, welke in de periode 1968-1982 werd ontwikkeld, een deelrapport villagebieden gemaakt. Prioriteit was het behoud van het karakter van het villagebied. De villagebieden vertegenwoordigden *een van Hilversums meest belangrijke aspecten* en zij werden *steeds belangrijker naarmate de verstedelijking toenam*. In die context werd het villagebied een voorziening van rust, schoonheid en groen. Het gebied was ook (van oudsher) belangrijk als wandel- en recreatiegebied en bood inmiddels ook een verscheidenheid aan functies. Maar in *de periode van verder gaande democratisering, mocht het instituut van de villabewoner niet terzijde worden geschoven*. De studie ging over de vraag of het raadzaam was om op te koop aangeboden villaterreinen ook flatgebouwen (en niet alleen kantoren) toe te staan. Het inwonertal van Hilversum nam dan wel af maar er was toch nog steeds woningnood. De infiltratie van kantoren en andere bedrijven tastte het villagebied aan. Ook was de druk van de radio en televisiebedrijven groot. In het villagebied was het wenselijk de woonfunctie te rehabiliteren. De verkeersafwikkeling moest ook beter. Het rapport adviseerde orde te scheppen in de gefrustreerde structuur door het hoogwaardige woongebied te rehabiliteren, concentratie van kantoren in de randgebieden van het centrum, concentratie van de omroep, handhaving van de karakteristieke landschappelijke elementen, het creëren van een gelede structuur door coördinatie bij de ontwikkeling van bouwplannen, en handhaving van het harmonisch in elkaar overgaan van natuurgebied en woonwijk. Verdichting, passend bij het essentiële karakter, was zeker mogelijk, maar zonder de kavel eerst leeg te halen en te ontdoen van waardevolle beplanting. Flatgebouwen vragen ruimte, en meer ruimte naarmate ze hoger zijn, en ze vragen passende infrastructuur, zoals Dudok al eerder inbracht. De waarde werd toen echter nog niet verbonden met de bestaande stedenbouwkundige opzet en de architectuur van het villagebied.

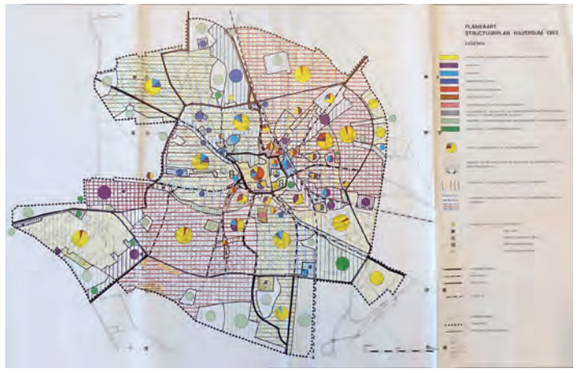

Als gevolg van het Structuurplan Hlversum 1982 hebben deskundigen van Bureau F.J. Zandvoort te Amersfoort begin jaren tachtig het omvangrijke architectuuronderzoek voor Hilversum uitgevoerd.

Structuurplan 1982

Na ruim tien jaar verscheen het structuurplan Hilversum 1982. Om het karakter van Hilversum te behouden moest de stad buurtgewijs onderzocht worden; hierbij moest de kleinschaligheid worden behouden, de identiteit en herkenbaarheid worden gewaarborgd en bevorderd en tot slot moest het historisch gegroeide centraal staan. Het ging niet alleen om waardevolle gebouwen, maar ook om hun samenhang. Dit zou leiden tot het *Architectuuronderzoek* dat verscheen in 1983. Op voorhand werden de ensembles Godelindeweg-Hoge Naarderweg (H.P. Berlage en J.W. Hanrath), Borneolaan-Lage Naarderweg (H.F. Sijmons), het Nimrodpark (Parklaan en Nimrodlaan), Rosarium en Peerlkamplaan benoemd. Dit leidde tot de aanwijzing van monumenten en het villagebied als beschermd stadsgezicht.

Het resultaat was een bijna 500 pagina's tellend rapport, een stevige basis voor een brede discussie over het behoud van de waardevolle bebouwing.

Woningen voor buitenlandse werknemers

Een bijzondere functie kreeg een plek aan de Hoge Naarderweg 101-143: daar werd door Van Ancum in 1979 een complex woningen voor buitenlandse werknemers gebouwd.

Sociale woningbouw in het villagebied

Begin jaren tachtig stond de gemeente op het standpunt dat in het villagebied ook sociale woningbouw een plaats moest kunnen krijgen. In 1985 werden daarom 78 woningen aan de Heuvellaan gebouwd, ontworpen door Hartman en Eylers. Deze appartementengebouwen hadden veel (negatieve) impact op de bestaande karakteristieken van de inrichting en de architectuur in het villagebied. In 1982 had dit idee al gestalte gekregen aan de Van der Lindenlaan waar architecten Zuiderhoek en van der Veen 36 woningen ontwierpen. Zij wisten echter wel een complex te ontwerpen dat meer opging in de karakteristieken van het villagebied. Er ontstonden forse, redelijk dicht bebouwde binnenterreinen. Het bebouwen van binnenterreinen met hoofdgebouwen past niet in de opzet van het villagebied.

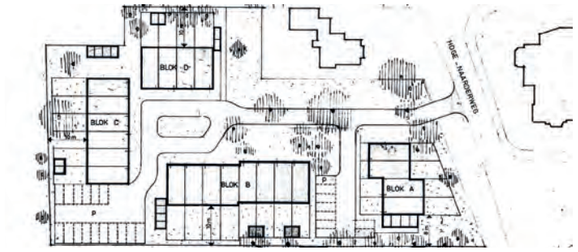

Ontwerp 22 woningen voor buitenlandse werknemers, Bureau Van Ancum, 1979.

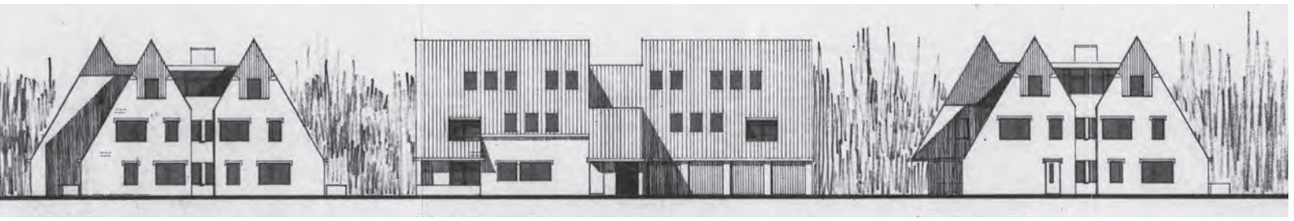

Sociale woningbouw, Van der Lindenlaan, Architectenbureau Zuiderhoek en Van der Veen, Amersfoort, 1982. Het complex reageert helaas niet op de omgeving met garages aan de zuidkant en te gesloten gevels.

Sociale woningbouw, Heuvellaan, architectenbureau Hartman en Eylers, 1985. Het bebouwen van binnenterreinen met hoofdgebouwen past niet in de opzet van het villagebied.

Comeniuslyceum, Bisonlaan, architect E.C. Falkenburg, 1968.

Voorzieningen en media

Eén van de grootste nieuwe gebouwen in deze periode was het Lyceum aan de Bisonlaan (Comeniuscollege) van E.C. Falkenburg in 1968. Aan de noordkant van de Catharina van Renneslaan werden middenin het villagebied de Wisseloordstudios gebouwd in de periode 1968-1975, omdat in het vlakbij gebouwde Media Park voor Polygram geen plaats was. Vele beroemde platen werden daar opgenomen. De NCRV breidde in 1982 fors uit met een gebouw van Eijkelenboom, Gerritse en Middelhoek die de lange gevel opmerkelijk wisten te geleden. In 1988 besloot de VARA een kantoorgebouw tegenover hun studiocomplex aan de Heuvellaan te bouwen. Architectenbureau J. Lengkeek ontwierp dit brutalistische gebouw dat in de fijnmazige omgeving niet op z'n plaats was. Binnenkort wordt het gesloopt. Een aantal gebouwen die in deze periode in het villagebied werd toegevoegd hebben een schaalvergroting en verharding teweeggebracht die niet past bij de leefsfeer van fijnmazigheid, afwisseling en eigenheid in een sterke groenstructuur. Paulus van Loolaan 21 (verpleeghuis, 1969) en Vaartweg 54 (school, 1966) zijn daar ook voorbeelden van.

Kantoren bij NCRV-studio, Bergweg, architecten Eijkelboom, Gerritse en Middelhoek, 1982

Linksonder: Verpleeghuis Paulus van Loolaan 21, 1969. Zowel de massa, als de verhouding ten opzichte van de kavelgrootte past niet in de omgeving. Het verpleeghuis heeft niets van de architectonische kenmerken die in het villagebied horen.
Rechtsonder: Kantoorgebouw VARA, Heuvellaan, architect J. Lengkeek, Utrecht, 1988.

1990-2005
SUPERDUTCH, (NEDERLANDSE ‘STARCHITECTEN’), VERDICHTING

De verdichting zette door. Steeds meer werd het de gewoonte om binnenterreinen te vormen en te bebouwen. De karakteristiek van individuele panden met een eigen architectuur werd verlaten en aangestuurd werd op een serie verwante en soms zelfs dezelfde gebouwen. Een enkele keer ontwierpen architecten onderscheidende architectuur. Toen de politieopleiding wegging uit de villa aan de Witte Kruislaan 6 ontstond het idee om de tuin van de buitenplaats te bebouwen. Het karakter werd erkend door een deel van de tuin met vijverpartij te behouden en vlonderwoningen te ontwerpen. De impact van de woningen op de tuin werd daarmee zo veel mogelijk beperkt en bleef de (omvang van) de tuin zichtbaar en beleefbaar. Andere verdichtingen betrof de Scarlattilaan: de Van Helsdingenkazerne werd in 1994 niet meer voor defensiedoeleinden nodig geacht. Domeinen wilde in eerste instantie een kantoorbestemming, maar alleen de omzetting van maatschappelijke doeleinden naar een woonbestemming was mogelijk. In 1996 kocht de gemeente de villa en bijgebouw aan en werd het Scarlattipark ontwikkeld. Het Nieuwe Lyceum verdween en verschillende architecten tekenden voor het wijkje met luxewoningen rond de behouden vijver van Theobroma/Het Nieuwe Lyceum.
Het AKN-gebouw ten behoeve van de gezamenlijke huisvesting van omroepen aan de ’s-Gravelandseweg van Hoogstad Architecten uit 1997 betekende niet alleen een forse schaalvergroting in de bebouwing, maar zelfs de fijnmazige hekwerken maakten plaats voor een semi-vangrail. Wisseloord kreeg in 2000 twee gestempelde complexen urban villa’s waarmee de individualiteit van de bebouwing werd ontkend. Deze aanpak zou in de jaren daarna worden voortgezet waarbij te grote appartementengebouwen op relatief te kleine kavels verrezen. Deze verstoringen gaven mede aanleiding tot de aanwijzing van het noordwestelijke villagebied als beschermd stadsgezicht.

Boven: Nieuwbouw ter plaatse van de Van Helsdingenkazerne, 1994.

Het AKN-gebouw aan de ’s-Gravelandseweg, Hoogstad Architecten, 1997.

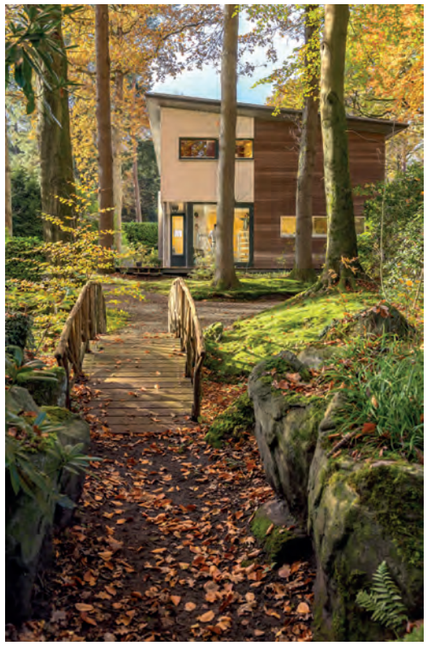

Nieuwbouw op de buitenplaats Witte Kruislaan 6 in de vorm van zogenaamde 'vlonderwoningen' van architect Bart Duvekot, met behoud van delen van de romantische en formele tuinen, 1999.

Pagina rechts:
Nieuwbouw op de lokatie Theobroma en later Het Nieuwe Lyceum met behoud van de vijver van de oude buitenplaats, 1997-2000.

TIJDLIJN VANAF 1940

3B. MEDIA PARK

HILVERSUM EN DE OMROEP TOT 1945

Spijkerpolder

Het Media Park ligt op de overgang van de hooggelegen Trompenberg, waar zich vanaf 1875 een villawijk ontwikkelde, en de lagergelegen Spijkerpolder. Anders dan de naam doet vermoeden bestond dit gebied uit heidegrond dat oorspronkelijk in gebruik was bij de erfgooiers, die hier schapen lieten grazen. De Spijkerpolder maakte deel uit van de Noordereng, het uitgestrekte heideveld dat tot 1870 onbebouwd zou blijven. In 1874 werd dwars door deze arme en droge zandgronden de spoorlijn van Amsterdam naar Amersfoort en Utrecht uitgegraven als een snee in het landschap. Met de spoorlijn kwam ook de ontwikkeling van de Trompenberg tot villawijk op gang, maar de Spijkerpolder bleef tot na de Tweede Wereldoorlog vrijwel onbebouwd.

Gemeenlandshuis

De gronden in de Spijkerpolder behoorden toe aan de erfgooiers, die zich vanaf 1912 hadden verenigd in Stad en Lande van Gooiland. In 1917 bouwden zij er het gemeenlandshuis, het bestuurs- en administratiegebouw van de vereniging. Het gebouw was ontworpen door architect K.P.C. de Bazel en zou uiteindelijk worden gesloopt voor de aanleg van het zogenaamde Omroepkwartier, de voorloper van het huidige Media Park. Door het gebied liep slechts één weg: de Domeinweg die vanaf de Lage Naarderweg afsplitste naar het westen en vervolgens over de heide omhoogvoerde naar de Hoge Naarderweg.

Het Gemeenlandshuis van architect K.P. de Bazel, 1917.

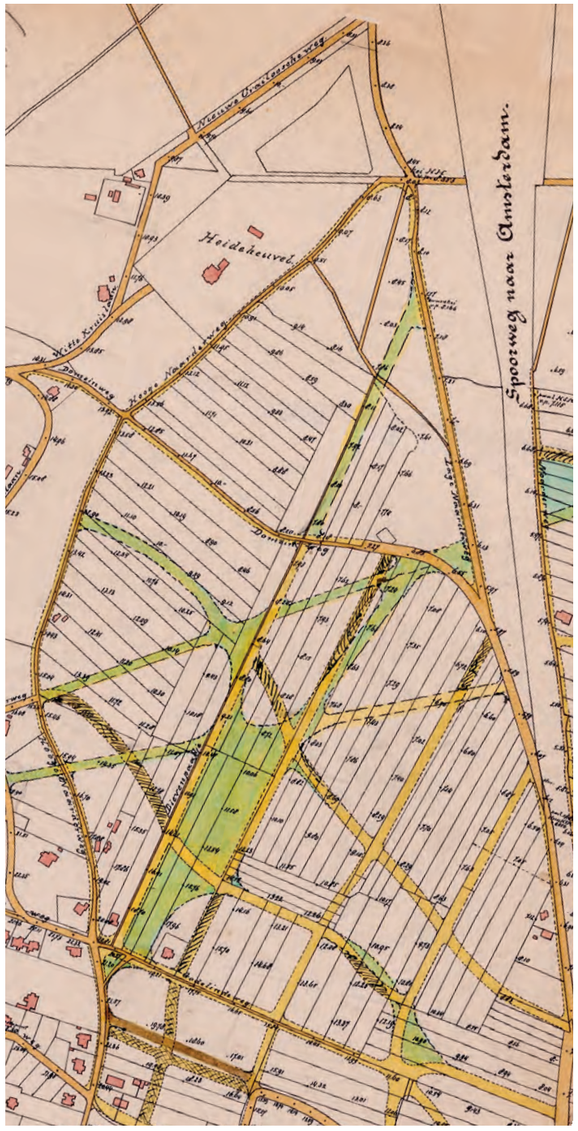

Schets voor herziening Plan van Uitbreiding, P. Andriessen, 1910.

Afbeelding pagina links:
Ontwerp Plan van Uitbreiding, gemeentearchitect P. Andriessen, gedeelte ten noorden van de Koninginneweg, 1898.

Ontwerptekening 1898 met daaroverheen de huidige voetprint van het Media Park.

Vogelvluchtaanzicht van de eng met in het midden het Dievenpaadje.

Gedenkplaat van de stichting van het Gemeenlandshuis.

Luchtfoto van de eng na de aanleg van de Insulindelaan en de Lage Naarderweg, ongeveer 1930.

De eng gezien vanuit het noorden, 1935. In de verte van links naar rechts Tesselschadekerk, Vituskerk, Gemeenlandshuis en Raadhuis.

Noordelijk deel van de Ouden Eng, gezien vanaf de nieuwe Insulindelaan, 1930.

Voordat de omroep er neerstreek was de eng een idyllische plaats maar ook een manifestatieterrein, zoals in september 1954 voor de tentoonstelling Gooise Hoofdstad. In de grote tent was een adembenemend 'waterorgel' te bezichtigen. Entertainment avant la lettre!

Op 12 juli 1931 vierde de VARA een zomerfeest in het Spanderswoud. De vele bezoekers kregen eerst het raadhuis en de in aanbouw zijnde VARA-studio te zien. Maar eerst trokken ze langs het terrein aan de Insulindelaan, dat toen nog voor villa's was bestemd, maar waar later de gezamenlijke gebouwen voor de omroep terecht zouden komen.

Opkomst van de radio

De oorsprong van de Nederlandse omroep en daarmee van Hilversum als mediastad, ligt in de oprichting van de Nederlandse Seintoestellen Fabriek (NSF) in 1918. Deze gezamenlijke onderneming van Marconi, Philips en Radio Holland begon met de productie van professionele radiozenders voor marine, luchtmacht en overzeese gebiedsdelen, maar assembleerde ook radiotoestellen voor thuisgebruik. Het bedrijf koos voor Hilversum vanwege de goedkope bouw- en zandgrond omdat daarop niet geheid hoefde te worden. In 1920 werd aan de Jan van der Heijdenstraat begonnen met de bouw van een nieuwe fabriek, die in dertig jaar uitgroeide tot een fabrieks-complex van 41.000 vierkante meter.
Het eerste publieke radioprogramma in ons land werd op 6 november 1919 door de Haagse elektrotechnisch ingenieur en radiopionier Hanso Idzerda uitgezonden. De NSF zond vanaf 1923 vanuit Hilversum radioprogramma's uit onder de naam Hilversumsche Draadloze Omroep. Aanvankelijk kon op de radio alleen naar muziek worden geluisterd, maar in 1924 werd voor het eerst gesproken woord uitgezonden. Toen het bedrijf van Idzerda in datzelfde jaar failliet ging, nam de NSF ook de uitzendingen van Idzerda over. Het grote succes kwam met de oprichting van omroepverenigingen, die als spreekbuis van maatschappelijke stromingen het medium radio gebruikten om hun boodschap te verkondigen. In 1923 werd de NCRV (Nederlands Christelijke Radio Vereniging) opgericht en kort daarop volgden KRO (Katholieke Radio Omroep), VARA (Vereniging van Arbeiders Radio Amateurs) en VPRO (Vrijzinnig Protestantse Radio Omroep). De Hilversumsche Draadloze Omroep ging in 1928 op in de AVRO (Algemene Vereniging Radio Omroep), de enige omroep zonder confessionele of sociaal-maatschappelijke achtergrond. De omroepen kozen voor Hilversum als vestigingsplaats omdat de NSF hier een bruikbare infrastructuur had opgebouwd die de omroepen konden huren. Met het Zendtijdbesluit van 1930 werd wetgeving voor de omroepen ingevoerd en kregen ze elk een percentage van de beschikbare zendtijd toebedeeld.

Gebouwen van de seintoestellen-fabriek aan de Van der Heijdenstraat, 1921.

Een lang verhaal kort weergegeven. De belangrijkste lokaties van 'RADIO EN TUINSTAD HILVERSUM' in de jaren dertig.

Klinkende naam

De omroepen waren volledig zelfstandig en stelden zelf hun programma samen, maar over gemeenschappelijke kwesties of om de omroep als geheel te representeren, werkten ze samen. Zo werd in 1927 het Comité Centraal Bureau voor den Omroep opgericht, later voortgezet in de Federatie van Omroepverenigingen. Een heikel punt was het kunnen beschikken over een eigen zendstation, onafhankelijk van de NSF dat inmiddels volledig in handen was van Philips. In 1935 ontstond de samenwerking tussen rijksoverheid en omroepen in de vorm van de Nederlandse Omroep Zender Maatschappij (Nozema), die de bouw en exploitatie van de zendinrichtingen in handen gaf aan het staatsbedrijf PTT. Na het gereedkomen van de KRO-studio in 1930, bouwden ook NCRV, KRO en AVRO in de jaren dertig hun eigen studiocomplex. Hilversum werd een klinkende naam als hart van de Nederlandse omroep.

Nederlandse Radio Unie

Ondanks de sterke 'merknaam' Hilversum gingen er tijdens de Tweede Wereldoorlog stemmen op om de radio-infrastructuur naar Amsterdam te verplaatsen. In het eerste oorlogsjaar mochten de omroepen blijven uitzenden, maar onder censuur van de bezetter, die de radio voor nationaalsocialistische propaganda wilde gebruiken. In 1941 werden de omroepen daarom buitenspel gezet en vervangen door de Nederlandsche Omroep, waar belangrijke functies werden bekleed door nazi's en NSB'ers.
Deze organisatie onderzocht de vestigingslocaties van een groot centraal omroepgebouw en concludeerde dat Amsterdam, als bruisend hart van de Nederlandse cultuur, hiervoor de aangewezen plek was. Niet iedereen die bij het onderzoek betrokken was, deelde dit standpunt, maar dat de bestaande infrastructuur versnipperd, inefficiënt en ontoereikend was, daar waren voor- en tegenstanders het over eens.
Tijdens de oorlog zond de Nederlandse regering in ballingschap in Londen elke avond Radio-Oranje uit via de zenders van de BBC. Toen het zuiden van Nederland in het najaar van 1944 als eerste werd bevrijd, werd vanuit Eindhoven begonnen met uitzendingen van Radio Herrijzend Nederland. De radio was van onschatbare waarde gebleken voor de verspreiding van nieuws over de bevrijding en droeg ook bij aan een sterk saamhorigheidsgevoel onder de bevolking.

Advertentie van Radio-Oranje.

Koningin Wilhelmina spreekt het Nederlandse volk toe vanuit Londen.

HILVERSUM EN DE OMROEP NA 1945

Nationale omroep

Direct na de Tweede Wereldoorlog werden door de Nederlandse regering stappen gezet om te komen tot één nationale radio-omroep naar Brits voorbeeld. Het idee van een nationale omroep paste binnen de 'doorbraakgedachte' die poogde het verzuilde politieke bestel te doorbreken. Dit stuitte echter op verzet van de katholieke en protestantste partijen, waardoor de verzuiling in stand bleef. Ook de omroepen wilden hun eigen positie niet opgeven, maar zagen wel de noodzaak en voordelen van verdere samenwerking in. In 1947 sloten VARA, AVRO, KRO en NCRV een overeenkomst om studiogebouwen met inrichtingen en technische installaties gezamenlijk te exploiteren, het zogenaamde *studio-pooling*. Ook werd de Nederlandse Radio Unie (NRU) opgericht, waarin ook de VPRO participeerde. De NRU onderhield contacten met de rijksoverheid namens de omroepverenigingen en trad op als facilitair bedrijf. Ze beheerde de muziekcollectie, leverde technische diensten en rollend materieel, had eigen orkesten, het groot omroepkoor en een vaste hoorspelkern.

Wereldomroep

In 1947 werd de Wereldomroep opgericht om in het buitenland een beeld van Nederland te geven door middel van onafhankelijke berichtgeving. De radioprogramma's werden in meerdere talen uitgezonden. Daarnaast functioneerde de Wereldomroep als belangrijk podium voor informatie aan en het onderhouden van contact met Nederlanders in het buitenland. De omroep groeide uit tot een organisatie van enkele honderden medewerkers, die verspreid over meerdere villa's in Hilversum werden gehuisvest. De Wereldomroep opereerde onafhankelijk van de omroepen en stond onder leiding van H.J. van den Broek, die als voortvarend bestuurder te boek stond. Hij slaagde erin om zonder al te veel discussie een stuk grond ten noorden van de Spijkerpolder te bemachtigen om hierop een modern complex te realiseren. Het in 1961 opgeleverde gebouw werd ontworpen door zijn broer, de Rotterdamse architect J.H. van den Broek, van het bureau Van den Broek & Bakema.

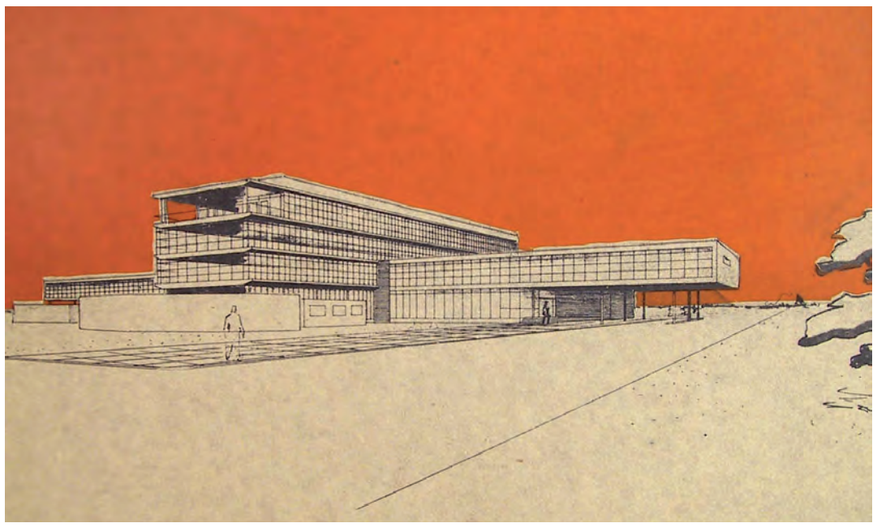

Het bij verordening beschermde uitzicht over de eng vanaf de Ceintuurbaan mocht beslist niet teniet worden gedaan door de bouw van de omroepgebouwen.

Van den Broek en Bakema maakte een indrukwekkend ontwerp, 1953.

Er werden nauwgezette studies verricht naar de mate van zichtbaarheid van de ontworpen gebouw voor de Wereldomroep.

Op een fotomontage werd het gebouw ingetekend

Van het ooit beschermde uitzicht op de eng is weinig overgebleven, niet zozeer door de gebouwen de er echt staan, maar vooral ook door de latere begroeiing van het gebied. Zelfs Dudoks stal wordt door groen aan het zicht onttrokken.

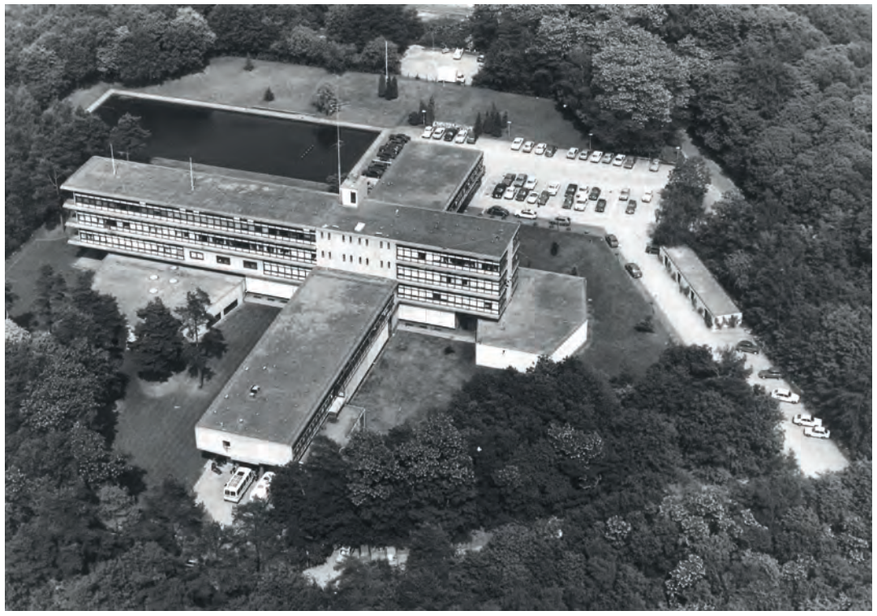

Het imposante complex van de Wereldomroep werd uiteindelijk gebouwd op Crailo West ten noorden van de Doodweg en de Witte Kruislaan, circa 1960.

Radio City

De gemeente Hilversum liet in 1947 een sociografisch onderzoek uitvoeren in verband met de voorgenomen herziening van het uitbreidingsplan van 1933. In dit onderzoek werd ook gekeken naar de ruimtebehoefte van de omroepen. Uit de gesprekken met de omroepverenigingen kwam naar voren dat zij in Hilversum wilden blijven vanwege de reputatie als dé radiostad. Ook hielden zij vast aan het idee van een eigen gebouw of paviljoen. Bundeling van krachten zagen zij vooral op het vlak van administratie en faciliteiten, waarvan de oprichting van de NRU ook het resultaat was. Deze nieuwe organisatie was verspreid over verschillende gebouwen en had een eerste schets gemaakt voor het zuidelijk deel van de Spijkerpolder, op de hoek van Insulindelaan en Sumatralaan. Het terrein was deels in bezit van de gemeente en ondanks dat zij genegen was de gronden vrij te houden voor de omroep, onderzocht de NRU ook de mogelijkheid voor nieuwbouw achter de door haar in gebruik zijnde villa's aan de Heuvellaan.

In 1951 werden beide opties onderzocht, waarbij de technische dienst van de NRU een eerste schets ontwikkelde voor de locatie aan de Insulindelaan. Hierbij hield men rekening met een scope van ruim tien jaar, waarbij steeds een gebouw zou worden toegevoegd. Als eerste dacht men aan een administratiegebouw met muziekbibliotheek en discotheek (grammofoonplatencollectie) op de hoek van de Insulindelaan en Sumatralaan. Daarna zou het terrein zich langzaam vullen met andere functies, zoals een autowerkplaats voor reportagewagens, een concertzaal met repetitieruimten en een televisiegebouw. Hoewel op dat moment nog helemaal niet duidelijk was hoe het medium televisie zich zou ontwikkelen en welk ruimtebeslag dit nodig zou hebben, werd hier in de visie van de NRU al wel op geanticipeerd. Inspiratiebron voor de NRU was het New Yorkse Radio City in het Rockefeller Center dat in de jaren dertig tot stand was gebracht.

Het bureau van Merkelbach & Elling uit Amsterdam werd gevraagd om optie twee te onderzoeken: uitbreiding van de villa's aan de Heuvellaan. Architect Ben Merkelbach had met zijn toenmalige compagnon Charles Karsten in de jaren dertig voor de AVRO twee studiogebouwen ontworpen. In 1949 associeerde Merkelbach zich met Piet Elling en hun bureau zou tot in de jaren zestig betrokken blijven bij het ontwerpen van gebouwen voor de VARA en de NRU. De architecten probeerden alle functies die gezamenlijk in gebruik waren bij elkaar te brengen en dat in te passen op het terrein achter de villa's. Ze kwamen tot de conclusie dat dit een architectonisch monstrum zou opleveren en een gebouwd volume dat niet paste bij de structuur van het villagebied. Ze adviseerden de gemeenschappelijke voorzieningen op een andere plek te bouwen en kwamen uit bij de Insulindelaan. Vermoedelijk was de opdracht van de NRU aan de architecten bedoeld om aan te tonen dat het uitbreiden van de bestaande villa's geen heilzame weg was. De NRU zag Radio City als de manier om gemeenschappelijkheid van de omroep uit te dragen. Niet door collectieve voorzieningen in één groot gebouw bij elkaar te brengen, maar door een systeem van losse paviljoens op een aaneengesloten terrein. Dat maakte bovendien een gefaseerde aanpak mogelijk, dat afhankelijk van financiële middelen in snel of gematigd tempo kon worden gerealiseerd.

Radio City met de gelijknamige Music Hall, New York, circa 2020.

Rockefeller Center, waarvan Radio City deel uitmaakt, circa 2020.

Terrein aan de Insulindelaan

Merkelbach en Elling werd vervolgens gevraagd een eerste schets te maken voor de indeling van het terrein aan de Insulindelaan en een eerste opzet voor het administratiegebouw met muziekbibliotheek en discotheek. Anders dan de schets van de NRU waarbij de gebouwen min of meer naast elkaar in de zuidoosthoek van het terrein langs de rooilijn werden gepositioneerd, gingen de architecten uit van een ruimtelijke compositie waarbij de diagonaal lopende Sumatralaan aanleiding was om een schegvormig voorterrein te creëren dat enige representativiteit aan de gebouwen zou geven. De rechthoekige volumes, inclusief Wereldomroep en televisiegebouw, stonden in dezelfde richting maar zouden ten opzichte van elkaar verspringen. Dit sloot aan bij het uitgangspunt van afzonderlijke gebouwen in een open verkaveling, waaraan makkelijk nieuwe paviljoens konden worden toegevoegd. Op de tekeningen van de architecten dook voor het eerst de naam Radio City op. Het administratiegebouw met muziekbibliotheek en discotheek, gepland op de hoek van de Insulindelaan en Sumatralaan, zou als eerste worden gebouwd. Merkelbach en Elling tekenden een langgerekt kantoorgebouw van drie bouwlagen met daarachter twee parallelle, rechthoekige volumes van één bouwlaag. Een centraal verbindingslid verbond de drie onderdelen met elkaar.

Opkomst televisie

In oktober 1951 vond de eerste televisie-uitzending in Nederland plaats. Ter voorbereiding hierop werd in 1948 de Televisiecommissie opgericht, die de regering zou adviseren over hoe het nieuwe medium vorm zou moeten krijgen. In deze commissie waren de NRU en de Nozema vertegenwoordigd. De stichting en exploitatie van de zendinrichtingen, waaronder de zendmasten, werd overigens opgedragen aan de PTT. De Televisiecommissie, waarin de omroepen via NRU en Nozema indirect waren betrokken, bracht in 1949 het advies uit om een experiment te houden. De PTT zou daarbij een zendmast bouwen en voor de verbinding tussen de studio en de zendinrichting zorgen en elektronicaconcern Philips zou de benodigde

Eerste terreinindeling voor Radio City, Merkelbach en Elling, 1951.

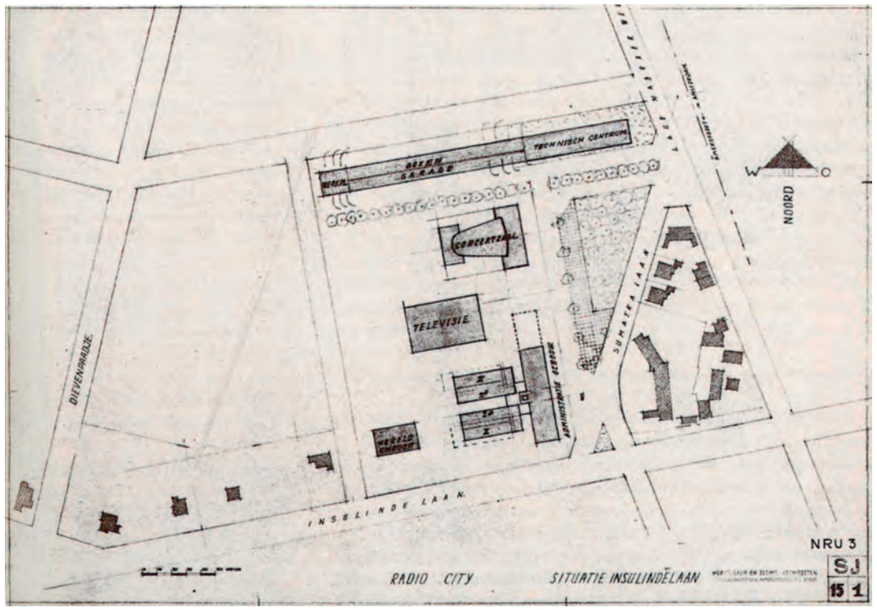

apparatuur ter beschikking stellen. De omroepen zouden de programma's bedenken, maar ook de filmindustrie zou worden betrokken bij de programmering.
Grote vraag was waar de proef met de televisie zou plaatsvinden. Hilversum leek de meest aangewezen plek, maar er werd ook gekeken naar de Cinestone-studio in Amsterdam waar sinds de oorlog geen nieuwe films waren gemaakt en dat dus leegstond. Dit gebouw was ook ontworpen door Merkelbach en Elling, en zijn kregen opdracht te onderzoeken of het gebouw geschikt was als televisiestudio. Maar ook andere locaties werden onderzocht. De PTT en Philips gaven aan dat televisie veel kunstlicht vereiste en dat een hoge ruimte nodig was om de benodigde lampen in op te hangen. Zij stelden ook als eis dat studio en zender op verschillende elektriciteitsnetten aangesloten zouden worden en er ruimte was voor het plaatsen van een straalmast die de zender in Lopik zou kunnen bereiken. Het lukte Philips, dat al vanaf de jaren dertig had geëxperimenteerd en geïnvesteerd in televisietechniek, om een voormalige kerk in Bussum te huren en deze om te bouwen tot studio. De kerktoren werd met 18 meter verhoogd om straalzenders te kunnen plaatsen.

Nederlandse Televisie Stichting

Op 2 oktober 1951 vond de eerste uitzending plaats vanuit de tot Studio Irene omgedoopte kerk. Desondanks wees Nozema in het eindrapport van de Televisiecommissie Hilversum aan als geschikte locatie voor de verdere ontwikkeling van de televisie en adviseerde de regering geld te reserveren voor een permanent studiogebouw. In hetzelfde jaar werd naar analogie van de NRU de Nederlandse Televisie Stichting (NTS) opgericht, die verantwoordelijk werd voor techniek en faciliteiten van het nieuwe medium. De NTS zou vanaf dat moment een cruciale rol gaan spelen in de ontwikkeling van Hilversum als omroepstad. De televisie maakte bovendien een stormachtige ontwikkeling door. Waren er in 1951 slechts enkele honderden televisietoestellen en werd slechts drie uur per week uitgezonden, in 1960 telde ons land al ruim 250.000 toestellen en was de zendtijd uitgebreid naar 18 uur per week.

Planologische kwesties

Aan het plan voor een Nederlands Radio City zaten nog wel wat haken en ogen. De benodigde gronden – in eerste instantie dacht de NRU aan 40.000 vierkante meter – waren in bezit van gemeente en particulieren. De gronden van de erfgooiers en het Gemeenlandshuis zouden voorlopig nog onaangeroerd blijven. De NRU hoopte op medewerking van de gemeente. De nieuwe burgemeester Joost Boot, die in 1951 werd benoemd, zegde alle medewerking toe en machtigde de directeur Publieke Werken om gesprekken met NRU te voeren. Het bestuur van de NRU, op dat moment nog de leidende partij in de planvormig voor Radio City, besloot vrij snel akkoord te gaan met de grondaankoop en werd hierbij gesteund door de Regeringscommissaris voor het Radiowezen, die toezicht hield op de besteding van gelden voor de omroepen en de NRU. De Regeringscommissaris bracht advies uit aan het ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen (OKW), waar radio en televisie onder vielen. Daarnaast waren er planologische randvoorwaarden waarvoor eerst een oplossing moest komen. Zo gold een verordening op het behoud van uitzicht vanaf de bebouwde kom over de Spijkerpolder en was het gebied in het herziene uitbreidingsplan van 1938 bestemd voor sportvelden en villabebouwing in een strook langs de Insulindelaan. Publieke Werken vond het wijzigen van de bestemming geen probleem en volgens de gemeentesecretaris gold de uitzichtverordening alleen voor het realiseren van woningbouw en kon voor andere functies ontheffing worden verleend. Het was duidelijk dat de gemeente bereid was mee te werken om de plannen te kunnen realiseren. De vraag òf er bebouwing in de Spijkerpolder zou komen, leek niet meer aan de orde, het ging alleen nog om hoeveel en in welke vorm.
Voor de verkoop van gemeentegrond was een goedgekeurd bouwplan nodig en daarom werd het ontwerp van Merkelbach en Elling voor het administratiegebouw voorgelegd aan de Schoonheidscommissie. Hoewel deze aangaf dat Dudok in zijn uitbreidingsplan een heel ander terrein had aangewezen voor het radiowezen, namelijk het gebied ten oosten van de seintoestellenfabriek, juichte de commissie de concentratie van voorzieningen toe. Ze vroeg echter wel aandacht voor een harmonische afwisseling van bebouwing en beplanting, zodat het fraaie uitzicht over de eng zoveel mogelijk behouden bleef. Het tuinstadkarakter van Hilversum vroeg om ruimte tussen de gebouwen en daarom adviseerde de commissie extra grond aan te kopen.

Links: studio Irene in Bussum, circa 1951; rechts: interieur studio Vitus, eveneens in een voormalige kerk in Bussum gevestigd, jaren zestig.

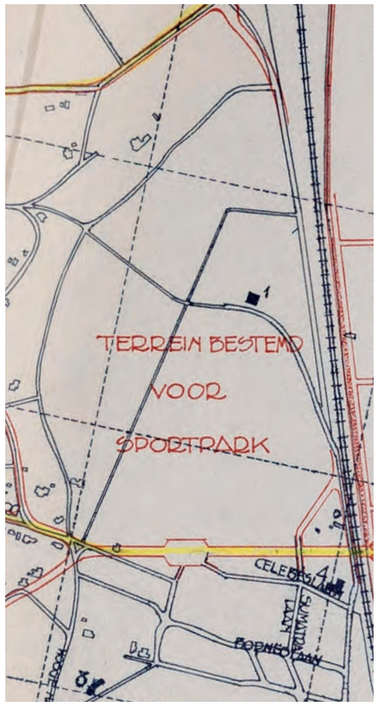

In het schema-uitbreidingsplan van 1927 bestemde Dudok het gebied voor sportpark.

Op de plankaart voor uitbreidingsplan Noord werd het gebied door Dudok grotendeels weer voor sportvelden bestemd, maar gaf het ook een strook aan voor half open woningbouw, 1930.

Schetsplan partiële herziening Plan van Uitbreiding, eveneens van Dudok, 1952. Op het blauwe vak staat 'terrein bestemd voor studio's van de NRU'. Ook werd het uitzicht aangegeven, dat volgens de verordening op het behoud van uitzichten, d.d. 1950, vrij van bebouwing moest blijven.

Keuze voor Hilversum

Voor de NTS en de Wereldomroep was in het eerste plan van Merkelbach en Elling ook ruimte gereserveerd, maar beide organisaties werkten aan eigen plannen en concludeerden dat de beschikbare vierkante meters te kort schoten. Daarbij hadden ze meerdere ijzers in het vuur. Zo deed Bussum verwoede pogingen de televisie voor hun gemeente te behouden en had hiervoor in het uitbreidingsplan ruimte gereserveerd. De NTS kreeg een terrein van bijna zeven hectare aangeboden, maar deze stichting stelde ook als eis dat er voldoende woningbouw beschikbaar zou komen voor de medewerkers van de televisie. Het was de gemeente Hilversum gelukt om bij de provincie een extra contingent van 300 woningen te bemachtigen waarvan er 150 voor medewerkers van de televisie waren bestemd. De NTS koos dan ook definitief voor Hilversum, maar een oplossing voor het nijpende ruimtegebrek kwam op korte termijn niet in beeld. De planvorming van Radio City werd vertraagd omdat de NTS een strikte scheiding voorstond tussen de gebouwen voor radio en televisie, en dus ook geen gezamenlijk administratiegebouw wenste. De NTS bleef gebruik maken van de studio in Bussum en nam daar zelfs extra studioruimte in gebruik. De productie en opslag van decors werd over verschillende panden in Hilversum verspreid.

Varianten

In 1954 kreeg de NRU toestemming van OKW om de grond te kopen en verder te gaan met de planvorming. Het terrein aan de Insulindelaan was inmiddels opgetrokken tot aan de Domeinweg. Merkelbach en Elling maakten een aangepast plan waarin een groot gebouw voor de Wereldomroep was opgenomen. Architect Van den Broek had hiervoor een ontwerp gemaakt, waarvoor in 1956 een bouwaanvraag werd ingediend. De provinciale commissie voor gemeentelijke plannen gaf ook advies en concludeerde dat het gebouw wel heel dicht op het Gemeenlandshuis van Stad en Lande kwam te staan. Het terrein werd rechtgetrokken door de Domeinweg haaks op de Lage Naarderweg aan te sluiten. De commissie adviseerde in overleg te treden met de erfgooiers om problemen te voorkomen. Ook de gemeente was bang dat het gebouw van de Wereldomroep het Gemeenlandshuis zou overschaduwen en zocht naar een alternatieve locatie. Burgemeester Boot ging in oktober 1956 in gesprek met Stad en Lande over het gebied Crailo-West, ten noorden van de Spijkerpolder, als locatie voor de Wereldomroep. De vereniging was bereid het terrein in erfpacht over te dragen aan de gemeente die het op haar beurt weer ter beschikking stelde aan de Wereldomroep. Die vond de plek wat excentrisch ten opzichte van Radio City. De provinciale commissie vond het een veel betere locatie, maar stelde wel voor het gebouw wat naar het westen op te schuiven om het beter in te passen in de omgeving. Het ontwerp van Van den Broek kon min of meer in gelijke vorm op de nieuwe locatie worden gerealiseerd.

Plan Elling

Door het verplaatsen van de Wereldomroep naar Crailo-West kwam er meer lucht in de plannen voor Radio City, maar het zou toch nog jaren duren voor er gebouwd werd. Toen Merkelbach in 1956 tot stadsbouwmeester van Amsterdam werd benoemd, nam zijn compagnon Elling het project Radio City over. NRU en NTS riepen een bouwcommissie in het leven en lieten zich adviseren door ir. Louis Scheffer, voormalig hoofd van de stedenbouwkundige dienst van Amsterdam. In 1957 kreeg Elling opdracht een nieuw ontwerp te maken voor een administratiegebouw met muziekbibliotheek en discotheek. Dit leidde tot een aangepaste opzet voor het terrein waarbij hij de hoofdontsluiting haaks op de Insulindelaan plaatste. De eerdere opzet met parallelle volumes voor muziekbibliotheek en discotheek hield hij overeind, maar van het rechthoekige administratiegebouw maakte hij een T-vorm met de bovenzijde parallel aan de Insulindelaan, over de toegangsweg heen. Inmiddels was duidelijk dat het complex zou worden uitgerust met technische ruimten voor klimaatbeheersing en energievoorziening, gelegen achter de villabebouwing aan de Insulindelaan. Aan de noordzijde projecteerde hij het televisiecomplex, bestaande uit studio's en decorwerkplaatsen. Centraal op het terrein was de concertzaal gedacht en aan het einde van de hoofdontsluiting was ruimte voor een achthoekig filmcentrum, waar films werden bewaard en bekeken konden worden.

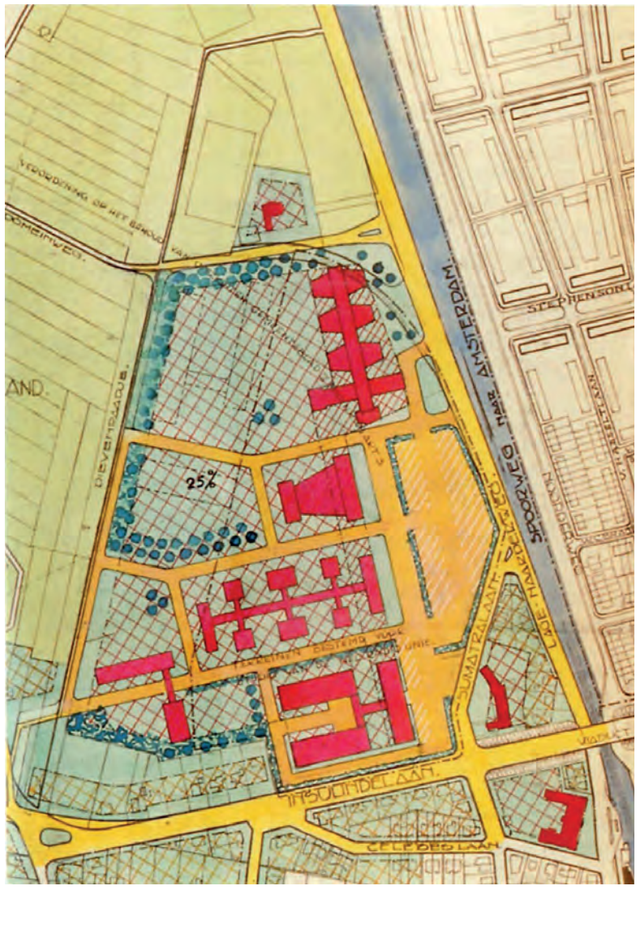

Bebouwingsplan Radio City, 1954. In deze variant zou het Gemeenlandshuis behouden worden, maar door zo'n groot complex als de Wereldomroep ernaast, zou het nauwelijks nog tot zijn recht komen.

Het plan viel helaas niet goed bij de bouwcommissie omdat het administratiegebouw ook ruimte bood aan kantoren van de NTS. NRU en NTS hielden vast aan een strikte scheiding tussen beide organisaties. Hoewel Elling aan de opzet van het gehele complex werkte, was het voor de NTS niet vanzelfsprekend dat hij ook de architect zou worden van de televisiegebouwen. De NTS ging zelf op zoek naar een architect en voerde hierover overleg met de Bond Nederlandse Architecten (BNA). Die stelde voor om een team van jonge architecten een kans te geven, onder leiding van twee ervaren architecten, waarbij de namen van J.A.G. van der Steur en Gerrit Rietveld werden genoemd. De NTS schoof het advies van de BNA terzijde en besloot in gesprek te gaan met een aantal architecten die op een of andere manier ervaring hadden met de omroep. Dit waren naast Elling, de bureaus Van den Broek en Bakema (Wereldomroep) en Wiegerinck van Balen (uitbreiding KRO-studio), en de Hilversumse architect Jan van der Zee (uitbreiding NCRV-studio).

Ruimtelijk plan Omroepkwartier, Piet Elling, 1958, links de hoofdentree aan de Insulindelaan, rechts de achthoekige concertzaal.

Stedenbouwkundige dienst

Vanaf het eind van de jaren vijftig, toen de landhonger van de omroep steeds groter werd, kreeg de stedenbouwkundige afdeling van de gemeente een steeds nadrukkelijker rol in de planvorming. Dat was ook het gevolg van de aanstelling van Wilhelmina Van den Broek d'Obrenan als hoofd van de afdeling. Zij bekeek de ontwikkeling van Radio City in een groter verband, zoals de aansluiting op het wegennetwerk en behoud van natuurschoon. Zo had de NRU grond aangekocht ten westen van het Dievenpaadje om hier een tijdelijke decorloods te bouwen, maar Van den Broek d'Obrenan vond dat dit gebied open zou moeten blijven vanwege het fraaie uitzicht vanuit het hoger gelegen villagebied. Wel werd in 1957 de bouw van een tijdelijke zendmast toegestaan achter de villa's van de Insulindelaan, daar waar nu het NTR-gebouw. Het stalen geraamte werd ontworpen en geleverd door staalproducent De Vries Robbé uit Gorinchem. De onderbouw werd ontworpen door Briët.

Voor het overige was er van de plannen voor Radio City nog niets terecht gekomen. Burgemeester Boot maakte zich zorgen. Niet in de laatste plaats om Bussum opnieuw een terrein had aangeboden van zo'n 8 hectare wat voor 30 procent bebouwd mocht worden. Het lag op enige afstand van spoorlijn en autoweg waardoor minder geluidsisolatie nodig was voor de televisiestudio's. Bovendien was deze keer wel gedacht aan voldoende woningen voor medewerkers door nieuwbouw van zo'n 500 woningen in de omgeving. Om te voorkomen dat de televisie toch in Bussum terecht zou komen, kwam burgemeester Boot met het voorstel om Egelshoek, een 40 hectare groot gebied in het uiterste zuidwesten van de gemeente, voor de televisie te bestemmen. NTS en NRU vonden de ligging ten opzichte van infrastructuur niet gunstig en bovendien kwam het gebied niet op korte termijn beschikbaar.

Omroepkwartier voor radio en televisie

Uit de plannen die Elling intussen had getekend koos de bouwcommissie in mei 1959 een variant dat zoveel mogelijk ruimte openliet tussen de verschillende gebouwen. Het terrein werd opgedeeld in twee gelijke delen van ongeveer zeven hectare, waarbij aan de kant van de Insulindelaan de gebouwen van de NRU en de gezamenlijke voorzieningen waren gedacht, en aan de noordzijde het televisiecomplex met studio's en decorwerkplaats. Ook de stedenbouwkundige afdeling ging akkoord, maar stelde een aantal voorwaarden op ten aanzien van behoud van hagen langs het Dievenpaadje, het rooien van bomen en het aanleggen van beplanting op het terrein. De aandacht voor het Dievenpaadje is opmerkelijk omdat de gemeente nog geen jaar later op de proppen kwam met een nieuwe ontsluitingsweg van Hilversum richting het noorden over het tracé van het wandelpad. Dit had te maken met het nieuwe structuurplan dat in de maak was en de extern stedenbouwkundig adviseur die hiervoor was aangetrokken, jonkheer ir. Jan de Ranitz uit Rotterdam. De stedenbouwkundige afdeling van de gemeente was in 1960 opgeschaald tot zelfstandige dienst met Van den Broek d'Obrenan als hoofd. Deze professionaliseringsslag leidde tot een grotere regie op de ruimtelijke vraagstukken van de stad en tot een eigen stedenbouwkundige opzet voor wat niet langer als Radio City werd aangeduid, maar als Omroepkwartier.

De opzet van Elling vormde de onderlegger voor het ontwerp van een televisiestudiogebouw, waarvoor de NTS in 1960 een bouwaanvraag had ingediend. NRU en NTS waren nog niet op de hoogte van de nieuwe inzichten van de stedenbouwkundige dienst en ook het college van B & W was nog niet ingelicht over de laatste stand van zaken. Er vond een gesprek plaats in aanwezigheid van burgemeester Boot waarin Van den Broek d'Obrenan een toelichting gaf op het schetsplan en ook een

maquette toonde die inzichtelijk maakte wat haar voor ogen stond. Vanwege de steeds groter wordende ruimtebehoefte van de televisie had zij het plangebied opgerekt tot over de Domeinweg, op de gronden van Stad en Lande. Er was gebruik gemaakt van hoogteverschillen waardoor het gebied in verschillende terrassen kon worden ingedeeld. De hoofdingang bleef aan Sumatralaan, maar er werd wel geanticipeerd op een toegangsweg aan de noordzijde, die aansloot op de nieuwe weg tussen Hilversum en Bussum. De gebouwen voor de radio bleven in het zuiden van het plangebied, maar de televisiegebouwen werden in een langgerekte, enigszins gekromde strook langs de Lage Naarderweg geprojecteerd. De concertzaal was helemaal in de uiterste noordhoek van het terrein gedacht. Het geheel aan bouwvolumes omsloot een centrale groene ruimte, die samen met het groen ten westen van het Dievenpaadje voor openheid en doorzicht zorgde. Aan de noordkant van het groengebied was een nieuwe zendmast van de PTT met bijbehorend zendgebouw getekend.

In feite werd hiermee de basis gelegd voor het uiteindelijk gerealiseerde Omroepkwartier, maar voordat de eerste spade de grond inging waren er opnieuw enkele hobbels te nemen. Op de eerste plaats waren er nog vraagtekens bij de opzet van het plan, zoals de positie van de concertzaal en de scheidslijn tussen de gebouwen van NRU en NTS. Er werd een nieuwe variant getekend waarbij de concertzaal en de zendmast waren omgewisseld, waardoor de zaal dichter bij de stad zou komen te liggen. De NTS zag de concertzaal liever aan het begin van de studioreeks, maar de gemeente hield vast aan een positie halverwege het plangebied. De Ranitz wees op de voordelen met betrekking tot ontsluiting en de ligging aan het centrale groengebied, die uitnodigde tot bijzondere architectuur.

De kwestie over de concertzaal stond niet los van de tweede hobbel die nog genomen moest worden: het verwerven van de gronden van Stad en Lande. Burgemeester Boot had beloofd hierover in gesprek te gaan, maar vond dat pas zin hebben als beide partijen achter het plan van de gemeente stonden. De NRU draaide de situatie om en wilde pas meewerken aan het plan als er zekerheid bestond over de beschikbaarheid van de grond. Als die er niet zou komen, zou de NRU zich richten op de grond die zij al verworven had. Dan was men weer terug bij af en zou een geheel nieuw plan moeten worden gemaakt. Als het niet lukte om hierover tot overeenstemming te komen zou de concertzaal waarschijnlijk helemaal niet gerealiseerd worden. Daarom bleven NTS en NRU vasthouden aan de oude positie. De NTS had haast met de bouw van de eerste studio's en was bereid die op te schuiven naar het noorden. Als de concertzaal uiteindelijk toch bij de centrale groenstrook kwam, dan kon het studiogebouw alsnog uitbreiden in zuidelijke richting. In het uitbreidingsplan dat in september 1960 werd gepresenteerd, werd de concertzaal niet opgenomen en werd de beoogde plek als groen aangeduid. Op deze manier kon er geen andere functie naartoe worden geschoven. Van den Broek d'Obrenans uitgangspunt van een centrale groene ruimte was hiermee overeind gebleven, waarmee recht werd gedaan aan de unieke

Verdeling van het terrein in een deel voor de NRU (links) waarvoor Elling een nieuwe opzet tekende, en een nader in te vullen deel voor de NTS (rechts), 1959.

Maquette van het stedenbouwkundig plan voor het Omroepkwartier, op basis van een schets van stedenbouwkundig adviseur jhr. ir Jan de Ranitz, 1959.

overgang in het landschap en het versterkte ook de landschappelijke setting van de gebouwen. Vanaf de nieuwe weg gezien zou zich een uniek landschap ontvouwen dat paste bij de grote schaal van de bouwvolumes die hier zouden verrijzen. Rondom de centrale groene ruimte was een stevige boombeplanting gedacht waaronder geparkeerd zou worden.

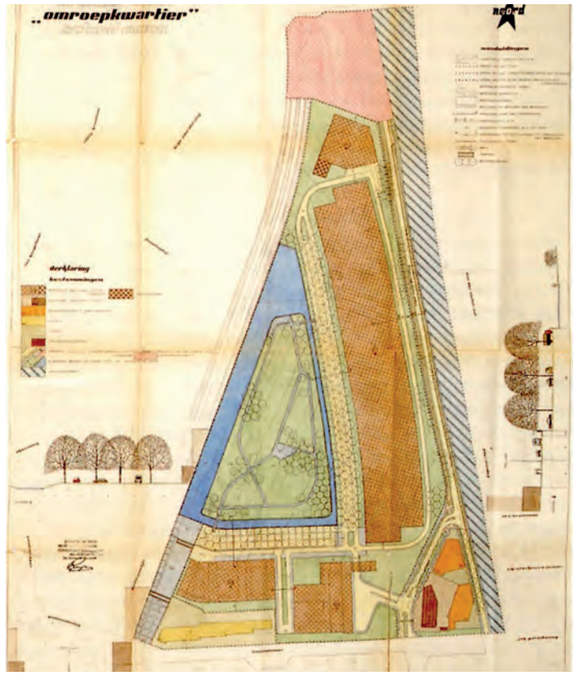

Uitbreidingsplan Omroepkwartier, 1960, het noorden is hier weer boven.

Het plan in procedure

Na jarenlange voorbereiding was er eindelijk een plan waar iedereen het over eens was. Toch bleven NRU en NTS morrelen aan onderdelen van het plan. De NTS was blij met de ruimte die voor de televisie was gereserveerd, maar de grond was nog in handen van Stad en Lande. Vanwege het urgente huisvestingsprobleem bleef zij rondkijken naar andere locaties, zoals de grond ten noorden van de Wereldomroep in Crailo-West. De ondergrond van deze voormalige zandgroeve van de spoorwegen bleek echter lastig te bebouwen. Een andere optie was de ruimte ten westen van de Wereldomroep, maar die was bestemd voor een begraafplaats. Elling en De Ranitz waren niet enthousiast over deze locaties en vreesden dat het Omroepkwartier uit elkaar zou vallen nog voordat er gebouwd werd. De kracht van het plan zat in de bundeling van functies èn in de ligging dicht bij de kern van Hilversum. De NTS had moeite met het centrale groengebied omdat het de opties voor uitbreiding belemmerde, maar De Ranitz wees op het belang van de monumentale stadsentree vanuit het Noorden. Bovendien was er een vijver in opgenomen, die noodzakelijk was voor bluswater en koeling van gebouwen.

Naast de interne discussie stuitte het plan in de formele besluitvorming ook op bezwaren van adviesorganen en particulieren. Zo zag de Provinciale Planologische Dienst (PPD) liever helemaal geen Omroepkwartier en wilde aansturen op spreiding van de omroepgebouwen over Hilversum. Burgemeester Boot, die zich persoonlijk met het dossier bemoeide, was *not amused* en stuurde aan om het plan, in elk geval op hoofdlijnen, goed te keuren en met succes. Een kritisch geluid kwam ook van de schoonheidscommissie, waar Dudok op dat moment voorzitter van was. De commissie pleitte voor meer laagbouw verspreid over het gebied, terwijl de stedenbouwkundige dienst juist had gekozen voor concentratie en hoogbouw, zodat er meer ruimte overbleef voor groen. De discussie mondde uit in een prestigekwestie tussen Dudok en De Ranitz, maar de laatste hield voet bij stuk. Dudok was echter ook voorzitter van de provinciale commissie voor de uitbreidingsplannen en had in die hoedanigheid ook invloed op het provinciebestuur.

De villabewoners van de Insulindelaan hadden bezwaar tegen de bebouwing achter hun percelen en de aanleg van de verkeersweg over het Dievenpaadje. Ze wezen op het verlies van natuurschoon en wandelgebied, waardoor het plan zou indruisen tegen de kenmerkende schoonheid van Hilversum. Ook de sloop van het Gemeenlandshuis om plaats te maken voor een moloch van 40 meter hoog was tegen het zere been. Stad en Lande richtte zich tegen het feit dat grond van hen zou worden aangekocht om er vervolgens een park aan te leggen. Een park naast een wijk als Trompenberg leek hen overbodig. Stad en Lande opperde ook om een deel van de omroep in Crailo-West te huisvesten. De gemeente stelde in haar verweer dat er een andere schoonheid voor in de plaats kwam en dat de mooiste perspectieven door het gebied gespaard bleven. Van de aanwezige hoogteverschillen zou maximaal profijt worden getrokken en aan de architectuur en beplanting zou veel zorg worden besteed. Adviseur De Ranitz wees erop dat bebouwing en openheid in balans waren ontworpen en in verband waren gebracht met de nieuwe verkeersweg. Dat sommige gebouwen het profiel van de stad zouden wijzigen, achtte hij volledig in overeenstemming met de betekenis van de functies. De gemeenteraad stemde op 7 februari 1961 unaniem in met het plan en dit werd op 13 maart 1962 door Gedeputeerde Staten bekrachtigd. Op voorstel van het provinciebestuur werd de hoogte van de bebouwing in de oostelijke strook bijgesteld van 28 naar 24 meter, zodat deze niet boven de boomkruinen zou uitsteken.

De sloop van het Gemeenlandshuis.

Het plan in de praktijk

Met de vaststelling van het plan was de basis gelegd voor het Omroepkwartier en daarmee kon de uitwerking van de verschillende gebouwen beginnen. Het werd een proces van een lange adem, waarbij de verschillende partijen vrijwel continu aanpassingen wilden doen, met gebouwen wilden schuiven of nieuwe inzichten wilden incorporeren. Ook waren er nog kwesties onduidelijk, zoals de financiering en het beheer van het centrale park en het definitieve tracé van de geplande verkeersweg. Daarbij speelde ook de vraag of het gebied meer dan alleen voor de omroep, ook een attractie voor het publiek zou kunnen zijn. Zou er een restaurant kunnen komen in het administratiegebouw of juist in de centrale groene ruimte? Of was de zendmast van de PTT, waarvan de locatie ook ter discussie werd gesteld, hiervoor een uitgelezen kans? De groei van de televisie was inmiddels niet te stuiten en daarmee ook de zoektocht naar ruimte voor de broodnodige studio's en decorwerkplaatsen. Halverwege 1962 werd door de stedenbouwkundige dienst al gekeken naar verruiming van het Omroepkwartier, maar de mogelijkheden waren beperkt. Een optie was om het terrein van het astmacentrum Heideheuvel erbij te betrekken, maar dat stuitte uiteraard op verzet. Een tweede optie was om de grens van het terrein aan de oostkant op te rekken. De hier gelegen Lage Naarderweg kon wellicht verdwijnen als gevolg van het kernplan en de nieuwe verkeersweg aan de westzijde van het Omroepkwartier.

Plan Van der Zee

De NTS had inmiddels voor Jan van der Zee als architect gekozen. Elling en Van der Zee keken vanuit het belang van hun opdrachtgever naar de meest ideale locatie voor de door hen te ontwerpen gebouwen. Dat leverde opnieuw discussie en varianten op die al dan niet in gezamenlijkheid waren ontworpen. Elling overleed eind 1962 maar zijn medewerkers Hoogewoning en Visser zetten het werk voor de NRU voort. In 1963 kregen beide bureaus gezamenlijk opdracht om een definitief voorstel te maken voor het totale Omroepkwartier, zonder dat een van de gebouwen van beide organisaties een dominante positie zou innemen. De architecten verschilden te veel van mening en kwamen er niet uit. Uiteindelijk zou Van der Zee als ontwerper voor de NTS, de partij met de grootste bouwopgave, meer invloed hebben op de definitieve indeling van het terrein. Hij maakte in 1964 een geheel eigen bebouwingsplan voor het hele Omroepkwartier dat 2,5 keer zo veel bebouwingsmogelijkheden bood dan het gemeentelijke plan.

De rol van bureau Elling leek met de bouw van het muziekpaviljoen, dat 15 jaar na het eerste ontwerp in 1966 gereed kwam, wel zo'n beetje uitgespeeld. In 1965 werd door het bureau (met name Visser en Van Gelderen) nog wel een variant getekend met dubbel administratiegebouw, concertzaal en technisch centrum achter de villabebouwing van de Insulindelaan. Van der Zee ging juist uit van een representatief gebouw op de plaats van het technisch centrum, dat gezien vanaf de nieuwe verkeersweg meer karakter zou tonen dan het utilitaire technisch centrum. Het plan van Van der Zee, dat vooral meer armslag bood doordat gebouwen de hoogte in gingen, was bedoeld om de gemeente te overtuigen het uitbreidingsplan aan te passen. De nieuwe directeur van de stedenbouwkundige dienst, ir. P.R. van Niftrik, De Ranitz en de burgemeester hadden er veel waardering voor, maar de gemeente studeerde nog op verschillende tracés en aansluitingen van de nieuwe noordelijke invalsweg, ook om een ruimere opzet voor het omroepkwartier te kunnen krijgen.

Plan X.01 Uitgevoerd plan: basis voor Media Park

De worsteling met de definitieve invulling van het gebied aan de noordkant van het Omroepkwartier werd in maart 1968 min of meer beëindigd, met het plan X.01. Hierin was de begraafplaats achter de Wereldomroep geschrapt en werd ruimte gecreëerd voor de zendmast met bijbehorende technische gebouwen. Hierdoor kwam binnen het Omroepkwartier meer ruimte voor gebouwen van de NTS, dat door de start van het tweede televisienet in 1964 en de introductie van de kleurentelevisie in 1967 weer een grotere ruimtebehoefte had gekregen. Het door Van der Zee ontworpen X.01 omvatte een volledig nieuwe constellatie van gebouwen. Hierin kreeg het te realiseren

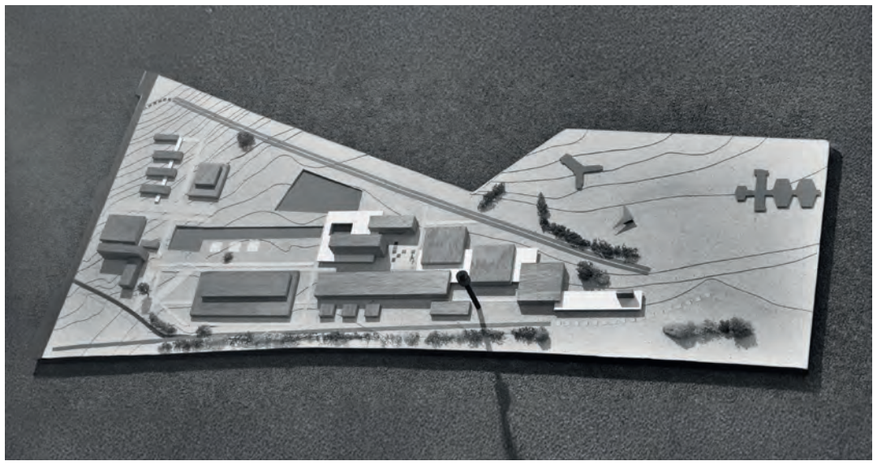

In februari 1964 kwam Architectenbureau Van der Zee met dit voorstel voor een gebouwencomplex voor de NTS. Op de maquette is dat gecombineerde met het complex voor de NRU

Het muziekpaviljoen in aanbouw, circa 1964.

decorcentrum een centrale positie (fase 3). Omdat dit volume de oorspronkelijke hoofdroute langs het studiocomplex zou beëindigen, was een tweede noord-zuidroute parallel hieraan gepland. Ten noorden van het decorcentrum zou het schakel- en presentatiecentrum komen (fase 4). Ten westen van de nieuwe route was een groot studiocomplex getekend (6) dat met een luchtbrug aan het decorcentrum werd gekoppeld. In het plan was ruimte voor drie kantoorgebouwen, één bij het muziekpaviljoen (A), één bij het decorcentrum halverwege het terrein (B) en één in de uiterste noordhoek van het terrein (C, fase 5). Van der Zee ontwierp ook een nieuw gebouw voor de KRO, dat ten noorden van de zendmast zou komen, maar dit plan werd van tafel geveegd omwille van behoud van het natuurschoon. Ten noorden en ten zuiden van het studiocomplex werden twee grote, ondergrondse parkeergarages geprojecteerd (P1 en P2), die aan de westzijde via een derde noord-zuidroute zouden worden ontsloten. Het oorspronkelijke idee van parkeren onder de bomen langs de randen van de centrale open ruimte vond Van der Zee niet fraai en bleek ook onvoldoende voor de berekende capaciteit van 2.000 voertuigen. Door de garages ondergronds te bouwen, versterkte hij het oorspronkelijke idee van Van den Broek d'Obrenan voor een centrale groene ruimte. De geplande verkeersweg was aanleiding om de westzijde een meer open en beweeglijk karakter te geven dat aansloot bij het karakter van de villabebouwing, terwijl de oostzijde langs de Lage Naarderweg en het spoor aanleiding gaf voor een meer gesloten aanblik.

NRU Muziekpaviljoen

Van de oorspronkelijke ambities van de NRU om een aantal gebouwen op het Omroepkwartier te bouwen, werd uiteindelijk alleen het zogenaamde muziekpaviljoen of Mufotheek gerealiseerd. Hierin zijn de muziekbibliotheek en de discotheek, ook wel fonotheek genoemd, ondergebracht in twee parallelle vleugels. Deze worden aan één zijde verbonden door een tussenlid dat beide vleugels met het nooit gebouwde administratiegebouw zou verbinden. Dit administratiegebouw heeft in de verschillende varianten die Merkelbach en Elling tekenden een steeds andere gedaante, maar fungeerde in alle modellen als een prominent voorgebouw. Ook het energiecentrum, dat op de noordoosthoek van het gebouw is gepositioneerd, zou achter het administratiegebouw verdwijnen.

De eerste schetsen dateren van 1952, maar vanwege het ontbreken van financiële middelen werd pas in 1957 groen licht gegeven voor de bouw. Desondanks werd daar pas in 1962 mee begonnen. Het energiecentrum, nodig voor de elektriciteitsvoorziening van het Omroepkwartier, kwam als eerste gereed in 1963. In 1966 werd de Mufotheek in gebruik genomen. Nog voor het gebouw helemaal klaar was, werd het al benut voor de uitzendingen van radiozender Hilversum 3, die tijdens de bouw in het leven was geroepen.

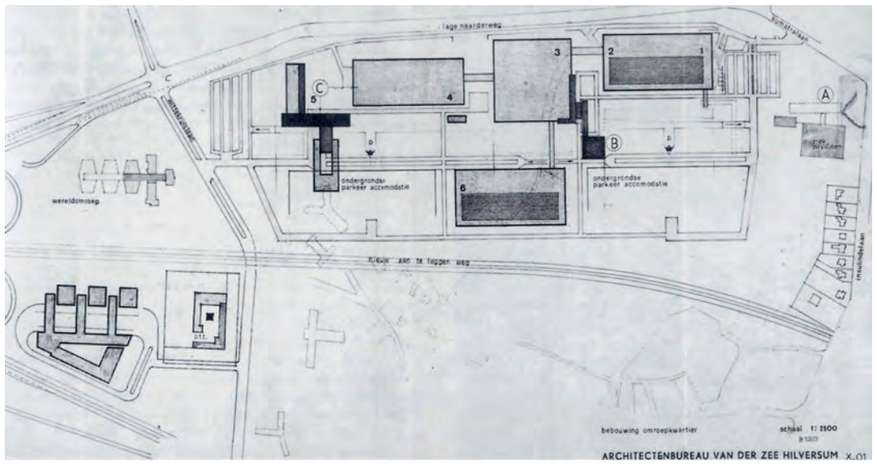

Variant Plan X0.1, 1968.

Muziekpaviljoen, het oudste gebouw van het Media Park.

NTS Studiocomplex – fase 1

In januari 1959 bracht de technische dienst van de NTS een eerste verkenning uit naar de eisen waaraan een te bouwen televisiestudiocomplex zou moeten voldoen, voor een periode van 25 jaar. Het rapport presenteerde een eerste lay-out en schetsplan dat niet was gebaseerd op een beschikbaar terrein of op buitenlandse voorbeelden, maar een geheel eigen idee was. Men ging daarbij uit van een flexibele en gefaseerde uitvoering. In verschillende schematische modellen werden de functies decorwerkplaats, decormontagehal, studio's met nevenruimten en een schakel- en presentatiecentrum in wisselende ruimtelijke constellaties gegroepeerd. Voor het maken van televisieprogramma's waren decors nodig waarvoor de bouw en de montage veel ruimte vergden. Het werkelijke bouwplan, waarvoor architect Jan van der Zee in 1960 opdracht kreeg, ging uit van de bouw van een groot studiocomplex dat in twee fases gerealiseerd zou worden.

De eerste fase bestond uit twee grote studio's van elk 600 vierkante meter en een grote decormontagehal, van elkaar gescheiden door een transportgang. Deze opzet zou in de tweede fase worden voortgezet, waarbij vier middelgrote studio's en een tweede decormontagehal worden gebouwd. De tussenliggende transportgang aan de noordzijde zou doorlopen naar de in een volgende fase te realiseren decorwerkplaats. Op dat moment werden de decors nog op verschillende locaties in Hilversum gebouwd en met vrachtwagens naar de verschillende studio's vervoerd. Het ontwerp van Van der Zee was gebaseerd op het uitbreidingsplan Omroepkwartier waarbij de entree van het gebied aan de Sumatralaan was gedacht. Aan die zijde werd het studiocomplex voorzien van een representatieve voorbouw waarin de ontvangst van publiek en een artiestenfoyer waren ondergebracht. Aan de zijde van de centrale groene ruimte werden de kantoren ondergebracht in twee bouwlagen. Aan de Lage

Het studiocomplex in aanbouw, 1962.

Interieur van studio A, 1962.

NTS-voorzitter E.A. Schüttenhelm sloeg de 'eerste paal' op23 oktober 1961. Architect J. van der Zee keek toe.

Naarderweg, de minder representatieve kant, zou de aan- en afvoer van goederen plaatsvinden.

Eerste paal

De schoonheidscommissie was niet enthousiast over het bouwplan. De grote bouwmassa's pasten niet in de omgeving en de architectuur riep associaties op met een fabrieksgebouw. De detaillering was weinig verfijnd en verdroeg zich slecht tot het villakarakter. Muurvlakken van 14 meter en gevellengtes van 42 meter waren onacceptabel. De commissie vroeg of het geheel niet verdiept kon worden aangelegd waardoor de impact beperkt zou blijven. Deze eerste studio's waren nog maar het begin van een veel groter geheel dat in de jaren daarna zou ontstaan. De bouwvergunning werd daarom toch verleend en op 23 oktober 1961 ging de symbolische eerste paal de grond in. Als eerste werd het decormontagedeel gebouwd. Dit was een eenvoudige en snel te bouwen constructie die als tijdelijke studio werd ingericht. Een reportagewagen fungeerde als provisorische controleruimte. In december 1962 werd deze eerste studio A in gebruik genomen en kon de NTS eindelijk vanuit Hilversum uitzenden. Nadat de aangrenzende studio's klaar waren, werd studio A omgebouwd tot de bedoelde decormontagehal. Er was sprake van lekkage omdat de geëmailleerde dakpannen niet geschikt bleken voor het Nederlandse klimaat. Door medewerkers werd architect Van der Zee ook wel gekscherend Van der Zeef genoemd.

Studiocomplex – fase 2

De twee permanente studio's van fase 1 zouden pas in 1967 in gebruik worden genomen. Vanwege bezuinigingen, maar ook door nieuwe inzichten had de bouw vertraging opgelopen. Omdat de NTS dringend behoefte aan extra ruimte werd in 1962 gekeken naar de bouw van tijdelijke barakken. Die wilde men eerst in het open groengebied tussen de Hoge Naarderweg en het Dievenpaadje bouwen - de NTS had daar al eerder grond gekocht - maar de gemeente was daar geen voorstander van. Die stelde voor de noodgebouwen in het als groengebied aangemerkte deel te positioneren, dus binnen de grenzen van het Omroepkwartier. Vanwege de vorm van bouwketen zou het publiek ze ervaren als bij het werk horende tijdelijke voorzienin-

Fase 2 in aanbouw, met rechts de tijdelijke gevel van fase 1, 1964.

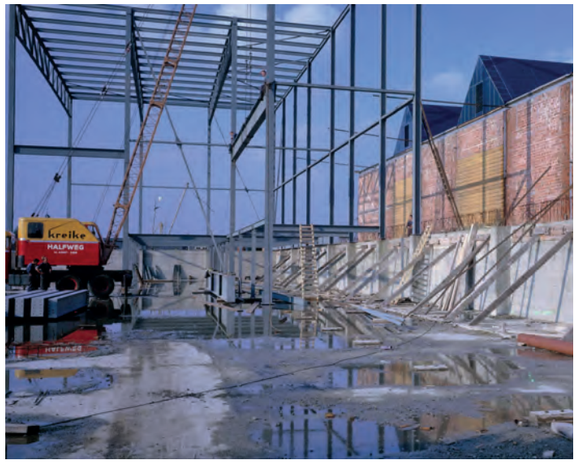

Nogmaals fase 2 in aanbouw, met rechts fase 1, 1964 (Beeld en Geluid).

Luchtfoto van het muziekpaviljoen en het studiocomplex in aanbouw, circa 196, linksboven in beeld het Gemeenlandshuis, circa 1966 (Weltens et.al.).

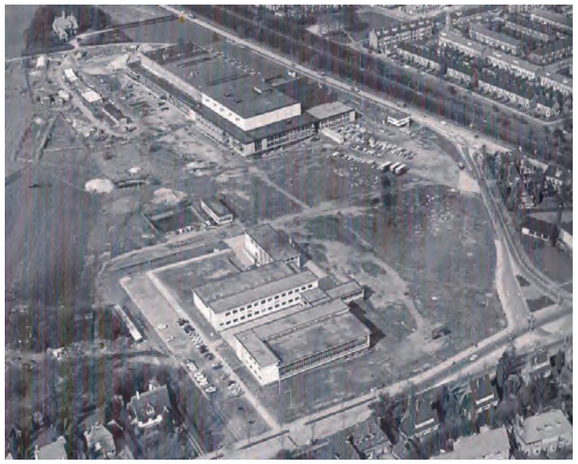

Fase 2 in aanbouw, gezien vanuit het noordwesten, circa 1966.

gen. De rijksgoedkeuring werd echter niet afgegeven, waardoor de NTS genoodzaakt was de studio's in Bussum langer in gebruik te houden. Het wachten was op fase II van het studiocomplex. Voor de tweede fase werd in 1963 akkoord gegeven door het Rijk. Ruimtelijk en architectonisch werd de opzet van de eerste fase zoveel mogelijk voortgezet, maar de gekromde lijn uit het uitbreidingsplan werd niet gevolgd. In plaats van twee grote, kwamen er vier middelgrote studio's en twee decormontagehallen, die niet los van, maar tegen de eerste fase werd aangebouwd. Hierdoor ontstond een groot en langgerekt bouwvolume, waar alleen verschillen in het dak van de decormontagehal de twee bouwstromen laten zien. Door toepassing van een nieuwe vijzeltechniek konden grote decorstukken veel makkelijker in zijn geheel verplaatst worden, maar dat vroeg om een hogere hal. Fase 2 heeft een andere dakconstructie. Studio 3, de eerste van de vier kleurenstudio's, was in oktober 1968 klaar. De laatste werd in 1970 opgeleverd. Daarmee kwam voorlopig een eind aan de bouw van studio's in het Omroepkwartier. Het studiocomplex vormde slechts 2/5 van de totale lengte aan studio's die in het uitbreidingsplan was voorzien.

Decorcentrum – fase 3a

Zoals al met de bouw van fase 2 was afgeweken van het gekromde verloop van de studioreeks, was de bouw van het decorcentrum aanleiding om opnieuw te kijken naar de organisatie van het studiocomplex en alle overige functies die nodig waren voor het televisiebedrijf, zoals administratie, technische dienst, schakel- en presentatiecentrum, reportagecentrum en filmcentrum. Hiervoor maakte Van der Zee een schets waarbij hij de reeks van studio's niet langer voortzette, maar in het verlengde van het bestaande studiogebouw een langgerekt volume tekende met hierin het decorontwerpatelier, de -werkplaats, en het filmcentrum. Dat de decorontwerpateliers en -werkplaatsen een belangrijke spilfunctie hebben binnen de organisatie van het televisiebedrijf, blijkt ook uit een ruimtelijke schets die in 1968 werd gepresenteerd. Hierin is sprake van een centraal decorcentrum (werkplaats en opslag) met aan drie zijden grote studiogebouwen die als tentakels aan het volume zijn verbonden. Boven één van de hoeken van het decorcentrum zou een kantoorgebouw van de NTS worden gebouwd, zoals ook in het plan X.01 opgenomen. Dit kantoorvolume werd niet gerealiseerd maar zou later als fase 3b en in een andere vorm tot stand komen.

Decorcentrum met entree, gezien vanuit het zuidoosten, 1972 (Beeld en Geluid).

Links: decorwerkplaats in het Decorcentrum, jaren zeventig (MAI); rechts: hellingbaan voor intern transport tussen verdiepingen, jaren zeventig (Weltens et.al.).

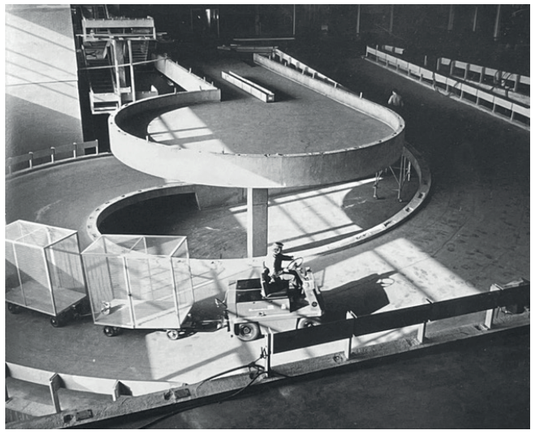

De noodzaak om het decorcentrum te bouwen werd niet alleen bij de NTS gevoeld, maar ook binnen de gemeente. De oude decorwerkplaats was gevestigd in de voormalige Veneta tapijtfabriek aan de Kampstraat. Dit gebouw zou verdwijnen in verband met de sanering van de kern. Het wachten was op goedkeuring van het Rijk en om het proces te versnellen was besloten het decorcentrum los te koppelen van het kantoorgebouw. Uiteindelijk kon in 1969 met de bouw van fase 3a, worden begonnen. Het grondplan was inmiddels uitgedijd tot een gebouw van 130 x 130 meter, qua oppervlakte verreweg het grootste volume van het Omroepkwartier. De omvang was gebaseerd op onderzoek in het buitenland waaruit was gebleken dat voor het bouwen en opslaan van decors ongeveer zes keer meer ruimte nodig was dan het totaal speeloppervlak van de studio's. Het transport van decorstukken moest zoveel mogelijk gelijkvloers georganiseerd te worden. De interne transportgang, die in het studiecomplex al was aangebracht, zou direct aansluiten op het decorcentrum. Het gebouw telt twee bouwlagen met in de kelder het rekwisietenmagazijn, opslag van seriedecors en stalling van transportwagens. Er werd voorzien in 17 trappenhuizen, drie liften en een zes meter brede hellingbaan die de kelder verbond met de begane grond. Hier waren werkplaatsen ondergebracht, inclusief een decoratieatelier met een doekenlift, waarin doeken van 20 x 7 meter konden worden beschilderd. In 1972 werd het gebouw in gebruik genomen.

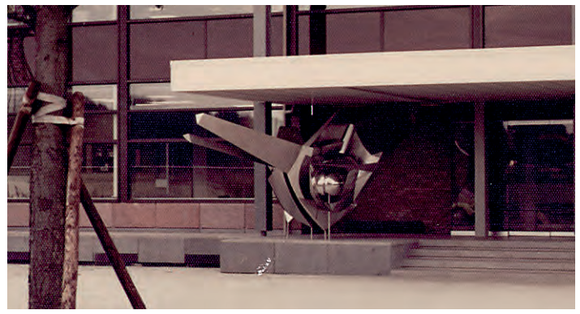

Entree decorcentrum met de metalen vogel van Jan de Baat, symbool voor een t.v.-programma dat de lucht ingaat, 1973.

Terrein bouwrijp gemaakt voor bouw parkeergarage en hoofdgebouw.

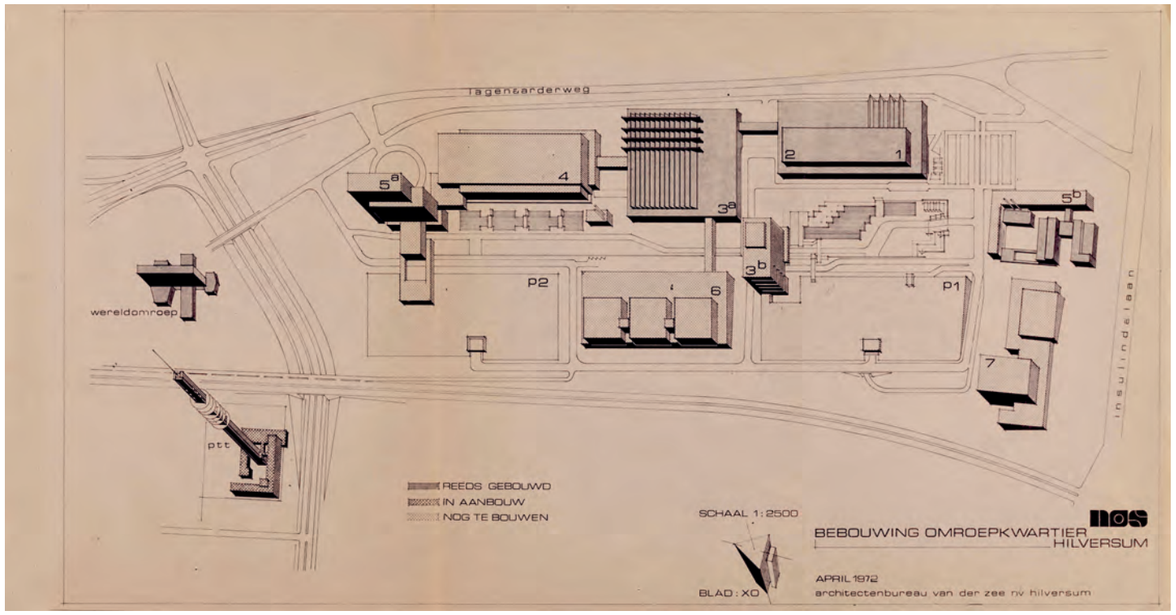

Hoofdkantoor NOS – fase 3b

In het plan X.01 werd uitgegaan van drie kantoorgebouwen, maar de ontwikkeling daarvan verliep anders dan gepland. Dat had te maken met de fusie van de NRU en NTS in de Nederlandse Omroep Stichting (NOS) in 1969. De nieuwe organisatie ging nog uit van drie kantoorgebouwen, waarbij fase 3b ruimte zou bieden aan tekenkamers en ateliers voor de decorafdeling en ruimten voor ondersteunende diensten zoals postkamer, drukkerij, computercentrum, vergaderruimten en restaurant. Fase 5a behelsde kantoren voor programmadiensten en algemene zaken, het bestuurscentrum en het omroepmuseum - voorloper van het huidige Beeld en Geluid - en fase 5b, een derde kantoorgebouw nabij het muziekpaviljoen voor overige functies en toekomstige diensten van de NOS. Dit leidde in april 1972 tot de variant op X.01 met de verwarrende naam X0, waarvan een isometrische schets bestaat.

De hoofdopzet was min of meer gelijk aan het plan uit 1968, alleen fase 3b werd hierin vrijstaand van het decorcentrum gedacht en fase 5a juist gekoppeld aan het schakel- en presentatiecentrum (fase 4). Het volume van 5a zou een hoogte van 36 meter krijgen en paste daarmee niet in het oorspronkelijke bestemmingsplan. Bovendien bleek het terrein voor 80 procent in een militair straalpad te liggen, een zone van 200 meter breed waarin niet hoger dan 30 meter gebouwd mocht worden. Uiteindelijk werd de maximale hoogte van de bebouwing op 35 meter vastgelegd.

Van de drie kantoorgebouwen is alleen fase 3b gerealiseerd, maar ook weer anders. De NOS had besloten zoveel mogelijk ondersteunende functies in één gebouw te concentreren in het hart van het Omroepkwartier en gekoppeld aan de parkeergarage. Uit intern onderzoek naar het woon- en werkverkeer was gebleken dat 1.050 parkeerplaatsen voldoende waren en dus voorlopig met één garage kon worden volstaan. Tegelijkertijd vond overleg plaats met de Nederlandse Spoorwegen over de opening van een station aan de naastgelegen spoorlijn, waardoor ook minder parkeerplaatsen nodig waren. De gemeente ging nog steeds uit van de aanleg van de nieuwe weg maar het definitieve beloop van wegen, kruisingen en aansluitingen was nog steeds niet duidelijk. Vanwege het zicht vanaf de nieuwe weg bleef de stedenbouwkundige dienst hameren op een goede landschappelijke inpassing het geheel. Architect Van der Zee schakelde hiervoor landschapsarchitect Jan Boon in, die een ontwerp maakte voor het hele gebied tussen de bestaande bebouwing (studio's en decorcentrum) en de nieuwe verkeersweg.

Het reliëf in het onderliggende landschap heeft ertoe geleid dat het kantoorgebouw op verschillende manieren aansluit op de bestaande gebouwen, de parkeergarage en het landschap aan de westzijde. Tussen de parkeergarage en het Dievenpaadje werd een vijver aangelegd voor opvang van overtollig regenwater, dat ook als bluswater kon worden gebruikt.

In augustus 1973 was het ontwerp voor het gebouw, de parkeergarage en het omliggende terrein klaar. Het hoogste punt van het gebouw zou op 27,5 meter boven maaiveld komen te liggen. Hoewel dit punt met de gemeente was afgekaart, kwamen er bezwaren van de Vereniging Vrienden van het Gooi en het Gewest Gooiland. In het *Basisplan voor natuur, landschap en recreatie* van het gewest werd de bouwhoogte van maximaal 20 meter voor het Omroepkwartier redelijk gevonden, vanwege de zichtbaarheid vanuit de voormalige Hilversumse Eng. Gebouwen van deze omvang en schaal hoorden volgens hen niet thuis in het coulisselandschap dat zo kenmerkend was voor de overgang van stad naar land. De stedenbouwkundige dienst adviseerde de bezwaren niet ontvankelijk te verklaren en meende dat er voldoende aandacht was voor een geleidelijke overgang tussen Omroepkwartier en omgeving. De gemeente wilde het gebouw toestaan door gebruik te maken van een zogenaamde artikel 19-procedure van de Wet op de Ruimtelijke Ordening, die het mogelijk maakte om vooruitlopend op een wijziging van het bestemmingsplan alvast een vergunning te verlenen. Om de gemoederen enigszins te sussen werd met behulp van de brandweer een ladder van 25 meter hoog geplaatst, voorzien van een vlag. Vanuit verschillende posities tussen Laren en Hilversum werd door ambtenaren, bestuurders, belanghebbenden en medewerkers van de NOS gekeken of het gebouw zichtbaar zou zijn en boven de boomtoppen zou uitsteken. De gemeenteraad ging uiteindelijk akkoord waarna de bouw in februari 1975 van start kon gaan. In april 1978 werd het gebouw officieel geopend.

Het nieuwe gebouw vormt het hart van het Omroepkwartier een heeft zijn hoofdingang aan het einde van de doodlopende route langs het studiocomplex. Hier creëerde Van der Zee een plein dat aan de noordzijde van het gebouw doorloopt over het dak van het uitgebouwde souterrain. Deze onderste verdieping verbindt het kantoorgebouw met het decorcentrum en een twee bouwlagen tellend volume met oorspronkelijk de telefooncentrale en een sportzaal voor het personeel. Op dit lagere niveau bevinden zich expeditie- en secundaire toegangen naar het gebouw. Aan de zuidkant en aansluitend op het souterrain bevindt zich de parkeergarage die tot aan de entree van het Omroepkwartier doorloopt. De garage ligt half verdiept op de overgang van de hoger gelegen hoofdroute en de secundaire ontsluitingsroute aan de westzijde is voorzien van een dik grondpakket. Hierdoor kon het dak van de garage als een landschap worden ingericht met stevige beplanting en bomen. Het dak aan de kant van het hoofdkantoor kreeg een meer formeel ingerichte buitenruimte met terrassen en een waterpartij. Dit is met trappen verbonden met de lager gelegen secundaire route naar het achtergelegen gebied.

Variant XO, 1972.

Maquette van de blusvijver en omgeving waarop het reliëf in het landschap goed te zien is (Weltens et.al.)

Kaart met posities van waaruit de hoogte van de bebouwing werd bekeken.

Hoofdkantoor NOS bereikt hoogste punt, juni 1977.

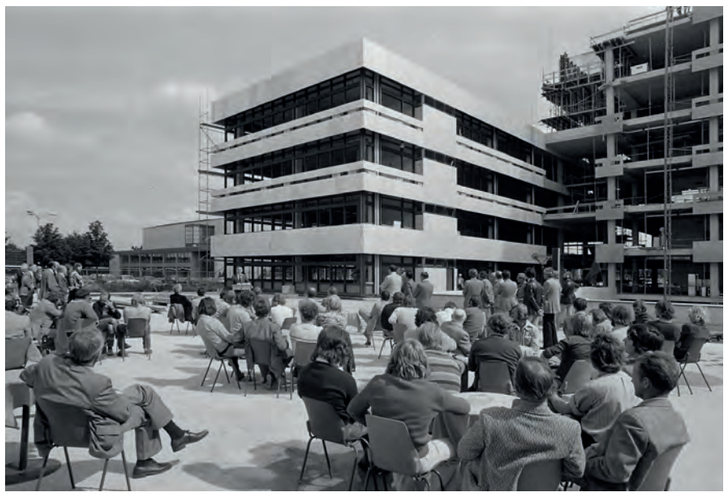

Het hoofdkantoor met parkeergarage en het daklandschap, 1978 (Beeld en Geluid).

Fase 4a/b

Tijdens de bouw van fase 3b werd gewerkt aan de plannen voor het schakel- en presentatiecentrum (fase 4a) en het filmcentrum (4b) aan de noordwestzijde van het terrein. De gronden van Heideheuvel waren inmiddels in bezit van de NOS en het astmacentrum was verhuisd, maar de bestaande bebouwing zou blijven staan. Dit had te maken met het schrappen van de verkeersweg, waardoor het landgoed grotendeels gespaard kon blijven. Dat de weg en de uitbreiding van het Omroepkwartier op het voormalig landgoed niet doorging had te maken met het groeiend bewustzijn in de samenleving over behoud van natuurschoon en bescherming van het milieu. In 1975 schrijft de NOS in een stand van zaken over de ontwikkeling dat de groepering van de gebouwen zodanig was aangepast dat een verschil tussen erffunctie (lees: verblijf) en stroomfunctie (lees: verkeer) was gecreëerd “waardoor de gejaagdheid van deze tijd kan worden getemperd en een klimaat van geborgenheid in de werksfeer kan worden bevorderd”. De aanblik van de bebouwing vanaf de verkeersweg had altijd een rol gespeeld in de positionering van de gebouwen, maar nu ging ook de verblijfskwaliteit van het Omroepkwartier zelf een rol spelen. Samen met de beleving vanaf het Heksenweitje, het open veld langs de Hoge Naarderweg, leidde dit tot meer geleiding in de bouwvolumes om monotonie in het gevelbeeld te voorkomen en tot halfopen binnenhoven waarin het groen werd doorgezet. Dit is goed te zien in de bebouwing van fase 4a en 4b.

De bouw van een nieuw schakel- en presentatiecentrum was urgent geworden door de verwoestende brand in studio Vitus in Bussum in 1971. Dat was in feite het technisch hart van de televisie waar de eindregie plaatsvond. In de hoofdcontrolekamers werden alle onderdelen van de programmering, films, reportages, journaals, aankondigingen en dergelijke, samengevoegd tot een eindsignaal dat naar de zendmast van de PTT werd gezonden voor verdere verspreiding. Na de brand werd een provisorische hoofdcontrolekamer ingericht voor zwart-wit uitzendingen overdag en voor het avondprogramma werden regieruimten van studio 1 en 2 ingezet. In september 1972 werd het definitief ontwerp voor fase 4a goedgekeurd, dat naast schakel- en presentatiecentrum ook een tweede energiecentrum, televisiestudio’s voor het Journaal, filmarchief, *viewingrooms* en een tweede parkeergarage omvatte. De start van de bouw zou echter pas in 1978 beginnen, tegelijkertijd met fase 4b, het filmcentrum. In dit gebouw werden films bewaard, ondertiteld en gereinigd, apparatuur onderhouden en zetelde Bureau Filmzaken waar films werden ingekocht uit het buitenland en Nederlandse producties werden verkocht. Het ontwerp voor het filmcentrum was in 1975 klaar, maar de bouw van beide fases liep vertraging op door een onderzoek van adviesbureau Berenschot naar het functioneren van de NOS. Die nam ook het bouwprogramma onder de loep en zette vraagtekens bij fase 4b. In juni 1978 kon de bouw van beide fases toch beginnen, waarbij het filmcentrum in 1981 gereed kwam en het zo urgente schakel- en presentatiecentrum pas in 1985. Dit was het gevolg van het installeren van moderne elektronica dat veel tijd vergde. Het complex bestaat uit twee delen waarvan het schakel- en presentatiecentrum het grootste is. Het rechthoekige volume telt vijf bouwlagen en heeft aan de westzijde een drielaagse uitbouw. De entree bevindt zich aan de noordzijde waar een tweede toegang naar het Omroepkwartier kwam. Net als fase 3b heeft het hoogteverschil in de ondergrond ook hier geleid tot een verhoogd maaiveld op de parkeergarage die tegen de helling van het hoger gelegen Heideheuvel is gebouwd. De entree ligt op dit verhoogde maaiveld dat als voorplein is ingericht, maar ook deels voor parkeren wordt gebruikt. De parkeergarage heeft een entree aan de westzijde, aan het einde van de route die ook fase 3b ontsluit. Ten zuiden van het schakel- en presentatiecentrum ligt het filmcentrum, dat is opgebouwd uit vier in lengte en hoogte verschillende volumes die samen met het schakel- en presentatiecentrum een kamvormige structuur vormen. Op deze manier zijn twee halfopen binnentuinen gecreëerd, waarin het groen uit de omgeving is doorgezet en die zoveel mogelijk kantoren uitzicht bood op het omringende landschap. Langs de oostzijde van het complex werd de expeditiestraat die vanaf fase 3b in noordelijke richting loopt voortgezet naar de nieuwe noordentree van het Omroepkwartier. Onderdeel van fase 4 a/b was ook het tweede energiecentrum, dat aan de noordzijde van het decorcentrum is gebouwd. De tussenliggende ruimte, in het verlengde van de sportzaal van fase 3b, werd als pleintje ingericht.

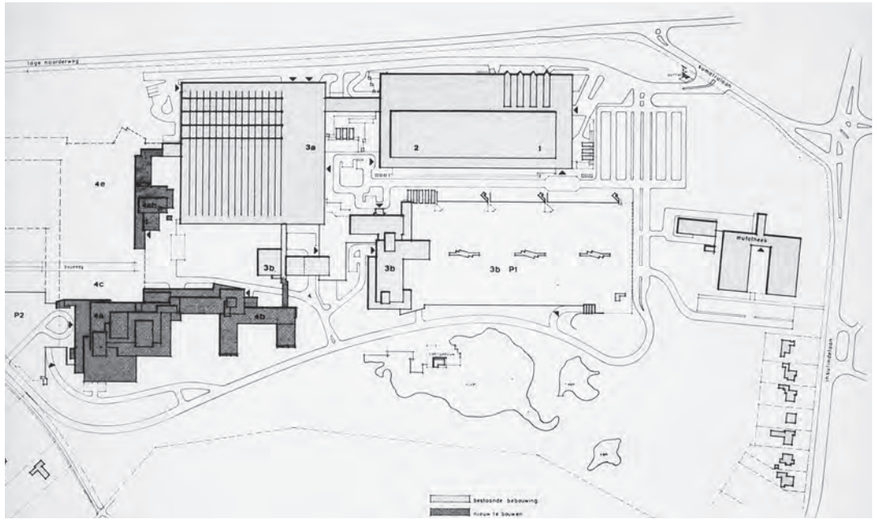

Overzicht (in donkergrijs) van fase 4a/b, 1976 (Beeld en Geluid).

Zicht op het Schakel- en presentatiecentrum, circa 1984, het kleine volume links en de verbindende pergola zijn in 2017 gesloopt.

Schakel- en presentatiecentrum met voorliggend plein op parkeergarage, circa 1984 (Beeld en Geluid).

Televisietoren

Met het schrappen van de begraafplaats kwam ruimte vrij voor de bouw van het zogenaamde audio-videocentrum van de PTT, dat in 1972 is opgeleverd. Het complex behoort officieel niet tot het Media Park, maar was lange tijd wel onderdeel van de plannen voor het Omroepkwartier. De basis van het centrum bestaat uit een 142 meter hoge toren, voor het zenden van beeld en geluid naar de zendmasten in het land en voor het ontvangen van dergelijke signalen uit het buitenland. Daarnaast bevinden zich enkele technische ruimten aan de voet van de toren. Het ontwerp is van Van der Zee en ingenieur A. Auer van de Rijksgebouwendienst, specialist op het gebied van zendmasten. De schacht van de betonnen toren is op verzoek

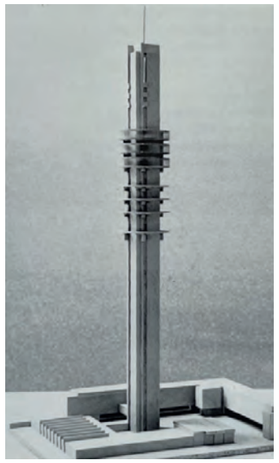

Links: maquette van de PTT-toren, circa 1972; rechts: luchtfoto van de toren en het audio-videocentrum, circa 1993 (beide: Weltens et.al.).

Een van de (niet gerealiseerde) varianten voor studio's als verbinding tussen het decorcentrum en het schakel- en presentatiecentrum, 1975.

van de PTT rechthoekig van vorm, maar heeft enkele ringen waarop de apparatuur is geplaatst en daarboven drie ronde, individueel zwevende verdiepingen voorzien van glazen puien. Met de ingebruikname kwam een einde aan de tijdelijke zendmast aan de Insulindelaan (opgeblazen in 1976) en de verspreid liggende audio- en videoschakelcentra. De mast op de toren was oorspronkelijk 14 meter hoog, maar is in 2001 verhoogd naar 54 meter, zodat de totale hoogte nu 196 meter bedraagt.

Niet gerealiseerde fases

Met fase 4 a/b zou de ontwikkeling van de NOS in het Omroepkwartier tot een einde komen, hoewel in het ontwerp van het schakel- en presentatiecentrum werd geanticipeerd op de realisatie van fase 4 c/e. Dit bestond uit een tweede studiocomplex met in totaal zes studio's met een vloer van 500 vierkante meter, dat met een bruggebouw verbonden zou worden met het schakel- en presentatiecentrum. Aan de oostzijde van dit gebouw is een deel van de gevel niet afgewerkt met natuursteen vanwege de toekomstige aansluiting met fase 4 c/e en werd een deel van de constructie, grenzend aan het verhoogde maaiveld, alvast gebouwd. In de jaren tachtig bleek de behoefte aan studioruimte kleiner dan voorspeld, waardoor fase 4 c/e er niet kwam. Televisieprogramma's werden steeds vaker op locatie opgenomen en er werd gebruik gemaakt van reportagewagens. Ook fase 4d, een gebouw voor de technische diensten van radio en televisie gecombineerd met een reportagecentrum, kwam er niet. In de verschillende varianten van de plannen voor het Omroepkwartier was ook sprake van fase 5 (kantoorgebouw), 6 en 7 (nog meer studio's), maar ook die zouden niet worden gebouwd. Bepaalde onderdelen van de NOS zouden elders in Hilversum gehuisvest blijven in diverse villa's en in het zogenaamde B-complex, het voormalige pand van Beiersdorf aan de Amersfoortseweg.

ONTWIKKELINGEN MEDIA PARK NA 1985

Stedenbouwkundige ambities

De bebouwing op het Omroepkwartier was nog maar amper in gebruik of er deden zich ontwikkelingen voor die het landschap van de omroep en het Omroepkwartier ingrijpend zouden veranderen. Het facilitair bedrijf van de NOS werd in 1988, tegelijk met de nieuwe Mediawet, verzelfstandigd tot het Nederlands Omroepproductie Bedrijf (NOB), dat tot 2001 verantwoordelijk bleef voor het beheer van de studio's en faciliteiten voor reportages en uitzending op locatie. Het NOB nam ook het beheer van het Omroepkwartier over en maakte plannen voor de verdere ontwikkeling van het Media Park, zoals het Omroepkwartier vanaf 1990 werd genoemd.
Daarbij werd gedacht aan het verbreden van de publieke functies, zoals een omroepmuseum en uitgaansgelegenheden. Tegelijkertijd waren er particuliere initiatieven die alternatieve, vaak goedkopere studiofaciliteiten voor radio en televisie aanboden buiten het Media Park. Een voorbeeld is de veilinghal in Aalsmeer die door producent Joop van den Ende werd ingericht als studio voor amusementsprogramma's. De televisie was een van de snelst groeiende bedrijfstakken en Van den Ende anticipeerde met zijn bedrijf op de komst van de commerciële televisie, die met de start van RTL-Véronique in 1989 een feit was. Ook veranderde de programmering. Het fenomeen talkshow kwam op en dat vroeg om een ander, meer gemêleerd publiek. Omroepen weken uit naar locaties buiten Hilversum, zoals Amsterdam waar Studio Plantage en Studio Rembrandtplein speciaal voor talkshows werden ingericht. Het Media Park moest concurreren met andere faciliteiten en leegstaande studio's werden verhuurd aan facilitaire en creatieve bedrijven in de audiovisuele sector, op voorwaarde dat ze een meerwaarde voor het terrein zouden opleveren. De verplichting voor publieke omroepen om faciliteiten van de NOB af te nemen, werd in 1991 afgeschaft, waardoor nieuwe bedrijven opkwamen.

Plan Teun Koolhaas Associates

Om de ontwikkelingen op het Media Park in ruimtelijk opzicht te kunnen sturen werd stedenbouwkundig bureau Teun Koolhaas Associates uit Alkmaar gevraagd een visie te maken. Dit ambitieuze plan ging uit van een brede promenade, die vanaf het in 1974 geopende station Hilversum NOS, via het Franse Pleintje naar het villagebied in het westen zou lopen. Deze nieuwe hoofdroute dwars door het gebied zou worden gemarkeerd door hoge gebouwen als toegangspoort, en functies herbergen als een hotel, hogeschool en congrescentrum. Het landschap boven de parkeergarage offerde hij op voor een groot theater annex studio. In de noordhoek van het terrein was ruimte voor bestaande omroepen gereserveerd. Een belangrijk uitgangspunt van Koolhaas was dat het terrein publiek toegankelijk zou worden en niet omringd door hekken. Dit idee zou in latere plannen overeind blijven, maar van het ambitieuze plan van de NOB kwam niets terecht. Het viel niet goed bij de NOS, die in 1991 met een eigen haalbaarheidsstudie kwam voor de huisvesting van de eigen organisatie en de omroepen. Dit liep vooruit op de samenwerking van omroepen per televisienet, waarvoor ook gemeenschappelijke huisvesting van de omroepen werd verondersteld. De NOS richtte zich op het terrein van Heideheuvel, dat in eigendom was, en het noordelijk, nog onbebouwde deel van het Media Park. Hiervoor werden verschillende modellen getekend, maar ook deze ideeën kwamen niet tot realisatie.

Plan VHP

In 1994 werd opnieuw een stedenbouwkundig bureau gevraagd een plan te maken. Het Rotterdamse bureau VHP introduceerde een representatieve entree vanuit het noorden over het Media Park, de zogenaamde Heideloper. Onderdeel van het plan was het doortrekken van het Heksenweitje over de bebouwing, waarmee het verlies van de centrale groene ruimte werd gecompenseerd en de toe te voegen volumes deels aan het zicht werden onttrokken. Voor de omroepen was plek op het Mediaforum dat rondom het muziekgebouw zou komen. Als tegenreactie kwam de buurtvereniging Trompenberg met een alternatief plan dat uitging van behoud van het Heksenweitje, dat als enige nog onbebouwde deel van de Noordereng volgens de bewoners behouden diende te blijven. De gemeente was eigenaar van de grond en wilde er audiovisuele bedrijven vestigen, maar de oppositie van de buurt had succes. Het Heksenweitje zou onbebouwd blijven en het plan van VHP kwam niet van de grond.

Plan Vrooman Advies

Aan het eind van de jaren negentig waren inmiddels nieuwe gebouwen toegevoegd, maar van een duidelijke ruimtelijke visie voor de lange termijn was nog steeds geen sprake. In 2000 werd een masterplan gepresenteerd dat door Vrooman Advies in opdracht van NOB was opgesteld. Hierin werd de ruimtebehoefte tot aan het jaar 2015 ingeschat en werden keuzes voorgesteld op het gebied van mobiliteit. De bereikbaarheid van het Media Park, op dat moment een van de vele verkeersknelpunten van Hilversum, zou alleen verbeterd kunnen worden als de overheid maatregelen zou nemen. Het masterplan stelde een intensivering van de bebouwing voor bij een aan te leggen rotonde nabij de Crailose brug en de Witte Kruislaan. De bestaande ontsluitingsroute aan de westzijde, de huidige Sonja Barendlaan en de Rudi Carrellaan, zou aan de zuidkant worden

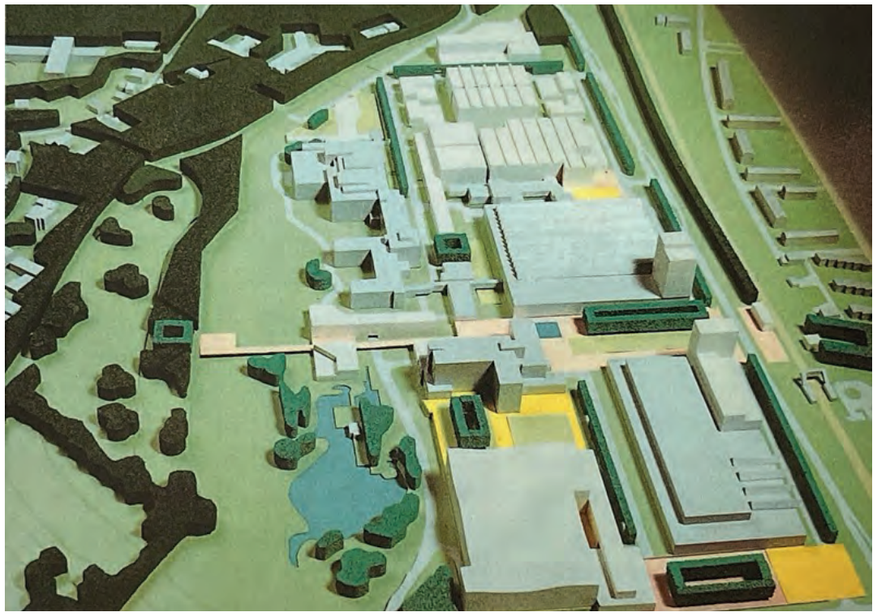

Maquette van het stedenbouwkundig plan van Teun Koolhaas, 1990 (Weltens et.al.).

doorgetrokken tot de Insulindelaan en intensiever worden gebruikt. De gemeente ging enigszins aarzelend akkoord met het plan, vanwege het belang van de mediasector voor de economie, werkgelegenheid en het imago van Hilversum. Daarmee werd een basis gelegd voor verdere groei van de mediasector en verdichting van het terrein, maar de verbinding over het terrein en de bebouwing bij de Crailose brug kwamen er niet. De lange termijnvisie voor de ruimtelijke ontwikkeling van het Media Park zou, net als die van het Omroepkwartier veertig jaar eerder, steeds worden ingehaald door de dynamische maar wispelturige praktijk van de mediasector.

Gebouwen 1990-2000

In de periode 1990-2000 is een aantal gebouwen toegevoegd aan het Media Park. Langs de Lage Naarderweg werd tussen bestaande bebouwing en ten noorden van de decorhal een reeks nieuwe studio's en kantoren van productiebedrijven gerealiseerd. Als eerste werd in opdracht van John de Mol in 1990 een hoofdkantoor in gele baksteen met rode speklagen gebouwd, dat met drie bouwlagen een bescheiden volume was. Het idee van een samenhangend architectuurbeeld, dat met de gebouwen van Van der Zee tot stand was gebracht, maakte plaats voor een meer zakelijk en minder kostbare benadering. Dit is vooral te zien in het gebouw van studio 22 dat in 1991 in opdracht van John de Mol werd gerealiseerd, naar ontwerp van Klunder architecten uit Rotterdam (projectachitect Cor Berg). Het ligt ingeklemd tussen het tweede energiecentrum en het hoofdkantoor van De Mol, en is via een gang verbonden met de decorhal. Met een vloeroppervlak van 3.000 vierkante meter was het destijds de grootste televisiestudio van Europa en wordt nog steeds gebruikt voor grote televisieshows. Het gebouw heeft een bekleding van profielplaten en een publieke entree aan de Lage Naarderweg, gemarkeerd door een gebogen arcade die enige representativiteit verleent aan het utilitaire gebouw. In 1991 werd achter studio 22, met de voorgevel gericht op het film- en videocentrum, ook het zogenaamde reportagecentrum gebouwd, dat onderdak biedt aan reportagewagens en mobiele voorzieningen voor radio en televisie. Dat werd eveneens door Cor Berg ontworpen en heeft een vergelijkbare gevel als studio 22. Aan de straatkant heeft het een geknikte, concave gevel met doorgaande vensterstroken en aan de uiteinden twee halfronde trappenhuizen.

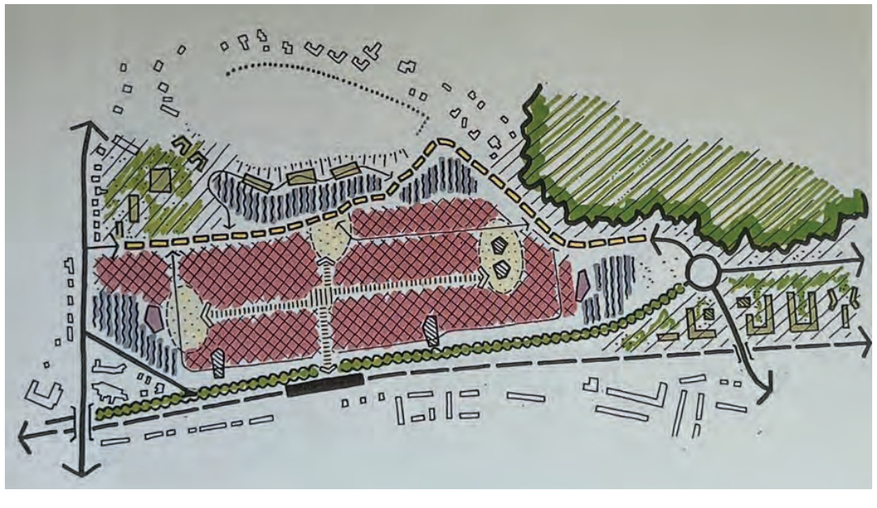

Studio 22, Cor Berg (Klunder architecten), 1991.

Masterplan Media Park, Vrooman Advies, 2000 (Weltens et.al.).

Reportagecentrum, Cor Berg, 1991.

Een tweede faciliteit voor grote evenementen, studio 24, werd ingeklemd tussen het bestaande studiocomplex en de decorhal, maar boven de traverse tussen beide gebouwen om het transport van decorstukken niet te belemmeren. Ook moest het voetgangersverkeer van station Media Park naar het Franse Pleintje mogelijk blijven. Studio 24 is ook ontworpen door Cor Berg. De entree met bovenliggende publieksfoyer ligt aan de Lage Naarderweg. De westgevel aan het Franse Pleintje, waar zich kantoren bevinden, heeft een bekleding van profielplaten in zwart en grijs met op de verdiepingen een uitkragend, naar voren hellend deel van terrakleurig stucwerk. Hiermee contrasteert het met de omringende gebouwen aan het pleintje. De contrastrijke architectuur van Cor Berg kreeg een vervolg in de decoropslag aan de westzijde van het decorcentrum. Het ruitvormige gebouw kreeg een bekleding van betonpanelen in een zwart-grijze belijning en aan de straatzijde (Middenweg) een dambordpatroon in dezelfde kleuren maar dan van glas, op een plint van semitransparante panelen.

Studio 24, gezien vanaf het Franse pleintje.

Gebouw Interactive, Cor Berg, 1995.

Het NOB bouwde in 1995 het Interactive-gebouw in een van de binnenhoven van het film- en videocentrum, wat het einde betekende van de hier gelegen tuin. Om het verlies van uitzicht vanuit het bestaande gebouw te beperken, koos architect Berg voor een rond volume dat met een rechthoekig verbindingslid aan het bestaande gebouw werd gekoppeld. Het gebouw, bijgenaamd de Peperbus, huisvest onder andere studio 25 die geheel werd ingericht voor *virtual reality*. In de andere, kleinere binnenhof was en paar jaar eerder al een satellietschotel geplaatst, waarmee het idee van groen dat vanuit de omgeving de bebouwing binnendringt al enigszins was verdwenen.
Het bestaande kantoorgebouw van John de Mol Producties aan de Lage Naarderweg werd in 1997 uitgebreid met een compleet nieuw volume in rode baksteen in tegelverband. Het gebouw heeft drie bouwlagen, met op de noordoosthoek een hoger hoekvolume. Van hieruit steekt een terugliggende bovenbouw van staal en glas in zuidelijke richting, over het bestaande kantoorgebouw, rustend op stalen kolommen. De gevel van deze zwevende bovenbouw aan de Lage Naarderweg is voorzien een voorover hellende vakwerkconstructie die een luifel van lamellen draagt. Berg paste in bijna al zijn ontwerpen voor het Media Park hellende gevelvlakken toe. Voor het hogere hoekvolume bevindt zich een vijverpartij die langs de zijgevel doorloopt.

Enkele jaren later is gebouw aan de westzijde uitgebreid in overeenkomstige bouwstijl met aan de westzijde een uitkragende volume waarmee de totale hoogte hier op zes bouwlagen uitkomt. Het maaiveld loopt aan de achterzijde naar beneden, zodat de parkeerkelder zich hier deels aan de openbare ruimte manifesteert.
Ten noorden van dit forse kantoorgebouw werd in 1999 een nog groter complex gebouwd. Facilitair bedrijf Cinevideo bouwde hier als eerste twee rechthoekige volumes (A en B), parallel achter elkaar met een tussenliggende binnenplaats. Het gebouw ligt iets terug in de rooilijn van de Lage Naarderweg en heeft hier een grote vijverpartij en de entree naar de parkeergarage.
De gevels zijn geheel bekleed met paarsbruine baksteen en voorzien een regelmatig patroon van rechthoekige vensters. Op enkele plekken en hoeken zijn grote doorgaande glasvlakken of dubbelhoge loggia's gemaakt die het volume doorbreken.
Aan de achterzijde werd kort na de bouw een derde vleugel (C) toegevoegd, waardoor het complex tot aan de Middenweg reikt. De tussenliggende ruimte werd hier benut voor lage bebouwing met een stalen dakconstructie. Ook deze gebouwen werden door Berg ontworpen en anders dan bij de ontwerpen van Van der Zee vertonen ze minder samenhang. Het zijn kloeke maar enigszins universele kantoorgebouwen, met elk een eigen

Voormalig hoofdkantoor John de Mol Producties, Cor Berg, 1997

Gebouw voormalig Cinevideo, Cor Berg, 1997.

gevelindeling en baksteenkleur van geel naar paarsbruin van zuid naar noord.
Voor de gronden ten westen van het muziekpaviljoen, werd in de jaren negentig gestudeerd op een cluster van gebouwen. De drie publieke televisiezenders werden op dat moment verdeeld over de omroepverenigingen. Als resultaat van het overheidsbeleid om omroepen meer te laten samenwerken, vonden VPRO, VARA en de omroeporganisaties zonder leden, zoals NPS, Teleac en RVU elkaar. Zij zouden samen voor de programmering van het derde net gaan zorgen. Bij de splitsing van de NOS in 1990 was bepaald dat deze organisaties recht hadden op een aantal vierkante meters op het Media Park. Deze werden gevonden in de zuidwesthoek en er was ruimte beschikbaar op aangrenzende percelen langs het Dievenpaadje. Als eerste werd de 'Villa VPRO' gebouwd naar ontwerp van MVRDV uit Rotterdam.
De omroep wilde en eigenzinnig gebouw van een jong bureau en om tot een architectenkeuze te komen werd een selectieteam opgericht met medewerkers van de omroep, aangevuld met externe adviseurs zoals museumdirecteur Rudi Fuchs, rijksbouwmeester Tjeerd Dijkstra en voormalig TU-docent Gerrit Oorthuys. Het eerste idee van MVRDV was een gevelloos gebouw waar door middel van heteluchtschermen een scheiding tussen binnen- en buitenklimaat zou worden gemaakt, maar dat bleek niet haalbaar. Het gerealiseerde ontwerp is desalniettemin een eigenzinnig ontwerp, passend bij de signatuur van de VPRO, en kenmerkt zich door een stapeling van dikke betonnen vloeren die in een golvende beweging van het ene naar het andere niveau overlopen. Het gebouw werd in 1997 opgeleverd.
Direct achter beide gebouwen en enigszins verscholen in het groen bevindt zich het gebouw van de RVU, die zijn oorsprong vindt in de Radio Volks Universiteit. Dit was een educatieve omroep, ook zonder leden, en gericht op persoonlijke ontwikkeling, oordeelsvorming en onafhankelijkheid. In 1997 kwam het eveneens door MVRDV ontworpen gebouw gereed. Het is een langgerekt volume dat als een balk schuin in het landschap is gestoken. Aan de zuidzijde loopt het maaiveld over in het groene dak en aan de noordzijde verheft het volume zich uit het landschap. In het midden van het dak is een uitsparing uitgesneden waarin een trap naar het onderliggende maaiveld loopt, dat is ingericht met lavasteen. De gevels zijn bekleed met cortenstaal met uitzondering van de transparante kop op het noorden.
Het gebouw heeft als bijnaam de skischans en op het dak is een zitobject van beeldend kunstenaar Joep van Lieshout geplaatst.
In 2010 fuseerden NPS, Teleac (educatieve omroep) en RVU tot NTR, een onafhankelijke publieke omroep met een wettelijk taak op het gebied van (achtergrond)informatie, educatie en cultuur.

Villa VPRO, MVRDV, 1997, gezien vanuit het noordwesten.

Kunstwerk 'Stationnement Gênant, van Wim T. Schippers, 2011.

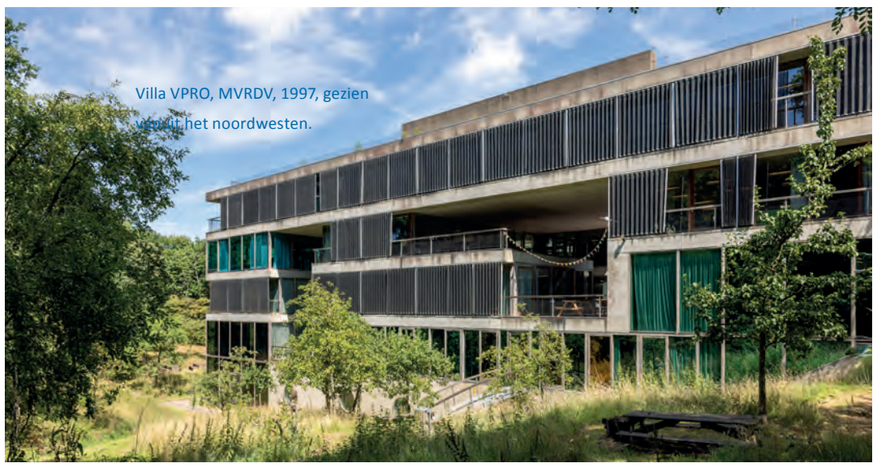

Villa VPRO, MVRDV, 1997, gezien vanuit het noordwesten.

Net buiten het Media Park, ten oosten van het Dievenpaadje, werd in 1999 het onderkomen voor het Commissariaat voor de Media gerealiseerd. Op dit terrein, gelegen achter de villa van architect Hanrath aan de Godelindeweg 17, bevond zich oorspronkelijk het vrouwentrefpunt Godelinde. Dit zou samen met de villa gesloopt worden om plaats te maken voor het kantoor van Sony Home, maar de villa werd gered van sloop en gerestaureerd. Sony Home vond een plek aan de noordkant van het Media Park. Het Commissariaat voor de Media functioneert als toezichthouder op de naleving van de Mediawet; niet alleen voor het publieke bestel maar ook voor commerciële televisie en kabelexploitanten. De nieuwbouw werd ontworpen door de Hilversumse architect Koen van Velsen. Het paviljoenachtige gebouw werd voorzien van verschillende patio's en buitenruimten die deels aan de buitengevels zijn gelegen waarin het groen van de omgeving doorloopt en bestaande bomen zijn opgenomen.

Tegelijkertijd werd gewerkt aan een gezamenlijk gebouw van VARA en NPS. De Nederlandse Programma Stichting kwam voort uit de NOS en nam de programmering over op het gebied van cultuur, informatievoorziening, jeugd en minderheden. Het gezamenlijke onderkomen van beide omroepen werd ten westen van het muziekpaviljoen gesitueerd. Het idee bestond om de westelijke ontsluitingsweg (huidige Rudi Carrellaan) tussen beide gebouwen door te trekken naar de Insulindelaan maar dat is niet uitgevoerd. Het gerealiseerde volume vormt samen met Villa VPRO een haakvorm, die de zuidwesthoek van het Media Park min of meer afsluit. Aan de eerste schetsen werkte adviesbureau Haskoning samen met MVRDV, dat uiteindelijk niet bij de uitwerking van het gebouw betrokken was. Haskoning ontwierp een eenvoudig rechthoekig gebouw met een volledig glazen gevel die is voorzien van houten lamellen om het zonlicht te temperen. Deze gevel is ontworpen door architect Trude Hooykaas. De samenwerking van NPS, VARA en VPRO werd bekrachtigd door een entreegebouw op het voorterrein van waaruit beide gebouwen toegankelijk zijn en het gebruik van elkaars voorzieningen wordt gestimuleerd. Dit NET3-gebouw is in feite een verlengstuk van Villa VPRO waarvan de onderste bouwlaag doorloopt en functioneert als een soort luchthaventerminal van waaruit de verschillende bestemmingen bereikt kunnen worden. Dit wordt versterkt door de twee loopbruggen naar het NPS/VARA-gebouw. Ook werd het gebouw voorzien van enkele studio's.

Voormalig RVU-gebouw, huidig NTR, MVRDV, 1997, opname juli 2024.

Gebouw Commissariaat voor de Media, Koen van Velsen, 1999.

Het NET-3 gebouw, Architectenbureau MVRDV, met links de omroepen in 2006 en rechts het huidige drietal, 2025. Het eerste reclamevlak was kennelijk niet groot genoeg . . .

Het in 2000 voor de VARA in gebouwde complex, Adviesbureau Haskoning, i.s.m. Trude Hooykaas, 2006. Nu is het voornamelijk door BNNVARA gebruikte complex door de enorme begroeiing vanaf de zuidkant nauwelijks nog te zien.

ONTWIKKELINGEN MEDIA PARK NA 2000

In 2001 vond een ingrijpende reorganisatie van het NOB plaats, waarbij de organisatie werd opgedeeld in een aantal werkmaatschappijen en 400 medewerkers zouden afvloeien. Door verkoop van de gebouwen aan een vastgoedmaatschappij kwam budget vrij voor investeringen. In 2003 kwam het Media Park als gevolg van dit streven in handen van vastgoedbedrijf TCN Properties uit Utrecht. De plannen van TCN voorzagen in een flinke uitbreiding van het aantal vierkante meters en een kwaliteitsslag van de openbare ruimte. Dit heeft geleid tot een aantal ingrepen om de levendigheid en de toegankelijkheid van het park te vergroten, zoals de opening van Bar Boon in 2008 op het Franse Pleintje en de realisatie van de Kijkbuis als directe verbinding naar het station Media Park. In overleg met de gemeente werd het bestemmingsplan gewijzigd, maar de realisatie van nieuwe volumes kwam door de financiële crisis en het faillissement van TCN tot stilstand.

In 2013 nam Media Park Entreprise het complex over en liet een stedenbouwkundige visie ontwikkelen door UN Studio uit Amsterdam. Het Media Park zou zich verder ontwikkelen tot een nieuw sociaal ecosysteem met ruimte voor innovaties, waarbij media en cultuur het hart zouden vormen van een gemeenschap. Een van de pijlers van deze Media Park Visie 2030 was een gezonde werkomgeving met veel groen, maar het voorzag ook in uitbreiding van het aantal vierkante meters, geconcentreerd in twee clusters. Het woord campus werd nog niet gebruikt, maar wel werd ruimte geboden voor onderwijsinstellingen om zich in het gebied te vestigen.

In 2019 werd het Media Park gekocht door vastgoedbedrijf Pinnacle. Met de komst van het Media College (ROC van

Bar Boon op zaterdagochtend vroeg

Amsterdam) en een vestiging van de Hogeschool van Amsterdam werd een start gemaakt met het verbreden van het profiel tot een meer gemengd gebied. Ook de vestiging van meer horeca werd hierdoor mogelijk. Recente studies van adviesbureaus Ecorys en Stec bouwden voort op de ontwikkeling richting mixed-use en stelden voor om daar ook hotelaccommodatie en short-stay aan toe te voegen, met op de langere termijn ook permanente woningen.

Gebouwen na 2000

Het laatste in de reeks van gebouwen langs de Lage Naarderweg werd in 2007 gebouwd voor Sony BMG Music Entertainment (later Talpa, momenteel ITV studios) naar ontwerp van KCAP architects & planners uit Rotterdam. Het gebouw droeg oorspronkelijk de naam 'Matrix', vermoedelijk een verwijzing naar het bijzondere gevelschema. De rechthoekige onderbouw telt twee bouwlagen op een souterrain en heeft een bekleding in twee kleuren donkerbruine profielplaten met daarin brede horizontale vensterstroken die in een soort wildverband over de gevel zijn verspreid. Dit doosvormige volume draagt een bovenbouw die aan de noordzijde uitkraagt en deels rust op drie vrijstaande kolommen. Deze bovenbouw heeft een bekleding van horizontale panelen in twee kleuren lichtgrijs. Hierin zijn in een regelmatig patroon vierkante vensters uitgespaard, afgewisseld door horizontale vensterstroken van verschillende breedtes.

Beeld en geluid

Het laatste grote gebouw dat aan het Media Park is toegevoegd, is Beeld en Geluid. In 1997 fuseerden het bedrijfsarchief van de publieke omroep, het filmarchief van de Rijksvoorlichtingsdienst, de Stichting Film en Wetenschap en het Nederlands Omroepmuseum tot het Nederlands Audiovisueel Archief (NAA) dat in 2002 werd omgedoopt tot Instituut voor Beeld & Geluid. In 1999 werd begonnen met de planvorming voor een nieuw en

Gebouw voormalig Sony Entertainment, huidig ITV, KCAP architects & planners, 2007.

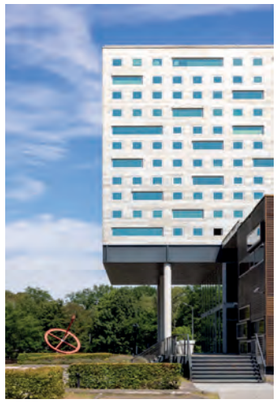

Kunstwerk 'Media Transfer System II', Gerard Hali, op rotonde bij de 'Matrix', Mies Boumanboulevard.

Parkeerterrein
Betaalautomaat
Trap
Ingang
Slagboom
Beperkt toegankelijk
Bushalte
Laadpaal
Gebouwen
Groenvoorziening
Weg bereikbaar voor auto's/
Parkeerterrein
Water
Voetgangerszone
Verbinding station
NTR-pavijoen
VPRO
NTR/ VARA/ BNN-gebouw
Muziekpaviljoen
Beeld en Geluid
Hoofdingang
Beach Club
NOS Gebouw
Filmcentrum (NFC)
Heideheuvel complex
Media Academie
De Spil
Wybertje
Media-centrum
Reportage-centrum
Energie-centrum
Decorcentrum
RTL Live Entertainment
RTL Nederland
De Matrix
Studiocentrum
Bar Boon
Kiosk
Garage
Parkeerdak garage A
Parkeergarage NOS
Ingang bus en langzaam verkeer
Hilversum Media Park
Mies Bouwmanboulevard
Sumatralaan
Witte Kruislaan
Kees Buurmanlaan
Rudi Carrellaan
Sonja Barendlaan
Willem Bruswig
Hetty Blokwerg
André van Duin boulevard
Joop van den Endeplein
Frank Wentzel-Plein
Emmy Ellenbaan
Piet Dijkemalaan
Laan Corry Vonk
Laan Jan Gerhard
Laan Jan Cremerweg
Laan Jan Mulderweg
Laan Jan Schaefweg
Laan Jan Tuinmanweg
Laan Jan Wolkerweg
Laan Jan Wolkerweg
Laan Jan Wolker

4 NOORDWEST THEMATISCH

4A. VILLAGEBIED

Een uniek villalandschap

Het Noordwestelijke Villagebied is sinds 2007 een beschermd stadsgezicht. De reden voor de bescherming ligt in de waardering voor de hechte samenhang en de bijzondere omvang van het gebied. Met recht wordt het een gebied genoemd: het is geen duidelijk begrensde villawijk aan de buitenrand van een stad, eerder een villalandschap dat zich vanaf de binnenring rond het centrum uitstrekt tot aan de bosgebieden in het noorden en westen. Er is geen abrupte beëindiging; het villagebied vloeit over in het omringende landschap. De bebouwing is wel beëindigd. Door zijn ligging bij de bossen, de grote schaal, het parkachtige karakter en de gevarieerde bebouwing is het Noordwestelijk Villagebied uniek in Nederland.

Eigen werelden tussen oude wegen

Oude routes vormen een grillig raamwerk in het gebied. Daarbinnen werden de villawijken en -parken ontworpen. De Insulindelaan-Godelindeweg en de Vaartweg kregen een steeds meer scheidende werking, maar binnen de villaparken bestaat niet veel verschil tussen doorgaande hoofdwegen en secundaire wegen. Toch is in de structuur een ordenend principe te herkennen, namelijk dat van het ‘rondpoint’ en van de ‘ritssluiting’ (ook wel ‘rondpoint triangulaire’ genoemd). Als het terrein het toeliet – zoals in het vlakkere Diergaardepark en Nimrodpark – kon een groot, modieus centraal rondpoint worden aangelegd. De villaparken en -buurten met nadrukkelijk aanwezige landschappelijke elementen, zoals hoogteverschillen, kregen een ritssluiting. Deze driehoekige structuur werkt als verdeelpunt van wegen en creëert net als het rondpoint een kleine open ruimte. De rondpoints en de ritssluitingen verbinden de secundaire wegen binnen het raamwerk. In de Tweede Wereldoorlog werden de driehoeken beplant om herkenbaarheid vanuit de lucht te verminderen, zo kenmerkend was deze aanleg.
Door de compactheid van het Ministerpark en de Indische buurt zijn deze ordeningsmotieven daar niet toegepast.

De villaparken Diergaardepark en Nimrodpark en de overgang naar het Spanderswoud, circa 1925. Veel grote landhuizen en villa's staan er nog, er zijn nog veel open plekken.

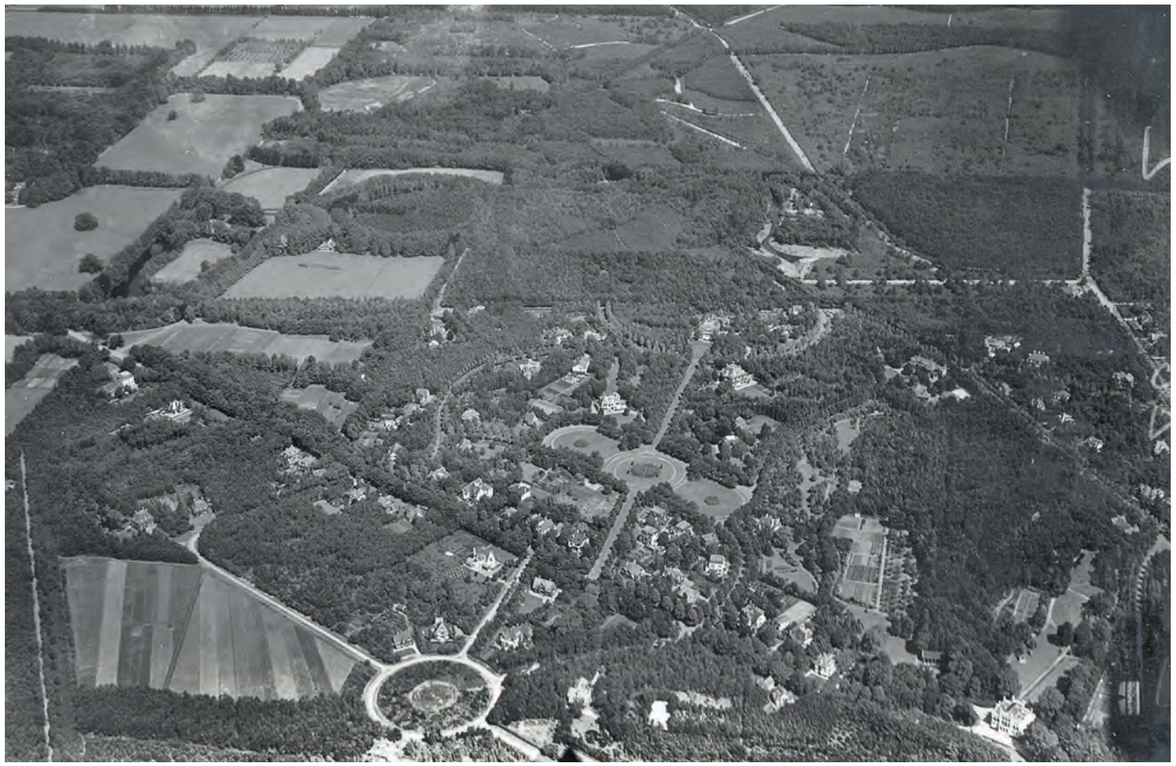

Villabuurten en villaparken

Het villagebied is aaneengesloten met zowel kleinschalige, geleidelijk ontwikkelde villabuurten als ruime, planmatig opgezette villaparken. De wijk wordt gekenmerkt door een harmonische samenhang in de ruimtelijk aangelegde lanenstructuur, de parkachtige invulling en de gevarieerde bebouwing. Het villagebied heeft een bijzonder en kwetsbaar karakter, dat is wel gebleken als transformaties in functie, bebouwing en terreininrichting zich minder goed voegden in de karakteristieken van het gebied.

Villagebied De Ouden Eng en een deel van Trompenberg Zuid, 1931. De bouw van het raadhuis is bijna klaar.

Solitairen

De vorm van het villagebied veranderde sinds 1945 nauwelijks. Wel werd het gebied aanzienlijk verdicht, waarbij landgoederen en buitenplaatsen werden verkaveld, villa’s gesloopt en grote kavels werden gesplitst. Daardoor is de eerste ontwikkelingsfase van het villagebied, gevormd door de ruime landgoederen en buitenplaatsen, vrijwel niet meer zichtbaar en beleefbaar. Ook de herstellingsoorden, uitspanningen en hotelletjes zijn verdwenen.
In eerste instantie werd gestreefd naar de bouw van in volume passende landhuizen en bungalows. Kazernes werden in vorm en grootte aangepast om vanuit de lucht onherkenbaar te zijn.

In het Susannapark werd de in 1879 door architect Jean Servais ontworpen villa Palaboean met de enorme tuin vervangen door 'flatbouw', 1958.

Laan van Vogelenzang 2-4 met zicht op de vijver, die van de buitenplaats Vogelenzang is behouden. De meeste enkele of dubbele villa's zijn in de periode 1927-1934 ontworpen door architect J. Dullaart.

De passende verdichting na de Tweede Wereldoorlog versterkte de structuur en respecteerde de balans tussen bebouwd en onbebouwd, tussen nieuwbouw en oudbouw, tussen groot en klein, tussen een statig en een landelijk karakter. Ook uit latere jaren zijn individuele parels te vinden; verschillen in bouwmassa's en gevarieerde architectonische detaillering kunnen – mits in goede verhouding – goed naast elkaar bestaan en passen in de geschakeerde rijkdom van de wijk.
In de late 20ste eeuw wordt in de hierboven geschetste consistente ontwikkeling een breuk zichtbaar.
De tweede groeiperiode na de Tweede Wereldoorlog werd in het structuurplan voor Hilversum van 1982 gekenmerkt door snelle woningbouw met als gevolg een uniforme bouwwijze, hoogbouw en rijtjeshuizen, de steeds duidelijker manifestering van de omroep, en relatief grootschalige veranderingen, met name in het centrum. Als actiepunten werden benoemd: de neergaande ontwikkeling bijsturen, het stimuleren van de bevolkingsgroei en bedrijvigheid en voldoende bouwmogelijkheden behouden. Dit werd *Planning for Decline* genoemd: bijsturen zodat een zo hoog mogelijk kwalitatief maar lager kwantitatief evenwicht ontstaat. Hilversum had vele (maatschappelijke) activiteiten naast het wonen. Belangrijk voor de leefbaarheid was het behoud daarvan en een goede verdeling van de verschillende functies, de versterking van de kleinschaligheid, het handhaven van de historisch-culturele waarden, behoud en herstel van het groen en het behoud van de regionale functie van Hilversum. In navolging van Dudok werd gezien dat deze opgave op regionaal en zelfs nationaal niveau bekeken moest worden. Voor het villagebied golden als bijzondere oriëntatiepunten het Raadhuis en de Televisietoren. Kantoren namen de woonfunctie van villa's over. Er waren redelijk veel instellingen voor bejaardenzorg en schoolgebouwen. Het beleid werd gericht op het handhaven en versterken van de woonfunctie, rekening houdend met het karakter en de ecologische waarden. Uitvoering was echter afhankelijk van de karakteristiek van de plek.
Recentere appartementengebouwen nemen meer plaats in op de kavel; ze zijn hoger, minder gedetailleerd, en balkons bepalen het gevelbeeld. Meestal hebben de appartementengebouwen wel een fraaie tuin, maar die mist een binding met het bestaande groen en de straat, terwijl ook een goede relatie met het gebouw zelf vaak door een te hoge plint (half verzonken parkeergarage) afwezig is. In een enkel geval worden appartementengebouwen binnen de kavel 'gestempeld', zoals de nieuwbouw aan de Wisseloordlaan. Deze opzet met herhalingen van een module past niet in een landschap dat gekenmerkt wordt door solitaire, uniek vormgegeven panden. Een andere zorgelijke ontwikkeling is de verharding van de tuinen en het volbouwen van de achtertuinen met gastenverblijven, buitenkeukens en zwembaden.
Naast de verdichting hebben de met de verandering van woonfunctie naar kantoorfunctie of splitsing samenhangende

Ten koste van veel groen werden in 2009 vijf van dit soort mediterane complexen gebouwd.

Twee villa's aan de Albertus Perkstraat, nrs. 50 links en 48 rechts. Rijk en gevarieerd ontworpen en gelukkig niet van functie veranderd.

wijzigingen het beeld negatief beïnvloed, met name in de inrichting en verharding van de tot dan toe met groen ingerichte omgeving van de panden, waardoor de herkenbaarheid en beleefbaarheid geschaad worden.

Villa en tuin als bouwsteen

Als het landschap met de vaak kenmerkende, gebogen lanenstructuur het cement is van het villagebied, dan is de villa met de passende tuinaanleg de bouwsteen. Ondanks de wat eenzijdige typologie van vrijstaande villa's en landhuizen, geschakelde bungalows en appartementengebouwen, heeft het gebied een gevarieerd aanzien. De variatie openbaart zich als eerste in de verschillende stijlperiodes en de kleur van de bouwmaterialen, maar wordt ook bepaald door de kavelgrootte, de bouwmassa en de plaatsing van de bebouwing op de kavel. Afhankelijk van de ligging in een villabuurt of villapark zijn de kavels kleiner of groter, wat de afmeting van de bebouwing hoort te bepalen. Deze relatie tussen de grootte van de kavel en die van de bebouwing staat onder druk. Evenals het uitgangspunt dat de villa's een rijk en gevarieerd ontwerp hebben en zich onderling onderscheiden.

Groot en klein door elkaar

De grootte van de villa's wordt niet alleen door de kavelgrootte bepaald, maar hangt ook samen met de periode waarin ze zijn gebouwd. Kort na de Tweede Wereldoorlog deden het landhuisje, de bungalow en het appartementengebouw hun intrede. Ze passen qua schaal, bouwhoogte en stijl goed in het villalandschap. De recenter gerealiseerde appartementengebouwen voegen zich minder goed in het villalandschap. Vaak zijn ze te groot en te hoog in relatie tot de kavelgrootte en vertonen ze minder openheid, variatie en afwisseling. De inritten van de verzonken parkeergarages helpen niet mee om het gebouw aan het maaiveld te binden.

Alles heet nu villa

Vrijstaande huizen van enige omvang in een ruim opgezette en groene wijk worden, hoe gevarieerd ze ook zijn, tegenwoordig in één term samengevat: villa's. Voor de bebouwing geldt dat, ondanks de variatie, de gemene deler is dat de huizen onderscheidend en eigenzinnig zijn. Zoals het landschap het bindmiddel is voor de eenheid, is de hoogwaardige kwaliteit van de architectuur het bindmiddel voor de harmonische bebouwing.
Het villagebied kent ook meer gedaanten. Eigenlijk is het een lappendeken van villabuurten en -parken die onderling verschillen in structuur, schaal, dichtheid, bouwperiode, architectuur en kleur. Binnen de villabuurten bestaat een gelaagdheid in tijdsbeeld, waardoor ze gevarieerd aandoen. Ondanks de vele verschillen bestaat er niettemin een duidelijke samenhang. Dat komt door de landschappelijke onderlegger die overal doorheen schemert en zich ook in verschillende gedaanten manifesteert zoals in oude wegen, slingerpaden, vijverpartijen, boomgroepen, bosvakken, restanten van de woeste gronden en de hoogteverschillen door de ligging op een stuwwal. Het landschap vormt zo het bindmiddel tussen de buurten en kavels.

Aan de Schuttersweg werden na sloop van een flatgebouw drie appartementencomplexen gebouwd.

Villa Heuvelrust, 's-Gravelandseweg 50, architect L. van de Tas, 1890.
Van der Tas was een van de medewerkers van het Hilversumse bureau Oosterspoorweg toen hij nog in Utrecht woonde. Later vertrok hij naar Amsterdam en kreeg hij deze opdracht.
Heuvelrust werd eind jaren dertig gesloopt om de bouw van AVRO-studio 2, in de volksmond 'vioolkist' geheten, te kunnen bouwen.

Schilderachtige afwisseling

Zoals al eerder gezegd, hebben de villa's een individueel karakter omdat ze meestal afzonderlijk van elkaar zijn ontworpen. Particulieren kochten een kavel en lieten naar eigen smaak en voorkeur een villa bouwen. Kleine ontwikkelaars kochten meerdere kavels en lieten deze bebouwen met villa's die een vergelijkbare architectonische uitstraling hebben, maar wel qua bouwmassa en detaillering verschillen. Het individuele karakter van de bebouwing en het kleurrijke palet zorgen voor een schilderachtige afwisseling. Helaas zijn de kleuren van het houtwerk in de loop der tijd gewijzigd. Door de toepassing van kleuren die niet bij de architectuur(stijl) horen, zoals antraciet en knal wit, wordt de oorspronkelijke kleurrijkdom ernstig verschraald. Daarnaast speelt ook nog verschraling door het pleisteren of schilderen van baksteengevels, een onomkeerbare modegril. Door het uitvoeren van kleuronderzoek kan de oorspronkelijke kleurstelling worden achterhaald en gereconstrueerd.
Opvallend is dat zelfs de bijzondere bebouwing, zoals het raadhuis, het kantongerecht, kerken, scholen of omroepstudio's, zich qua situering en individueel karakter aan dezelfde regels houden als de villabebouwing.

Toonbeelden van architectuur

Het villagebied vormt een staalkaart van stadsaanleg, landschapsarchitectuur en bouwkunst van grote, zelfs internationale waarde. Lokale architecten adopteerden de architectuurtaal van elders, zoals het neoclassicistische herenhuis, het Zwitserse chalet, de Jugendstil villa, het Duitse vakwerkhuis, de Engelse cottage en de Amerikaanse bungalow. Zo ontwikkelden zich aan die invloeden ontleende lokale stijlvormen als de romantische Gooise landhuisstijl en de zakelijk-expressionistische Hilversumse villa. Architecten van elders kwamen in Hilversum wonen om een vaak glansrijke carrière te beginnen of voort te zetten. Anderen kwamen graag naar Hilversum om opdrachten aan te nemen. Hoezeer de architectuur ook uiteen mag lopen, wat de ontwerpen bindt is de aandacht voor kwaliteit en het uitzonderlijke vakmanschap in ontwerp, materialisering en detaillering. Ook bij de villa's en landhuizen van na de Tweede Wereldoorlog is dit nog goed zichtbaar. Aan het einde van de jaren negentig begon dit te vervagen. Oppervlakkigheid in ontwerp, standaarddetaillering en -afwerking valt meteen op.

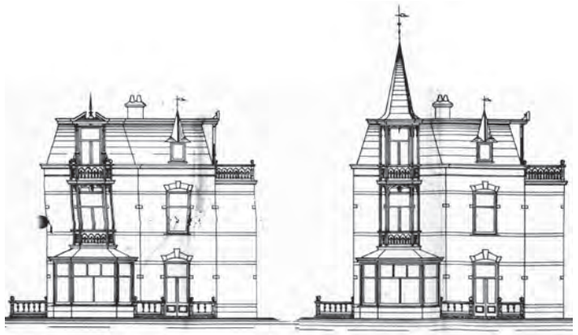

Aan de Parklaan, Nimrodlaan en Hoflaan werden vijf vergelijkbare villa's gebouwd naar ontwerp van architect J. Bol en toch waren ze niet hetzelfde. Juist de fijnzinnige afwisseling maakt ze interessant.

Albertus Perkstraat 16, 2014.

Albertus Perkstraat 12, 2014.

Couperusweg, 2021.

Burgemeester Gülcherlaan 34, 2015.

Peerlkamplaan 18-20, 2016.

Javalaan 23-25, 2015.

Burg. Lambooylaan 2 en Burg. van Hellenberg Hubarlaan 1, 2021.

Insulindelaan 19, De Kameel, 2020.

De villa Oude Enghweg 10 ligt op de hoek met het Melkpad en is nog goed zichtbaar. Heel anders is de beleving van het buurpand, Melkpad 32, vanaf de openbare weg.

Hilversum zou veel mooier zijn als de gewone voorbijgangers dit soort prachtige architectuur vanaf de openbare weg kan bewonderen.

Zien en gezien worden

Het villagebied is zodanig ontworpen dat je al flanerend de sterke samenhang tussen de openbare ruimte, het groen en de villa's gewaar wordt. Er bestaat allicht een verschil tussen het ruimtelijke effect van de compacte villabuurten en de ruim opgezette villaparken, maar de beleving is in beide delen van het villagebied gevarieerd en verrassend. Hier wisselen rechte wegen, loom gebogen en lommerrijke lanen elkaar af en zijn de rondpoints en de ritssluitingen de plekken in de buurt – of de momenten tijdens de wandeling – waar eerdergenoemde samenhang het mooist in één keer te overzien is. In veel gevallen zijn erkers, balkons en topgevels op deze openbare ruimte afgestemd en vormen zij de beëindiging van zichtlijnen. Jammer genoeg staan op de hoekpercelen aan de rondpoints en ritssluitingen vaak hoge hagen als groene schuttingen die het zicht ontnemen op het gebouw en de villatuinen waardoor alleen de verdieping en de kap van de villa's soms nog zichtbaar zijn. Vanaf het begin van de jaren 1980 kwam het steeds meer voor dat de woonhuizen zich niet meer richtten op de openbare weg en de hoek situering. In toenemende mate verschuilen de gebouwen zich achter poorten en hoge heggen. Dit is niet passend in een villagebied waar het zien en gezien worden belangrijk is. In de samenhang tussen de openbare ruimte, het groen en de villa's, speelt de geleidelijke overgang tussen de openbare ruimte en de villa's een belangrijke rol. Door hun ligging lijken de villa's als het ware uit het landschap voort te komen. Ze zijn verbonden met het maaiveld door entreeportalen met trapjes, erkers, veranda's en serres als overgangselementen tussen buiten en binnen.

Het onderscheid tussen openbaar en privé is nu een abrupte grens waardoor de geleidelijke overgang tenietgedaan wordt. Nieuwere villa's en appartementengebouwen zijn meer in zichzelf gekeerd en keren zich af van de openbare ruimte.

De statige villa Koninginneweg 2 heeft nog het kenmerkende ijzeren hekwerk als afscheiding van de openbare weg.

Het landhuis Blesboklaan 4 was in 2016 goed zichtbaar achter de lage haag.

Zichtbare bungalows. Kroonlaan 4 heeft weliswaar ook een heg, maar gelukkig niet zo hoog en een laag hek.
Bij Steijnlaan 7 wordt de naam 'Hoogerop' gelukkig niet toegepast op de erfafscheiding.

De prachtige villa Bothalaan 5 is wandelend nauwelijks te zien. Alleen hoog in een mast is de villa te zien en te beleven.

kan wordt voorkomen dat waardevolle villa's, zeker de kleinere, verdwijnen.
Daarnaast zijn in het villagebied de bebouwingsmogelijkheden nog steeds te fors. De grootste zorg is het algemene uitgangspunt dat op elke kavel een gebouw van twee lagen en een kap mag worden gebouwd. Dit doet geen recht aan de ontwikkelingsgeschiedenis van het villagebied en de variatie aan woontypen en stijlen die zich in de loop der tijd voegden in de omgeving en de omvang van de kavel. Zoals de ontwikkelingsgeschiedenis laat zien is er plaats voor passende bebouwing die wordt gekenmerkt door een zorgvuldig, individueel ontwerp.

Behoudenswaardig

De uitzonderlijke kwaliteiten hebben ertoe geleid dat veel waardevolle villa's beschermd zijn in het villagebied. Maar niet alles is beschermd wat waardevol is. Er kan in dit gebied niet van worden uitgegaan dat alleen de gebouwen die beschermd zijn het behouden waard zijn. Dat alleen de beschermde gebouwen behouden zouden moeten worden en de andere vogelvrij zijn, doet zeer tekort aan de kwaliteit, de hechte samenhang binnen het gebied en de staalkaart aan waardevolle architectuur. In het omgevingsplan is een sloopverbod opgenomen en moet voor sloop een vergunning worden verleend. Bij een aanvraag van een sloopvergunning zou de cultuurhistorische waarde van beschermde en niet beschermde panden in hun omgeving (ensemblewaarde) moeten worden meegewogen. Daarmee

Terwijl de hoofdvilla van het Diergaardepark, Blesboklaan 6, helaas is verdwenen (zie pagina 24), staat de hoofdvilla van het Nimrodpark, Hertog Hendriklaan 8, nog fier overeind, mede dankzij de goede zorgen van opeenvolgende eigenaren en een recente ingrijpende restauratie. Toen het pand door Trans World Radio werd verlaten kon alleen een directe plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst voorkomen dat een ontwikkelaar hier drie appartementengebouwen zou neerzetten, iets dat toen nog volgens het bestemmingsplan mogelijk was.

Paviljoen Bodega Nimrod aan de Regentesselaan werd in 1901 door architect J.H. Slot ontworpen voor de Maatschappij Nimrod. Het paviljoen had een stenen basis met jugendstil-decoratie in de boogtrommels boven de gevelopeningen.

De ombouw met terrassen en balkons was van hout. In 1947 brandde de bovenverdieping af. Het restant is behouden gebleven en door de huidige eigenaar uitstekend geconserveerd en als woonhuis in gebruik.

De vervanging van de kleinere landhuizen en bungalows door te grofschalige nieuwbouw brengt schade toe aan de waardevolle karakteristieken van het beschermde gezicht en laat veel parel-tjes sneuvelen. Het wijzigen van plantsoenen en doorgaande lijnen, bijvoorbeeld door het afsluiten van lanen en het plaatsen van grote keien in de bermen doet afbreuk aan de oriëntatie en het beeld van de wijk. Helaas zijn oorspronkelijke functies zoals pensions en uitspanningen vrijwel geheel verdwenen uit het villagebied.

Wegprofiel

Oorspronkelijk waren de straten aan weerszijden met grasstroken en verhoogde trottoirs uitgevoerd. Op veel plekken is dat hoogteverschil geëgaliseerd door de toevoeging van rabatstroken. Dat vergemakkelijkt weliswaar het parkeren op straat, maar is minder uitnodigend voor een wandeling. Zeker niet waar het trottoirgedeelte tot een minimale breedte is teruggebracht. De bredere straten zijn voorzien van parkeerstroken aan weerszijden van de rijweg. De verschillende materialen geven de functies aan: de rijweg is geasfalteerd, de parkeerstroken zijn gemaakt van klinkers, het trottoir van een klein formaat grindbetontegels en lichte kasseien als kantopsluitingen. De wegprofielen zijn in de villaparken eenvoudiger dan in de villabuurten bij het centrum. Hier komen geen trottoirs en parkeervakken voor.

Langs de rijweg liggen grasbermen met smalle wandelpaden. Tussen de rijweg en de wandelpaden staan loofbomen. Soms zijn er dubbele bomenrijen waartussen de wandelpaden lopen. Dit versterkt het parkachtige karakter. Deze wandelpaden waren echt bedoeld om te wandelen en te flaneren. Het toevoegen van grote aantallen zwerfkeien, om het parkeren in de berm te voorkomen, doet afbreuk aan de wegprofielen en het monumentale straatbeeld. Het plaatsen van andere obstakels zoals boomstammen (Taludweg) bevordert ook niet de ruimtewerking in het laanbeeld.

De tuin als decor

Particuliere tuinen dragen in hoge mate bij aan het landschappelijke karakter van het Noordwestelijke Villagebied. Ze vormen een onlosmakelijk deel van de villa als stedenbouwkundige

De door architect G. Kloppers ontworpen villabuurt, Van Lenneplaan hoek Burgemeester Schooklaan.

Huize 't Zuydenhoeck, Spieghellaan 2, mist de spits van het hoektorentje, en heeft veel hagen om zich heen.

Witte Kruislaan 6 is aan de voorkant en vanuit de prachtige tuin goed zichtbaar.

bouwsteen. De vrijstaande villa's zijn niet lukraak op de kavel geplaatst: ze hebben elk een individuele oriëntatie. De voorgevel is nadrukkelijk op de openbare weg gericht; de vormgeving van de zij- en achtergevels is afgestemd op de omringende tuin, die overwegend een groene inrichting heeft. Als de villa op een

Huize Zonnehoek, 's-Gravelandseweg 166 op de hoek met de Nimrodlaan, ontworpen door architect J.H. Slot, heeft monumentaal groen om zich heen en is vanaf de openbare weg nog vrij goed zichtbaar.

hoek staat, wordt die daarop georiënteerd en krijgen de zichtbare gevels evenveel aandacht. Sowieso werden de villa's alzijdig ontworpen. Vanaf de openbare weg gezien fungeert de tuin als decor; de hoge bomen van de lommerrijke achtertuin, de volle struiken en bomen van de zijtuinen, en de open voortuin met lage erfafscheiding maken het theater compleet. Door de tuin staat de villa als het ware in het spotlicht. Zoals het landelijke type van de villa betaamt, komt de omringende natuur zo dicht mogelijk bij de villa. Er is dan ook veel aandacht besteed aan de manier waarop de villa aansluit op het maaiveld. Daar krijgt de villa reliëf. Op de begane grond vormen veranda's, erkers, serres en portalen met trappen de overgang tussen tuin en villa. Het verharden en plaatselijk verdiepen van de voor- en zijtuinen past daarom niet in de noordwestelijke wijk.

4B. MEDIA PARK

Het Red House, Kees Buurmanlaan 2, wordt gebruikt door het MBO College Hilversum, dat voorop loopt in Media en ICT.

Mediagebouwen

Het merendeel van de gebouwen op het Media Park bestaat uit kantoren en faciliteiten voor het maken van mediaproducties in de breedste zin van het woord. Het gebied was lange tijd monofunctioneel, maar met de vestiging van onderwijsinstellingen en een breder palet aan bedrijven is er meer variatie gekomen. Televisie nam de overhand, en daarvoor waren nieuwe gebouwen en faciliteiten nodig. Vanaf de jaren negentig ontstond er nog meer menging van functies, nieuwe mediabedrijven met kantoren, studio's en technische diensten. In het hart komen de functies samen met horeca, verbinding naar het station en toegang tot het landschap. Oorspronkelijk was de meer representatieve kant gedacht aan westzijde, expeditie aan oostzijde. Met de komst van kantoren werd ook de Lage Naarderweg meer een front. In de jaren negentig kreeg het Media Park opnieuw een impuls met de bouw van individuele architectonische hoogstandjes (de periode van de *Starchitects*) voor de NRU, VPRO, VARA/NPS en het Commissariaat voor de Media er vlak naast. Daarmee werd de traditie van hoogwaardige architectuur op het Media Park voortgezet.

Door verschillende, min of meer ad-hoc ingrepen in de bestaande gebouwen is het oorspronkelijke gevelbeeld verbrokkeld geraakt. Vooral aan het studiocomplex en het decorcentrum zijn op verschillende momenten wijzigingen doorgevoerd die niet allemaal rekening hielden met de ruimtelijke kwaliteit en het hoogwaardige materiaalgebruik van de oorspronkelijke architectuur. Er lijkt weinig oog voor bestaande kwaliteiten.

In het noordwesten vormen de gebouwen van het voormalige Heideheuvel de overgang naar de ruimtelijke inrichting van het villagebied met de losstaande gebouwen in een groene setting. Ook qua schaal vormen deze gebouwen een verbinding met het villagebied. De toegang aan de Witte Kruislaan is helaas afgesloten. De pilaren van het toegangshek herinneren nog aan de ingang vanuit de Witte Kruislaan naar dit herstellingsoord dat verbonden was aan één van de functies van het villagebied: herstel in de groene, rustgevende en gezonde omgeving.

De zuidkant heeft een grote representatieve waarde. De mix van school aan de oostkant (Dudok, 1930), villabebouwing en de kleurige gebouwen van de voormalige Mufotheek (EMG) en beeld en Geluid met de vijver vormen het gezicht van het Media Park, maar geeft ook inzicht in de ontstaansgeschiedenis en de verbinding met het noordwestelijke villagebied.

Gesloten toegang Heideheuvel.

Voormalig Heideheuvel.

Oorspronkelijke toegang tot het Omroepkwartier, circa 1970.

De school die bedoeld was voor de leerlingen uit de woonwijk die ter plaatse van het huidige Media Park zou verrijzen. Dudok ontwierp het hele terrein inclusief het grote gazon en de in witte bloei staande bomen. De border met kleurrijke bloemen heeft door zuinigheid helaas het loodje moeten leggen. Vanaf deze plek domineert het imposante gebouw van Beeld en Geluid, maar ook het Muziekpavilljoen mag er zijn.

Restauratie voormalige Mufotheek van P.J. Elling

In 2011 werd de voormalige Mufotheek van architect Elling, dat leeg was komen te staan, aangepast om ruimte te bieden aan het facilitaire mediabedrijf *United Broadcast Facilities* (UBF), nu EMG. Daarvoor werd de linker vleugel en het binnenplein van het gemeentelijke monument gesloopt en weer opgebouwd na het bouwen van de grote benodigde parkeergarage voor de reportagewagens. De rechter vleugel, met het oorspronkelijke interieur, werd gerestaureerd. Zo bleef het beeldbepalende visitekaartje van Hilversum Mediastad behouden en kon het binnen een jaar opnieuw worden benut.

Om te voorkomen dat het grootste deel van Ellings Muziekpaviljoen voor altijd het veld moest ruimen voor een gigantische garage voor televisiewagens stelde monumentenzorg Hilversum voor om de noordelijke vleugel van het paviljoen te 'demonteren', vervolgens de garage diep in de grond te bouwen en de gedemonteerde vleugel daarop terug te plaatsen.
En zo geschiedde. Een forse ingreep, maar voor behoud van het eerste gebouw op het omroepterrein heel belangrijk.

Alsof de noordvleugel van het Muziekpaviljoen nooit weggeweest is . . .

Voorzieningen

In de oorspronkelijke plannen voor het Omroepkwartier was sprake van voorzieningen die niet per se nodig waren voor het maken van radio en televisie en waarvan een breder publiek gebruik kon maken. Een concertzaal was lange tijd onderdeel van de plannen en werd ook gezien als een mogelijkheid om een representatief gebouw toe te voegen, maar het zou er nooit komen. Het aantal programma's waarbij publiek in groten getale aanwezig was, bleef in de beginperiode van de televisie beperkt, maar vanaf de jaren zeventig kwamen er steeds meer spelshows, quiz- en kinderprogramma's. Die werden overigens lang niet allemaal in Hilversum opgenomen. Aan voorzieningen als een publieksrestaurant was ooit wel gedacht, maar pas met de commercialisering van de omroep en vastgoedbedrijven als eigenaar van het terrein werd horeca mogelijk. Door de komst van steeds meer kleinere bedrijven zonder eigen bedrijfsrestaurant, groeide de behoefte aan horeca. In het hart van het Media Park, aan het Franse pleintje, opende in 2008 het eerste café in een eigenzinnig vrijstaand paviljoen. In 2022 werd de zuidwesthoek van de decorhal, ook aan het Franse Pleintje, verbouwd voor de vestiging van een bar-restaurant. Naast het restaurant in de decorhal is sinds 2021 een filiaal van *AH to go* gevestigd. Met de komst van Beeld en Geluid kwam een grote publiekstrekker naar het Media Park, voorzien van grand-café met buitenterras. Inmiddels zijn er ook kinderopvangmogelijkheden en sportfaciliteiten aanwezig op het Media Park. Opleidingen verbreden de functie tot opleidingscentrum voor de media.

Rechtsboven: Bij de Beach Hub aan de blusvijver is het in de zomermaanden goed toeven.

Het Media Park gezien vanaf de Joost den Draaijerrotonde.

Verkeer en parkeren

Lange tijd kende het Media Park slechts één centrale entree aan de Sumatralaan, op de plek van de huidige Joost den Draaijerrotonde. Het hele terrein had als adres Sumatralaan 45, maar op initiatief van Media Park Beheer en de gemeente Hilversum zijn de verschillende wegen, pleinen en rotondes voorzien van een eigen straatnaam en huisnummering. Tweeëntwintig radio en tv-persoonlijkheden uit de Nederlandse omroepgeschiedenis zijn daarbij vernoemd.
Aan de oorspronkelijke entree, de Media Park Boulevard, ligt de kop van het grote studiocomplex met een voorplein waar ook geparkeerd wordt. De oorspronkelijke hoofdroute liep rechtsaf langs de lange gevel van het studiocomplex en eindigde op het Franse Pleintje, waar de decorhal en het hoofdkantoor van de NOS hun entree hadden. Deze route, de huidige André van Duinboulevard, is met de komst van de Kijkbuis naar het station alleen nog voor langzaam verkeer toegankelijk. Het Franse Pleintje heet nu Joop van den Endeplein.

Het eerste studiocomplex rechts van de huidige Media Park Boulevard.

Direct links van de Media Park Boulevard is de parkeergarage.

Aan het studiocomplex zijn nieuwe ruimten toegevoegd.

De uitmonding van de Kijkbuis op het Franse Pleintje.

Groen en openbare ruimte

De openbare ruimte rondom de oudste gebouwen van het Omroepkwartier, het Muziekpaviljoen, het studiocomplex en de decorhal, had een beperkte omvang en eenvoudige inrichting. Pas met de planvorming voor fase 3b en 4a/b werd een totaalplan voor de landschappelijke inpassing van de gebouwen gemaakt. De gemeente had vanaf het begin aangedrongen op het openhouden van het centrale gebied en op een zorgvuldige overgang van het villapark naar het Omroepkwartier. Architect J. van der Zee vroeg landschapsarchitect Jan Boon hiervoor een ontwerp te maken. Boon behoorde tot de eerste generatie landschapsarchitecten die een opleiding volgde aan de Academie van Bouwkunst in Amsterdam. Belangrijk uitgangspunt in zijn werk, en nog steeds herkenbaar het landschap van het Media Park, is de herkenbaarheid van plaats, ofwel de natuurlijke gegevens van een plek. Daar tegenover staat het vormgeven van functies hierin, de culturele omstandigheden die door de mens worden bepaald. In zijn ontwerp voor het Omroepkwartier komt dit tot uitdrukking door gebruik te maken van de oorspronkelijke grondsoort en inheemse beplanting en een duidelijk gezicht te geven aan de functies van de omroep, die hij typeerde als *fake-makers*. Daarnaast had hij te maken met een aantal uitgangspunten zoals voldoende parkeergelegenheid en een blusvijver met een vooraf bepaalde capaciteit.
Voor de ruimte omsloten door studiocomplex, decorhal en hoofdkantoor, aan het einde van de hoofdroute, liet hij zich inspireren door pleinen in Franse steden. Hij plantte er enkele volwassen kastanjebomen die voor een schaduwrijk plein zorgen en de beslotenheid als verblijfsplek versterken. Op het dak van de parkeergarage zou het oorspronkelijke heidelandschap worden doorgetrokken. Op voorstel van Boon werd het voorzien van een dik grondpakket van zo'n 80 centimeter zodat hier forste heesters en zelfs bomen kunnen gedijen. Destijds was het dek het grootste begroeide daklandschap van Europa. De zijkanten

Grote bomen op het Franse pleintje.

Blusvijver in aanleg met hierin het pompgebouw, circa 1980.

Links: het heidelandschap op de parkeergarage kort na de aanleg.

Amfitheater met op de achtergond het film- en videocentrum, circa 1984.

De blusvijver met pompgebouw en terras van de Bech Hub. Het is een prachtig natuurgebied geworden met ruimte voor mens, dier en plant.

Het door Jan Boon ontworpen landschap tussen de gebouwen met blusvijver en heidelandschap op de parkeergarage. De vijver is er nog steeds, maar het landschap op de parkeergarage is grotendeels vangen door een parkeerterrein.

van de garage werden opengehouden voor de afvoer van uitlaatgassen. Aan de oostzijde, waar het maaiveld hoger ligt, werd een brede sleuf uitgegraven tussen garage en hoofdroute. Hier ontwierp Van der Zee expressieve betonnen trappen met uitkragende daken die de garagetoegangen markeren.
In het ontwerp van Boon is een geleidelijke overgang zichtbaar van de formele inrichting nabij de gebouwen (tuin) naar een meer landschappelijk, natuurlijke omgeving (park). De tuin direct aansluitend op het hoofdgebouw heeft een inrichting met betonnen elementen die een geometrische structuur vormen van paden, terrassen, plantvakken en een centrale vijver. De maat van de elementen is afgeleid van de maten van

De directe omgeving van het NOS-hoofgebouw met terrassen, looppaden, vijver, kunst en beplanting geeft uitzicht op de natuurlijke omgeving rond de blusvijver. Opvallend en bijzonder zijn de materialen uit de bouwtijd. Onder: de nu noodzakelijke parkeerruimte op de als groen bedoelde plek.

het hoofdkantoor. Vijver en tuin zijn voorzien van roestvrijstalen ballen, een sculptuur van beeldend kunstenaar André Volten, die samen met Van der Zee plek en omvang bepaalde. Verder van de gebouwen af wordt het landschap natuurlijker, met berkenbomen aan de westzijde van het hoofdgebouw en in de groenstrook langs de garage. De blusvijver ten westen van de Rudi Carrelllaan heeft grotendeels natuurlijke oevers, maar aan de kant van het hoofdgebouw zijn hier betonnen terrassen en keermuurtjes aangebracht, en is een betonnen pompgebouw gebouwd voor het leegpompen in geval van brand. Hier vloeien natuur en cultuur naadloos in het elkaar over. Helemaal aan de westzijde, waar het landschap oploopt naar het Heksenweitje,

Talud naar de verdiepte parkeergarage met hierop auto's in plaats van een fraai landschap..

is de inrichting het meest natuurlijk met kronkelpaden door de inmiddels hoog opgaande beplanting. Tussen het groen ligt een amfitheater, een verwijzing naar de *fake-makers*. Het theater is onlangs gerestaureerd en is beschikbaar voor buitenopnamen of evenementen, zoals ooit bedoeld.

Een deel van het parklandschap op de parkeergarage is behouden.

Het in 2024 geheel gereconstrueerde amfitheater.

Bij de gebouwen van het schakel- en presentatiecentrum en het film- en videocentrum waren de halfopen binnenhoven bedoeld als overgang tussen cultuur en natuur, maar deze functioneren niet meer als zodanig. De parkeergarage aan de noordzijde heeft ook een toegankelijk dek, maar van bescheidener omvang en met een minder dik grondpakket. Het is deels bedekt met gras en een dubbele rij platanen vormt een wat formeel toegangslaantje naar de hoofdingang op dit verhoogde maaiveld. Aan het einde van het laantje is een sculptuur van Shinkichi Tajiri geplaatst.

De entree van het NOS-gebouw aan de noordzijde met een plein, platanen en de 'Knoop' van Tajiri.

Hier is de toepassing van het kwalitatief hoogwaardige materiaal travertin goed zichtbaar.

Vanuit het zuiden gezien is het grote NPO-gebouw nog enigszins in combinatie met bomen te zien. Verderop naar het noorden zijn de bomen er jammergenoeg bij ingeschoten (op volgende pagina).

De openbare ruimte is op sommige plekken sleets en weinig aantrekkelijk. Er zijn relatief veel achterkanten en doodlopende straten, vooral aan de noord- en oostzijde van het terrein. De buitenruimte is hier schraal en stenig, er is weinig groen en de verblijfskwaliteit is beperkt. Hier kan meer aandacht aan worden besteed en kansen worden benut voor vergroening, natuurinclusiviteit en klimaatadaptatie. Het graduele landschapsconcept van Jan Boon kan hiervoor inspiratie bieden.

Openbaarheid

Bij de aanleg van het Omroepkwartier speelde de vraag of dat openbaar toegankelijk zou worden of afgeschermd door een hek. Het behoorde niet tot het openbaar gebied, maar men koos er toch voor om het zoveel mogelijk open te houden. Een laag muurtje zou waar nodig voor enige afscheiding zorgen en een portiersloge aan het begin van de hoofdroute zou voldoende zijn om de toegang onder controle te houden. Dit is lange tijd zo gebleven maar door de jaren heen verschenen er hekken, afrasteringen en poorten die de toegankelijkheid beperkten. Na de moord op Pim Fortuyn in 2002 werden de beveiligingsmaatregelen verder opgeschroefd. In opdracht van TCN stelde bureau Karres en Brands voor het park weer open en toegankelijk te maken en de beveiliging op een andere manier op te lossen. Hekken werden verwijderd en indien nodig vervangen door hagen, en de oude hoofdroute naar het Franse pleintje werd als voetgangersgebied ingericht. Hierdoor is de verblijfskwaliteit van het plein sterk verbeterd en ontstond bestaansgrond voor horeca. De ‘kijkbuis’ tussen het Joop van den Endeplein en station Hilversum Media Park, de 170 meter lange passerelle, werd ontworpen door Meyer en Van Schooten architecten uit Amsterdam en bestaat uit een stalen koker met deels houten afwerking aan de binnenzijde. De buis is rondom bekleed met geperforeerde metalen panelen, waarvan het patroon is geïnspireerd door radiogolven en de achterzijde van het toenmalige treinkaartje. De ingreep heeft bijgedragen aan de verbetering van de doorwaadbaarheid en de ontsluiting van het terrein. Helaas functioneert de (van kleur veranderende) verlichting niet meer.

Waar nu aan het eind van de Media Park Boulevard het Franse pleintje is was in het begin alleen een parkeerplaats met wat bomen. Nu is het voetgangersgebied en komen er geen autos's meer, alleen nog de trammetjes van Hillywood Tours (zie volgende pagina).

De Kijkbuis vanaf station Hilversum Media Park naar het Franse pleintje aan het Joop van den Enedeplein, architecten Meijer en Van Schooten, 2013. Bij avond was het testbeeld op de kop van de kijkbuis te zien.

Bij de eerste gebouwen van het Media Park staat aan de zijde van de voormalige Lage Naarderweg flink wat groen.

De groene setting en bedekking van het NTR-paviljoen.

Het terrein is in principe openbaar toegankelijk, maar dat betekent niet dat langzaam verkeer automatisch zijn weg vindt. De routes voor voetgangers en fietsers kunnen worden verbeterd, de doorwaadbaarheid kan worden vergroot en de verblijfskwaliteit op sommige punten verbeterd. Hoogteverschillen in het maaiveld kunnen een belemmering zijn, maar dragen ook bij aan de beleving van het landschap.
Het middengebied en de rand aan de oostzijde komt wat betreft groen en openbare ruimte wat minder goed uit de verf. De Mies Bouwmanboulevard heeft een stevige boombeplanting en ook tussen de bebouwing zijn wel enkele bomen geplaatst, maar de ruimte is over het algemeen vrij stenig ingericht. De vijver voor het gebouw van de voormalig Cinevideo heeft betonnen cirkels die bedoeld zijn als plantvakken voor bomen, maar worden niet gebruikt.

Wat door zonnepanelen op het dak van de VPRO niet meer kan, moet in het nabije parklandschap een plaats vinden.

De trapsgewijze ooplopende vijver van Beeld en Geluid langs de Sumatralaan

Tussen Beeld en Geluid en het Muziekpaviljoen heeft de hovenier niet alleen een prachtige tuin aangelegd, maar ook een bijen- en insectenhotel gebouwd.

Bij de bouw van de nieuwe bouwvolumes in de zuidwesthoek is het groen zoveel mogelijk behouden en waar mogelijk versterkt, ook door gebruik te maken van daken van gebouwen. Het NTR-paviljoen laat dit het beste zien en ook de Villa VPRO had een groen daklandschap, maar dat is verruild voor een grote hoeveelheid zonnepanelen. Bij de realisatie van Beeld en Geluid is de openbare ruimte rondom het gebouw opnieuw ingericht met een grote, trapsgewijs oplopende vijver langs de Sumatralaan en een hoogwaardig tuinontwerp in de zone tussen het gebouw en het muziekpaviljoen.

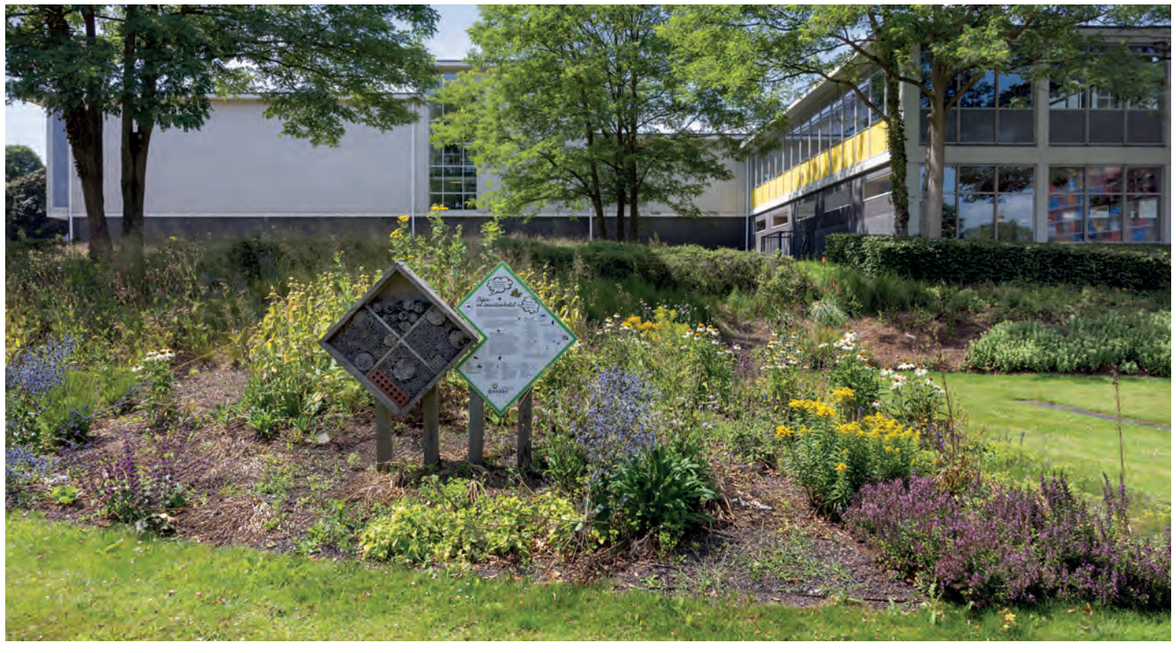

Beeldende Kunst

Bij de bouw van overheidsgebouwen was vanaf 1951 de zogenaamde percentageregeling van kracht, die bepaalde dat ongeveer 1,5 procent van de bouwkosten aan opdrachten voor beeldende kunst werd besteed. Deze regeling was in het leven geroepen door de rijksbouwmeester die hiermee de positie van beeldende kunstenaars wilde verbeteren en de architectuur van rijksgebouwen wilde verrijken. Deze zogenaamde monumentale kunst bestaat uit werken die onderdeel zijn van de architectuur, zoals wandreliëfs, glas-in-lood, tegeltableaus, muurschilderingen en sculpturen. Naast de Rijksgebouwendienst, verantwoordelijk voor de realisatie van ministeries, rechtbanken, kantoorgebouwen van overheidsdiensten, hanteerde het ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen (later ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk) een vergelijkbare regeling. Bij gebouwen voor onderwijs en cultuur die met behulp van het Rijk werden gefinancierd, werden in de regel dan ook kunstopdrachten verleend.

Het is aannemelijk dat de beeldende kunst bij de gebouwen van het Omroepkwartier door toepassing van de percentageregeling is gerealiseerd. De eerste fase van het studiocomplex werd voorzien van een decoratie dat vanaf de buitenzijde van de kopgevel omvouwt naar de binnenzijde en ook in het interieur en in de twee aansluitende glaspuien is doorgezet. Het bestaat uit een abstract-geometrisch patroon in een iets lichtere tint natuursteen uitgevoerd dan de panelen waarmee de gevel is bekleed. Het ontwerp is vermoedelijk van Peter Zwart, hoofd van de decoratafdeling van de NTS, in samenwerking met architect Van der Zee.

Bij de entree van het decorcentrum, aan het Franse pleintje, werd in 1973 het metaalplastiek van beeldend kunstenaar Jan de Baat onthuld. Deze ‘abstractie van een vogel’ is bij een latere verbouwing van de entree verdwenen.

Bij de bouw van fase 3b werd voor de uitvoering van de kunstopdrachten een begeleidingscommissie in het leven geroepen, waarin onder andere de voorzitter van de NOS en architect Van der Zee zitting hadden. Deze commissie stelde uitgangspunten op voor de kunstwerken en onderzocht mogelijke locaties. Na een rondgang door het in aanbouw zijnde gebouw werd besloten advies in te winnen bij het Stedelijk Museum in Amsterdam en Kunst en Bedrijf. Deze stichting begeleidde veel kunstopdrachten voor het bedrijfsleven, maar voerde ook de percentageregeling van OKW uit. De door Kunst en Bedrijf voorgestelde kunstenaars voldeden echter niet aan de uitgangspunten, waarna op eigen initiatief opdracht werd verstrekt aan beeldend kunstenaar Yvonne Kracht. Zij ontwierp een roestvrijstalen sculptuur ‘uit de cirkel’ dat oorspronkelijk in de hal van het hoofdkantoor stond. In 1998 is het beeld verplaatst naar het Franse pleintje, maar daar is het nu niet meer aanwezig.

De toegepaste architecturale kunst op de hoek van het eerstgebouwde studiocomplex, in de vorm van een abstract-geometrisch patroon, vermoedelijk ontworpend door Peter Zwart, hoofd decorafdeling NTS in samenwerking met architect Van der Zee, 1966.

De natuursteencompositie liep om de hoek door in het interieur. Zelfs de schuine lijnen hadden een vervolg in het regelwerk van de aansluitende puien van zuid- en westgevel.

Nu staan er, uitgerekend voor dit eerste kunstwerk op het Media Park twee bomen. De oorspronkelijke plantvakken stonden er wat verder vanaf en hielden de zichtlijn vanaf de entree op het kunstwerk helemaal vrij.

Bij latere wijziging van de puien heeft men niet beseft dat het kunstwerk omvangrijker was dan alleen op de stenen wanden. Het kan ook zijn dat er bewust geen aandacht aan besteed is. Hoe dan ook, het gevolg is wel, dat dit unieke in de architectuur geïntegreerde monumentale kunstwerk een aanzienlijk stuk kleiner is geworden.

Beeld 'de Cameraman' van Hans Bayens.

Enkele jaren na voltooiing van het studiocomplex werd nabij de entree het bronzen beeld ‘de cameraman’ van Hans Bayens geplaatst. Het is later verplaatst naar de hoek van de Media Parkboulevard en de André van Duinboulevard, de oorspronkelijke hoofdontsluiting van het Omroepkwartier.
Als onderdeel van het landschapsontwerp voor de tuin bij het hoofdkantoor werd beeldhouwer André Volten uitgenodigd.

Hij maakte drie gepolijste roestvrijstalen bollen van verschillende maten, waarvan de grootste in de vijver is geplaatst en de overige twee op het terras eromheen. De bollen werden na een prijsvraag onder medewerkers omgedoopt tot de ‘NOSsieballen’.
Volten is een van de grote namen op het gebied van beeldende kunst in de openbare ruimte van Nederland en werkte vaak samen met architecten.
Bij de bouw van fase 4 a/b kreeg de Amerikaans-Japanse beeldhouwer Shinkichi Tajiri een opdracht voor een sculptuur als markering van de entree aan het plein aan de noordzijde. Hij ontwierp een toegangspoort geïnspireerd op een Japanse tempelpoort, bestaande uit twee betonnen pijlers met daarop een met brons beklede knoop. Ondanks dat architect Van der Zee niet gelukkig was met de locatie van het beeld, werd het in 1984 toch geplaatst.

Voor het verblijfspleintje tussen het decorcentrum en het schakel- en presentatiecentrum werd Eugène Terwindt gevraagd een ontwerp te maken. Hij is een van de bekendste omgevingskunstenaars van de jaren tachtig en maakte kunstwerken die bewust het gebruik en de beleving van de openbare ruimte wilde beïnvloeden. Zijn werk op het Media Park, een ruimtelijke compositie van betonnen blokken, betegelde afgesneden vierkanten, roestvrijstalen buizen, bomen en een vijver verdween met de uitbreiding van de sportzaal tot studio 23 (huidig Omroep Max). Onderdelen van het werk zouden zijn opgeslagen.

Twee van de drie roestvrijstalen bollen bij het hoofdgebouw, ontworpen en gemaakt door André Volten.

Sculptuur ‘De knoop’ gereed voor plaatsing in 1984, in aanwezigheid van kunstenaar Shinkichi Tajiri.

‘De knoop’ bij de entree van het schakel- en presentatiecentrum.

5 SAMENVATTING KERNKWALITEITEN

5A. VILLAGEBIED (zie ook Visie Noordwestelijk villagebied)

Herkenbaar landschap

De ruimtelijke samenhang tussen de landschappelijke ondergrond, de stedenbouwkundige structuur en de bebouwing zijn bepalend voor de belevingswaarde van het villagebied. Dat manifesteert zich in de hoogteverschillen, restanten van de woeste gronden, en de alom aanwezige natuur. Vanaf het centrum tot aan de bosranden vloeien de dichter bebouwde villabuurten bijna ongemerkt over in de ruim opgezette villaparken. De oorspronkelijke profielen en de inrichting daarvan dragen nog steeds in sterke mate bij aan de herkenbaarheid en belevingswaarde.

Samenhang

Door de sterke samenhang tussen de openbare ruimte, het groen en de bebouwing met privégroen is de doorwaadbaarheid van het villagebied vergelijkbaar met de wandeling in een park. Rechte wegen en gebogen lanen bieden door de toepassing van zichtlijnen steeds weer wisselende perspectieven op de lommerrijke omgeving, waarbij de villa's als pronkstukken in hun tuinen staan opgesteld.

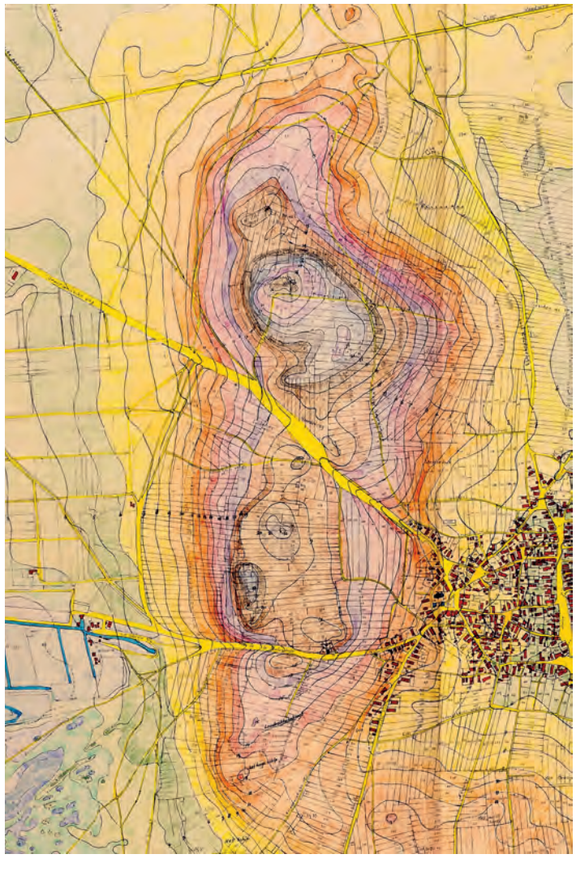

Staalkaart hoogwaardige architectuur

De grote variatie aan luxe woonbebouwing geeft het villagebied een schilderachtige kwaliteit. Groot en klein, vrijstaand en gekoppeld, landelijke en statig, verschillende stijlperiodes met elk een eigen hoofdvorm, architectonische detaillering en kleurenpalet vormen de ingrediënten van dit prachtige, waardevolle maar kwetsbare stadsschoon. Alles staat door elkaar, maar dankzij de spankracht van het gebied met de groenstructuur als hecht bindmiddel wordt het nergens rommelig. Integendeel, in zijn variatie versterkt het elkaar juist. Grote gemene deler is de eigenheid van elk passend gebouw en de hoge architectonische kwaliteit.

Het Noordwestelijk Villagebied geeft een bijzondere collectie van hoogwaardige architectuur uit verschillende stijlperiodes, ontworpen door lokale, landelijk bekende en zelfs wereldberoemde architecten. De collectie geeft een schitterende doorsnede van ruim 150 jaar architectuurgeschiedenis. Het gebied is rijk aan parels met een bijzondere functie (omroepgebouwen, Raadhuis).

Uniek villalandschap

Het noordwestelijke villagebied is een rijksbeschermd stadsgezicht met een hechte samenhang. Het parkachtige karakter is in deze omvang een bijzonderheid. De bebouwingsdichtheid neemt naar de omringende natuurgebieden steeds meer af, terwijl er toch een beëindiging aan het te bebouwen gebied zit. Tussen de oude landschaps- en wegenstructuren met een verbindend wegprofiel, liggen de villawijken en -parken, met een eigen identiteit die samen toch een villagebied vormen.

Bouwstenen

De bouwsteen van het villagebied is het (woon) gebouw en de groen ingerichte (stijl)tuin. Elk gebouw heeft eigen kenmerken en vertegenwoordigt een stijl(periode) op een hoog niveau. De panden zijn onderscheidend en eigenzinnig. De relatie met de openbare ruimte hoort zichtbaar en beleefbaar te zijn. Zien en gezien worden, wonen en wandelen vormen de basis. Toch is er sprake van een enorme samenhang. Met de bouwstenen is een uniek schilderachtig en afwisselend beeld bereikt.

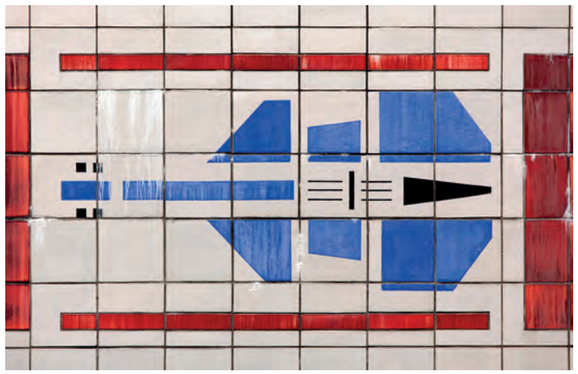

Toonbeelden

Uit elke periode zijn er toonbeelden van architectuur te vinden in het gebied. Niet alleen de beschermde panden dragen bij aan het beeld. De architectuur van de waardevolle kleinere landhuizen en bungalows kan niet worden onderschat. Appartementengebouwen met een passende omvang zijn rijk geschakeerd. Daarnaast staan in het villagebied monumentale panden van topniveau die weten op te gaan in de identiteit, zoals het raadhuis en de studio's.

SAMENVATTING KERNKWALITEITEN

5B. MEDIA PARK

Identiteitswaarden

Met de ontwikkeling van het Omroepkwartier bezegelde Hilversum haar naam als Mediastad van Nederland. Het terrein groeide uit tot het belangrijkste audiovisuele bedrijvenpark van het land waar al decennialang radio, televisie en overige audiovisuele producties worden bedacht, gemaakt en uitgezonden, zowel voor publieke als commerciële omroepen.
Het Media Park is het enige specifiek voor de omroep ontworpen terrein in Nederland en als zodanig uniek. De geschiedenis ervan illustreert de stormachtige ontwikkeling van de omroep waarin de televisie het zwaartepunt vormde en een steeds groter ruimtebeslag vroeg. Daarnaast vonden ook commerciële mediabedrijven hier een plek. Het terrein was de kraamkamer van spraakmakende televisieprogramma's; grote namen uit de geschiedenis van de Nederlandse televisie hebben hun bekendheid hier verworven.

Campus karakter

Het label 'campus' als aanduiding voor bedrijventerreinen met een bepaald ruimtelijk, functioneel en economisch profiel wordt in de afgelopen twee decennia steeds vaker gebruikt als typering van een gebied. Dit geldt ook voor het Media Park.
De keerzijde van het toenemende mixed-use karakter van het Media Park is een verlies aan profiel en identiteit. Het toelaten van meerdere functies, al dan niet ondersteunend aan het medialandschap, biedt kansen voor het vergroten van de levendigheid, maar de onderlinge verbondenheid en ruimtelijke relaties tussen media functies kunnen hierdoor uit het oog verloren raken. Een duidelijke en overtuigende langetermijnvisie is van belang om de unieke identiteit, de geschiedenis en de ruimtelijke en architectonische karakteristieken herkenbaar en beleefbaar te houden.

Landschap

Het onderliggende landschap met grote hoogteverschillen is bepalend voor de unieke landschappelijke setting. Van het reliëf is dankbaar gebruik gemaakt om parkeervoorzieningen grotendeels ondergronds aan te leggen, het landschap over het terrein door te trekken, onderscheidende openbare ruimtes te maken en gebouwen op verschillende niveaus te ontsluiten.
Het oorspronkelijke landschapsontwerp van Jan Boon kent een geleidelijke overgang van een natuurlijke, informele parkaanleg naar een meer functionele, formele inrichting bij de gebouwen. Van oost naar west 'verkleurt' de inrichting van steen naar groen, zijn er meer verblijfsplekken te vinden en nemen de natuurwaarden toe.

RTL Nederland.

Studio 24 aan Joop van den Endeplein.

Wybertje aan Leen Jongewaardweg.

Stedenbouwkundige samenhang

Van zeer hoge stedenbouwkundige waarde is de samenhang tussen het onderliggende landschap, de positionering van gebouwen en de openbare ruimte. Het geaccidenteerde maaiveld, de landschappelijke waarden en de openheid van het oorspronkelijke terrein zijn op een intelligente manier verwerkt in de ruimtelijke opzet. De vergaande inbreng van de landschapsarchitect in de totstandkoming van een bedrijventerrein was in die tijd een zeldzaamheid. Het ensemble met de bouwfasen 1 t/m 4, ontworpen door Jan van der Zee en Jan Boon, heeft een zeer hoge ensemblewaarde met name door de hechte samenhang van bebouwing met het landschap, de openbare ruimte en de beeldende kunst.

Variatie in bouwvolumes

Het Media Park is een amalgaam van gebouwen, waarin geen dominante hoofdvorm is te ontdekken. De variatie van volume en vorm is een kenmerk van dit park. Het oorspronkelijke uitgangspunt om zoveel mogelijk doorzicht door het gebied te creëren heeft geleid tot enkele hogere volumes en afstand tussen de gebouwen. Door latere toevoegingen is dit principe verwaterd en is vooral aan de oostzijde de bebouwing dichter op elkaar geplaatst. Grofweg kent het terrein een mix van grote, platte volumes (studio's), sculpturale, alzijdige gebouwen (kantoren) en enkele hoge, kubusachtige volumes (diverse functies). Ondanks dat er veel gesleuteld is en volumes zijn toegevoegd, zijn elementen van het terrein redelijk goed bewaard gebleven. Dit geldt vooral voor de cluster van gebouwen die door Van der Zee zijn ontworpen, in het bijzonder het voormalig hoofdkantoor en de achterliggende gebouwen, en het landschapsontwerp van Jan Boon waarin ze zijn ingebed. Enkele gebouwen hebben een hoge zeldzaamheid omdat ze speciaal zijn ontworpen voor hun functie en in de Nederlandse context zelden voorkomen.

Studio 23 aan Leen Jongewaardweg.

Zicht op het decorcentrum van het NOS-hoofdkantoor, met op de voorgrond het verhoogde maaiveld in aansluiting op het Franse pleintje, begin jaren tachtig.

Herkenbare clusters

Binnen deze variatie is een drietal samenhangende clusters te herkennen als gevolg van de gefaseerde ontwikkeling van het terrein. Deze zijn meestal door één architect of vanuit een gezamenlijke ambitie ontworpen in een overeenkomstige en herkenbare bouwstijl.

Overzicht van een groot deel van het Media Park, met de televisietoren op de achtergrond.

Hoofdkantoor Media Park.

In de bebouwing van het Media Park zijn drie herkenbare clusters te vinden als gevolg van de gefaseerde ontwikkeling van het terrein.
De oudste en meest samenhangende cluster bestaat uit het studiocomplex, de decorhal, het hoofdkantoor en de facilitaire gebouwen in de noordwesthoek, die alle zijn ontworpen door architect Jan van der Zee. Het studiocomplex en de decorhal zijn van typologische waarde vanwege hun functionele en logistieke opzet die geheel is afgestemd op de productie van televisieprogramma's. Daarnaast vertonen de gebouwen die door Van der Zee zijn ontworpen een sterke samenhang door hun architectonische vormgeving, representativiteit en hoogwaardig materiaalgebruik. Ze zijn van grote betekenis voor de herkenbaarheid van het Media Park en het oeuvre van Van der Zee. Ze staan symbool voor de oorspronkelijke ambities van NOS en gemeente om een representatief en publiek toegankelijk omroepkwartier te ontwikkelen met hoogwaardige architectuur en een zorgvuldige landschappelijke inpassing.
De tweede cluster wordt gevormd door de gebouwen van de commerciële productiebedrijven langs de Lage Naarderweg. Deze zijn ontworpen door architect Cor Berg in een minder ambitieuze bouwstijl en met weinig aandacht voor de openbare ruimte. Ze zijn illustratief voor de no-nonsense aanpak van de toen startende commerciële omroep.
De derde cluster werd gebouwd door de zendgemachtigden van het derde publieke televisienet. MVRDV heeft hier een nadrukkelijk stempel op gezet met spraakmakende architectuur en weer aandacht voor de landschappelijke inpassing, passend bij de eigenzinnige signatuur en publieke waarden van de omroepen.
Naast deze clusters bevinden zich gebouwen met een sterk eigen karakter en architectonische uitstraling, die zich meer als stand-alones manifesteren. Het voormalig muziekpaviljoen van Piet Elling (1965), de VPRO (1997) en RVU (1997) van MVRDV, VARA/NPS van Haskoning en Hooykaas (2000), het Instituut voor Beeld en Geluid van Neutelings Riedijk architecten (2006), de Kijkbuis van Meyer en Van Schooten (2013) en – zij het in iets mindere mate – de Matrix van KCAP (2000). Aan de noordzijde geldt dit voor het gebouw met ingerichte tuin met vijver voor de Wereldomroep van J.H. van den Broek (1961).

Parkeren uit het zicht

Aan de ontsluitingswegen over het terrein wordt niet geparkeerd. Afgezien van enkele kleine parkeervelden, vindt het parkeren plaats in ondergrondse of half-verdiepte garages die zoveel mogelijk zijn ingepast in gebouwen of in het landschap. Het dak van de grote parkeergarage was oorspronkelijk beplant met een heidelandschap en niet als parkeerdek in gebruik. De huidige situatie doet afbreuk aan het oorspronkelijke idee van een doorgetrokken landschap en parkeren uit het zicht.

6 COLOFON

Externe onderzoekers
Wijnand Galema
Dolf Broekhuizen
Lara Voerman
Evelien van Es

Begeleidingscommissie
Jaap Evert Abrahamse
Anita Blom
Matthijs de Boer
Max Cramer
Birgit Dulski
Hans Kars
Moriko Kira
Harm Jan Korthals Altes

Fotografie en opmaak
Arie den Dikken

Archiefmateriaal, historische foto's en kaarten
Archief Gooi en Vechtstreek
Collectie Hilversum

2026

WIJKBIOGRAFIE HILVERSUM NOORDWEST

Hilversum
Mediastad